

MIRCEA GHIȚULESCU

UNIUNEA SCRITORILOR din România și Asociația Scriitorilor București anunță cu profundă tristețe încetarea din viață, în ziua de 17 octombrie 2010, a scriitorului MIRCEA GHIȚULESCU, critic literar și cronicar dramatic de largă reputație, autor dramatic și romancier.

Mircea Ghițulescu s-a născut la 14 august 1945, în comuna Cuca, județul Argeș. A absolvit Facultatea de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj (1964-1969). În perioada studenției și după aceea a făcut parte din grupul literar din jurul revistei *Echinoc*. A obținut doctoratul în estetica teatrului, cu teza *Direcții estetice în comedia contemporană*, la Universitatea Națională de Teatru și Cinematografie din București, în 1995. A fost profesor de limba și literatura română la Liceul din Întorsura Buzăului, jud. Covasna (1969-1970), ziarist la *Cuvântul liber* din Sfântu Gheorghe (1970), din nou profesor la liceul din comuna Iara, Cluj (1970-1972), inspector al teatrelor la Comitetul de Cultură al județului Cluj (1972-1978), director al Teatrului de Păpuși din Cluj-Napoca (1978-1980 și 1991), redactor la revista *Steaua* din Cluj-Napoca (1985-1989), director al Direcției teatrelor din Ministerul Culturii (1990-1992), director artistic al Teatrului Național din Cluj-Napoca (1992-1993), consilier al directorului general al Televiziunii Române (1993-1994), secretar al Uniunii Scriitorilor din România (2000-2005). A fost director fondator al revistei *Drama* în 2001.

Mircea Ghițulescu a debutat în revista *Echinoc*, 9/1969, cu piesa de teatru într-un act *Strada teilor*, și editorial cu volumul de povestiri *Orașul fără somn* (Dacia, 1978). Au urmat volumele *Aleksandri și dublul său*, eseuri, Albatros, 1980 (Premiul ATM); *Omul de nisip*, roman, Dacia, 1982 (Premiul Asociației Scriitorilor din Cluj); *O panoramă a literaturii dramatice române contemporane*, Albatros, 1984; *Oglinda lui Narcis*, roman, Dacia, 1986; *Wiener Walzer*, roman, Albatros, 1999 (Premiul Asociației Scriitorilor din București). Opera sa capitală este *Istoria literaturii dramatice române contemporane (1900-2000)*, Albatros, 2000. Pentru aceasta a primit Premiul Uniunii Scriitorilor din România, Premiul Secției române a Asociației Internaționale a Criticilor de Teatru-AICT, Premiul Ministerului Culturii și Cultelor, Premiul „I. L. Caragiale” al Academiei Române. A mai publicat *Cartea cu artiști: Teatrul românesc contemporan*, 2004 (Premiul Uniunii Scriitorilor din România). A publicat numeroase prefețe, studii, eseuri, antologii și un număr imens de cronici teatrale și literare în cele mai importante publicații de cultură, a condus juriile de festivaluri teatrale în țară și în străinătate. A organizat festivaluri de teatru și „Clubul dramaturgilor”, manifestare esențială pentru dramaturgia contemporană.

Pe parcursul unei cariere de scriitor și cronicar teatral de peste 40 de ani, Mircea Ghițulescu a fost un neobosit susținător al valorilor literare și teatrale, al dramaturgiei naționale. S-a bucurat de aprecierea și prietenia confrăților, a regizorilor și actorilor, a străbătut țara și lumea în căutarea tea-

trului de calitate, scriind despre el cu înaltă competență și dăruire maximă. Pentru activitatea sa exemplară, a fost distins cu Ordinul Meritul Cultural în grad de ofițer.

Prin dispariția lui Mircea Ghițulescu, literatura română, teatrul românesc și lumea noastră literară suferă o grea, ireparabilă pierdere.

(HORIA GÂRBEA)

VIRGIL BULAT

UNIUNEA SCRITORILOR din România, Filiala Cluj anunță cu durere stingerea din viață, în data de 20 octombrie 2010, a poetului, traducătorului, editorului, publicistului de marcă VIRGIL BULAT.

Născut în 24 februarie 1940, Răduleni, Basarabia. Poet, traducător, eseist. Facultatea de Filologie a UBB Cluj (1969). Debut absolut cu poezii în *Tribuna* (1965). Volume de versuri: *Nocturnală*, 1985; *Dragonul de ziuă*, 1988; *Patimile tânărului Ioan în Arcadii*, 2000; *Mezopunct/Mésopoint*, 2002; *Metaintarsii în mezopunct*, 2005; *Metaintarsii*, 2005. Traduceri: Anatole France, *Revolta îngerilor*; *Zeilor le e sete*, 1978; Ana de Noailles, *Umbra zilelor*, 1982; *Cartea vieții mele*, 1986; Marcel Proust, *Scrisori către Anna de Noailles*, 1986. Ediții din N. Steinhardt: *Monologul polifonic*, 1991; *Jurnalul fericirii*, 1996.

Cavaler al Iluziei, fin traducător din literatura franceză, Virgil Bulat este un poet de stirpe macedonskiană („că poți invulnerabil fi la tot ce te lovește doar ajungând tot mai sensibil la ceea ce dorești”), îndrăgostit de marea poezie (biblioteca de suflet a poetului îi număra pe Bлага, Seferis, Elytis sau Saint-John Perse). El degustă, în somptuoase, minuțios textualizate fraze, cu o savuroasă (pedantă uneori) gesticulație lirică, atât fulgurația unei metafore, cât și dezlănțuirea exaltată a unui poem în proză. Dimensiunea livrescă a poemelor este indiscutabilă.

Rătăcit de bunăvoie în lumea gureșă născocită de propriul verb, poetul dă cep „banalelor porniri / fapte / cuvinte / nesăbui / și ele de toată minunea înădite în tâlcuri meșteșugite”. Înțelesuri, mirări, pătimiri, căutări, cânturi, străfunduri, nuanțe, chemări, oglindiri, toate *fragede, neștiutor păgâne, îngemănate*, colcăie cu o stranie, paradoxală știință de a sugera limpezimea și transparența. Muzicalitatea prelungă, insinuantă, dar și dibuitoare de sensuri mai adânci traduce lucrarea, ne-starea, forfota. Virgil Bulat se recunoaște îmblânzitor de vorbe – „Învăț cuvintele să zboare / în văduri mult mai subtile decât mireasma zorilor”; „Năluci se-ndeasă ca în Goya / îmbrăcând cuvinte”, amânând ceasul „când toate înaintele scâncesc”... Odihnească-se în pace!

ȘTEFAN GOANȚĂ

LA DOAR două zile după alt prieten al nostru, scriitorul Mircea Ghițulescu, s-a stins din viață colegul nostru ȘTEFAN GOANȚĂ (n. 1933), prozator remarcabil, dramaturg, publicist. Cărțile sale – roma-

nele *Altarul de nisip*, 1993, *Patul de zăpadă*, 1995, *Vinul de piatră*, 1997, *Zodia Țărului* (col. „Akademos”, 1998), ambițioasa trilogie *Popescu E. Napoleon* (3 vol., 1999-2001), volumul de *Teatru* și cel de povestiri *Moartea e facultativă* (2002), alături de eseul despre *Miorița*, abia ieșit de sub tipar (scris în colaborare cu soția sa, Irina Goanță) – sunt urmele admirabile pe care le lasă printre noi. Odihnească-se în pace!

(IRINA PETRAȘ)

ION BURNAR

S-A NĂSCUT în Dragomirești (24 octombrie 1947), a urmat școala generală la Săliștea de Sus și liceul din Borșa, a absolvit Facultatea de Filologie din Cluj-Napoca. A lucrat ca profesor de limba franceză la Liceul din Borșa (1970-1982), apoi s-a stabilit prin căsătorie la Baia Mare, fiind secretar literar și director adjunct la Ansamblul Folcloric Maramureșul (1983-1985). A fost o perioadă bibliotecar și pedagog. După revoluție, a intrat în presa culturală și cotidiană, ca redactor-șef al revistei *Dialog Măiastra* (1990-1994), redactor-șef al revistei *Archeus* (1994-1996), redactor al ziarelor locale *Clipa zilei* și *Babylon de Maramureș* și al ziarelor naționale *Evenimentul zilei* și *Expres magazin*, iar din anul 2000 a fost redactor cultural al cotidianului *Informația zilei*.

A debutat cu poezie la 19 ani, în ziarul *Pentru socialism*. În 1979, a obținut locul I pe țară și titlul de laureat pentru poezie al Festivalului Cântarea României (i-a fost publicată cartea *Memorandum liric*). În 1981, a obținut premiul Editurii Eminescu, pentru *Viața la țară cu și fără Tănase Scatiu*. În 1998, *Gâlceava scopului cu mijloacele* a fost premiată de Municipiul Baia Mare. A tradus din limba franceză *Isus Cristos în istorie* de Tenney Merrill (ceea ce i-a influențat mult poezia, căpătând accente religioase). În anul 2000, a primit al doilea premiu cartea anului, pentru ... *aici provincialul... aștept mitropolitiții*. În anul 2007, a publicat antologia de poezie *Tratat de aristologie*, în care a cuprins poeme din cele patru volume și poezii noi. Cartea de eseuri și recenzii literare *Adunarea și scăderea punctelor cardinale* din 2003 i-a rotunjit cariera. La împlinirea vârstei de 60 de ani, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” l-a omagiat într-un *Caiet biobibliografic – personalități maramureșene*, 2007.

A fost membru al Uniunii Scriitorilor din România și al Societății Academie sans frontières. A fost președinte al Cenaclului Literar „Vasile Lucaciu” din Cicirlău, inițiator al Festivalului de Literatură „Vasile Lucaciu” (1978-2010), președinte al Cenaclului Scriitorilor Maramureșeni (1990-2010). Personalitatea sa a marcat viața literară din nordul țării, Ion Burnar prefațând cărți de poezie și proză și girind cu generozitate zeci de debutanți. Odihnească-se în pace!

(NICOLAE GOJA)

Poeme de

Da

IOANEI EM. PETRESCU, in memoriam

Da, iubită prietenă, s-ar putea
să murim și noi, definitiv,
ca păsările și frunzele. La urma urmei,
nimeni n-a scris
despre vreo Cruciadă a vulturilor,
nu cunoaștem
nici vreo *Istorie a foșnetului universal*.
Și nu se scandalizează nimeni.

Spre consolare, m-aș putea întreba, desigur,
că Acela din Orient,
unde eram eu
mai înainte ca mama și tatăl meu
să se fi întâlnit. Ori să citez din memorie
versurile celebre în care valurile
fac loc altor valuri,
iar soarele stins în cer
lasă să se nască alt soare.

La toate aceste sfaturi ale Înțelepciunii
nu pot răspunde decât,
foarte simplu, că e păcat.
Atâta tot: e păcat.

Am fost, totuși, sarea care-a văzut sarea,
apa care s-a oglindit în ape,
flacăra bucuroasă că luminează,
și adiere de vânt am fost,
și furtună știind că-i furtună.

Cum știi și acum, în această oră,
că, la sfârșitul sfârșitului,
voi fi pedepsit pe nedrept
să uit tot ce am fost,
să nu-mi mai aduc aminte
de ceea ce am fost obligat
să păstrez în memorie.

Destul de obosit, însă,
destul de plin de răni și de gemete,
ca să primesc osânda
ca pe-o iertare.

Octombrie

E foarte multă, ciudat de multă liniște-n mare, –
inima mea, pe-acest țărm al Liguriei,
e singura care face zgomot.

În spatele meu sunt pini și măslini, iar mai departe,
în memorie, peste munți,
păduri de fag și stejar în toamnă,
de pe continent, dinspre holdele de porumb uscate
cu bostani de aur peste cârțițele cartofilor, sub fumuri,
foșnet de chipuri dragi, viii și morții mei,
un pic osteniți de lungile drumuri
spre ora asta de rezumate.

Un copil a și ajuns, iată, în vârful cireșului, –
de-acolo, dintre clinchete roșii, se vedea lumea toată, –
un adolescent a rămas o clipă pe treptele școlii de la oraș,
în pantalonii lui bufanți, cu stofa lor demodată
țesută-n casă de mâini bătrâne, –
cu ochii suspendați,
se pierde
spre-o nălucire cu lan de ovăz argintiu,

unduind în soare.
E melancolia lui, încă verde.

Și cărțile-apoi, prin ani, ziduri de apărare,
pe sub asedii, și atâtea ferestre
într-una singură, făcând viața dreptunghiulară,
cu piețe sub vânt și statui ecvestre
decât de bronz mai degrabă de ceară,
și geometrice elegiile, madrigalurile puține,
și singurătăți, și părintești bucurii, și dureri secrete
ale unui ins semănând cu mine.

Și-mi pare că-a fost și moartea-ntr-o zi,
și-un pic de posteritate,
cu oasele de peste șapte ani, norocoase,
doar ca versuri albe dezgropate
din lutul cu sânge-nchegat,
pentru o scurtă (mă tem) înviere.
Și cu alte ferestre și porți, cu alte șoapte, lăcate
și strigăte.

Iar acum în față
cu această ciudată, suspectă tăcere,
în care-mi aud numai inima
la un capăt de continent.
Aducând
puținele roci, puținul sânge, dragile voci,
rămase în toamna din gând.

Să fiu foarte atent
(în șoaptă îmi spun)
să nu cumva să tulbur pacea din mare,
în ora asta înaltă, de-amiază,
cu inima asta mică a mea
un pic prea tare bătând:
poate acolo se deliberează
se vor trage, poate,
și concluzii curând.

Dar poate că marea nici nu-i interesată
de-aceste provinciale
întoarceri elegiace –
a făcut o excepție doar cu unul, Blaga, odată,
iar acum tace
numai fiindcă nu bate vânt.
Sigur e doar că-n ora asta de pace
inima-mi bate tare,
cu mult prea tare.

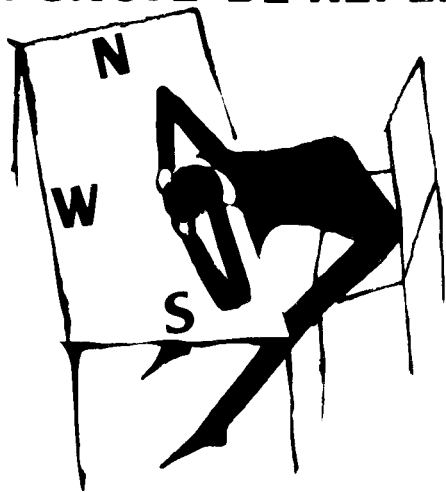
Poate da, poate nu,
se aude și-n mare.

Carnet

De zile-ntregi am tot auzit marea
urcând valuri, izbind în stânci
ca să cadă, iarăși și iarăși.
Acum, în sfârșit,
s-a liniștit,
mai respiră abia.

Poate că obosește și marea,
ca un Sisif al apei.

Bogliasco, Liguria, octombrie 2010

DINU PILLAT face parte din ceea ce s-a numit „generația pierdută”, aceea care s-a afirmat în timpul războiului și puțin după aceea, până prin 1947. Ca romancier, el se regăsește alături de Mihai Villara (*Frunzele nu mai sunt aceleași*), de Alexandru Vona (*Ferestrele zidite*), Pavel Chihaia (*Blocada*) și Theodor Cazaban (*Parages*), publicat abia în 1960, la Paris. După 1944, toți au avut o existență zbuciumată, unii reușind să se exileze, alții rămânând în țară, îndurând asuprirea și umilirile comunismului. Destinul cel mai dramatic l-a avut Dinu Pillat, fiul poetului Ion Pillat, nepot pe linie maternă al lui I. C. Brătianu, care, aparținând acestei mari și ilustre familii „burghezo-moșierești”, în limbajul politic al epocii, și împotrivindu-se, prin însuși faptul „originii sociale”, regimului dictatorial nou-instaurat, în plus, și ca scriitor, a trebuit să suporte măsurile represive cele mai dure, culminând cu condamnarea la 25 de ani de muncă silnică, pentru o așa-zisă „crimă de uneltire contra ordinii sociale”.

Din corespondența sa cu viitoarea soție, Nelli, aflăm primele știri despre geneza romanului, care avea să fie principalul cap de acuzare în procesul ce i s-a înscenat la sfârșitul anilor 1950. E vorba de *Așteptând ceasul de apoi*, confiscat de Securitate în momentul arestării și care a rămas și el arestat, nu ne-ar veni să credem, peste 50 de ani! Toate intervențiile familiei și ale unei pasionate cercetătoare, Carmen Brăgaru, s-au lovit de un zid insurmontabil, fiind zadarnice. Se pierduse orice speranță că ar mai putea fi recuperat până anul acesta, când, ca printr-o minune, a fost descoperit la CNSAS singurul exemplar, într-un alt dosar decât al autorului. Editat fără întârziere de Editura Humanitas, cu o Prefață sistematică de Gabriel Liiceanu și o substanțială Notă introductivă de Monica Pillat, îngrijitoarea ediției, a constituit un adevărat eveniment literar.

Dinu Pillat obișnuia să se confeseze lui Nelli, iubita lui, să-i încredințeze din secretele de creație, ea fiind și primul cititor. Așa stau lucrurile și cu romanul de care vorbim, purtând mai multe titluri până la cel definitiv: *Timerii noului veac*, *Vestitorii*, *În așteptarea ceasului de apoi*.

Mai toți comentatorii, după apariția cărții, au afirmat fără nicio ezitare că a fost începută și încheiată în 1948. Corespon-

Avatarurile unui roman arestat

Al. Săndulescu

dența și documentele de arhivă însă îi contrazic, cel puțin în parte. La 14 august 1943, Dinu o anunța pe Nelli că îl frământa

de la un timp, până la halucinație, perspectiva unui alt roman: *Timerii noului veac*. Îl presimțea fantomatic în mine, cu personajele și tematica lui încă cețoase, ca un început de zi. Va fi cu totul altceva decât *Timerețe ciudată*, deși într-un fel poate să apară ca o viziune complementară a vieții exprimată acolo.

E absorbit de acest nou roman. Chiar și în timpul bombardamentelor din 1944, când stoluri numeroase de avioane roiau amenințător deasupra, scriitorul rămâne fascinat, complet absorbit de lucrul său. Nu s-a sculat de la masă, n-a încercat să se refugieze. „Privirea s-a plecat din nou pe pagina de caiet din față și cu tocul din mână a început din nou să ducă mai departe povestea destinului regizate pe hârtie.” Momentul reprezenta pentru Dinu Pillat, și avea dreptate, „prima victorie a spiritului asupra biologicului. Da, această persistență patetică în scris tocmai în clipa când capul stătea sub sabia lui Damocles”.

La 15 mai 1944, o anunța pe Nelli că a încheiat romanul – de fapt, prima variantă a lui, pentru că definitivat va fi în 1948 (cu unele adaosuri ulterioare). Pare istovit și dezabusat, în ciuda satisfacțiilor pe care i le oferă actul creației:

Am sfârșit romanul zilele acestea. Încă o etapă interioară lichidată, încă un roi de obsesii de care m-am eliberat, încă ceva din mine care s-a dus, într-un fel. Acum mă simt gol, epuizat, ostenit, cu ceva din dezorientarea tristă a omului după o lungă călătorie – se reîntoarce în orașul existenței sale aievea, unde s-a născut și unde va muri într-o bună zi.

Are un sentiment de zădărnici și e bântuit de mari îndoieli în privința înzestrărilor sale epice: „Cred că nu sunt un adevărat romancier, un scriitor așa cum aș dori, un talent capabil de a se exprima simfonic... Sunt un biet om ca oricare altul. Atât”. Idealul său rămâne prințul Mășkin.

Și la 3 octombrie 1948, când încheie versiunea definitivă a romanului, încearcă același sentiment de „tristețe pustiită” și de singurătate. În același timp însă, înregistrează cu satisfacție un sentiment de orgoliu: „încă o luptă câștigată cu halucinațiile lumii configurate din adânc!” De aceea, entuziasmat, ține să-și anunțe această victorie lui Ionel Teodoreanu și lui G. Călinescu, al doilea mare idol al său. Dorește să-i citească romanul înaintea tuturor. Lui, maestrului său spiritual, ține să-i exprime încă o dată admirația care-l însuflețise încă de pe băncile facultății și să-l încunoștințeze că

în timpul elaborării romanului „i-a fost prietenul cel mai de aproape în planul înalt al gândului, cu toate dezamăgirile încercate uneori de pe urma anumitor labilități politice”; nu găsizea cui altcuiva să-i adreseze „mesagiul *bunvestirii*”. Nu-i divulgă subiectul, îi precizează doar faptul că este unul apt să-i modifice imaginea pe care și-o făcuse despre el G. Călinescu, devenită într-un fel o prejudecată:

Nu sunt la primul meu roman. Și totuși parcă am impresia că mă aflu acum, în sensul plenitudinii resimțite în densitatea creației. Este vorba de o carte la al cărei material eruptiv cred că nu vă așteptați deloc, mai ales că m-ați judecat totdeauna oarecum altfel, în coordonatele unei anumite tradiții familiale, decât poate sunt de fapt.

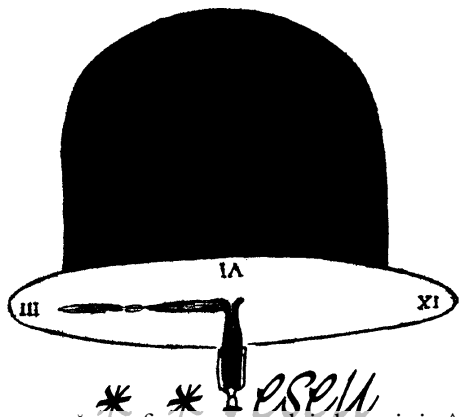
Foarte ciudat, scriitorul pare să uite mai târziu episodul inițial din 1944, căci într-un interogatoriu din 24 februarie 1960, citat de Monica Pillat în Nota introductivă, p. 33, el afirmă categoric: „Romanul *Așteptând ceasul de apoi* l-am început în 1948 și l-am terminat în 1955”, dată, firește, greșită (poate sub tensiunea anchetei și a grijii de a nu mai implica noi cunoscuți în proces), contrazicând confesiunile debutului, al primei forme, înfățișate copios lui Nelli și în modul cel mai vibrant.

Nu s-au știut despre roman decât generalități, lucruri sumare, indirecte. Monica Pillat ne încredințează că era conceput ca o punte între *Timerețe ciudată* și *Moartea cotidiană* și, foarte important, „că orienta către simptomatologia gestului înfățișând mișcarea unor vieți care, însetate de autentic, eșuează, fără să-și dea seama, în terorism și au de contemplat după aceea, până în ultima secundă, erorile declanșate de fosta opțiune”. Faptul se confirmă acum, pe deplin, după citirea romanului.

Carmen Brăgaru este primul istoric literar care, în teza ei de doctorat, publicată sub titlul *Dinu Pillat, un destin împlinit*, (DU Style, 2000), a refăcut istoria manuscrisului, cercetând amintita corespondență și, cu o conștiinciozitate exemplară, arhivele, dosarele Securității, procesele-leverbale ale nenumăratelor și înfiorătoarelor anchete, precum și desfășurarea procesului. De asemeni, i-a consultat pe martorii supraviețuitori.

Încheiat în a doua lui variantă, cum spuneam, în 1948 (acum titlul *Timerii noului veac* fiind înlocuit cu *Așteptând ceasul de apoi*), la începutul anilor 1950 era încă în manuscris, „în ciornă, pe coli de hârtie albă obișnuită capsată într-un dosar” (Din interogatoriul luat lui Dinu Pillat la 25 nov. 1959. Dosar nr. 118.988, vol. I, p. 423). Carmen Brăgaru ne informează că toate interogatoriile se găsesc într-un singur

→

Romanul polițist... desuet?

Marieta Găurean

DACĂ AM face un sondaj de opinie în rândul publicului român, am constata că cele mai savurate filme sunt cele polițiste. Același sondaj de opinie aplicat cititorilor de romane polițiste ne-ar provoca o profundă dezamăgire.

Ne întrebăm contrariați dacă au dispărut cititorii români sau dacă romanul polițist „nu are piață la noi”, lucru remarcat de Nicolae Manolescu.

De ce nu se citesc romanele polițiste și mai cu seamă romanele polițiste românești? Suntem prea preocupați să parcurgem sute de pagini de limbaj academic cu DEX-ul în față pentru a reține la sfârșit câteva neologisme și ignorăm romanele polițiste pentru că sunt prea superficiale?

Critica literară asupra romanului polițist nu este la fel de stufoasă ca în cazul altor tipuri de roman, tocmai pentru că de-a lungul timpului s-a vehiculat ideea că romanul polițist este un gen lipsit de valoare literară.

Este adevărat că există și romane polițiste proaste, scrise parcă după același tipar, lipsite de intrigă, în care e suficient să parcurgi primele pagini ca să-ți dai seama de final. Acest lucru nu ar trebui să descurajeze cititorul, pentru că scrieri proaste întâlnim adesea și în alte tipuri de roman. La fel de adevărat e și faptul că literatura română cunoaște o criză a romanului polițist. Să fie vorba despre o timiditate a scriitorilor români în abordarea acestui gen, cauzată de

statutul precar dat autorului român de romane polițiste?

Lipsa unei tradiții, abundența traducerilor, numărul redus al celor care au reușit să se remarce și să se mențină, lipsa de profesionalism și poate de interes a criticii literare, reticența editurilor, costurile mari care împiedică tiraje și mai mari, inexistența unui sistem eficient de promovare și marketing au dus la inhibarea autorului. Iată doar câțiva dintre factorii care trezesc reticența cititorului român, care, lipsit de informații, lipsit și de resurse, preferă să-și cheltuiască puținii bani pe valori sigure sau pe traduceri care sunt mereu cu un pas înaintea producțiilor autohtone pentru că au avut succes în alte părți, constată Stelian Țurlea. Consecința e că cititorul român a ratat evoluția romanului polițist, care a devenit incredibil de complex, intriga polițistă împletindu-se cu istoria, arta, teologia, psihologia, matematica, muzica. Interesul nostru pentru literatura polițistă autohtonă a fost atât de redus, încât acum, în fața raftului cu romane polițiste, recunoaștem doar nume precum Agatha Christie, Raymond Chandler, Arthur Conan Doyle și nu putem spune un nume de autor român de roman polițist.

În pofida diferitelor încercări de a discreditat acest gen, romanul polițist are o valoare literară și merită citit, constată recent Șerban Tomșa. Avem autori de romane po-

lițiste care merită tot respectul, care au dat opere remarcabile din punct de vedere artistic, a căror lectură se face cu foarte mare plăcere: Rodica Ojog-Brașoveanu, George Arion, Haralamb Zincă, Horia Tecuceanu, Olimpian Ungherea, Petre Sălcudeanu.

O atenție deosebită merită să fie acordată Rodicăi Ojog-Brașoveanu, considerată doamna policierului românesc. În romanele sale, precum *Moartea semnează indescifabil*, *Enigmă la mansardă*, *Necunoscuta din congelator*, *Poveste imorală*, *Cocoșatul are alibi*, *Coșmar*, *O bombă pentru revelion* sau în ciclul Melaniei și în romanele de spionaj cu Minerva, remarcăm calitățile sale de scriitoare, limbajul aparte, în care arhaismele sunt foarte bine dozate, oferindu-ne o lectură plăcută și captivantă.

Dacă după 1990 romanul polițist românesc a cunoscut o oarecare decadere, asistăm azi, din fericire, la o încercare de relansare a acestui gen. Reediterarea romanului *Atac în bibliotecă* al lui George Arion a cunoscut un succes mai mare decât la momentul publicării. Alte romane recente care merită atenție sunt *Filierea grecească* al lui Bogdan Hrib și *3 cu ghinion* al lui Emil Simionescu. Lista autorilor și a romanelor polițiste ar putea continua, dar să lăsam cititorul să descopere acest gen, care poate fi considerat, fără doar și poate, literatură de calitate. ■

→ mare dosar, cuprinzând 19 volume ale procesului Noica-Pillat, aflate în arhiva SRI.

Și – continuă cercetătoarea – pentru că se referea la activitatea legionară dintre 1933-1938, descriind culmile și abisurile mișcării, ca și aderența pe care o avusese în rândul tinerilor intelectuali, Dinu a ținut să dea spre citire romanul tuturor cunoșcărilor săi care luaseră contact cu fenomenul legionar, fie că fuseseră membri activi sau simpatizanți, pentru a le afla părerea despre modul în care reușise el, ca persoană din afară, să surprindă și să descrie mișcarea.

Autorul a ținut seama de unele observații utile, ca, de exemplu, acelea venite de la dr. Aurel Vlad, legionar notoriu.

La începutul lui 1955, romanul a fost dactilografiat și, în această formă, dat spre lectură unor mari personalități sau unor colegi de breaslă, cu scopul de a-i comunica opiniile despre valoarea lui literară. Astfel, G. Călinescu l-a parcurs numai până la jumătate. Nu-i plăcuse, pentru că Dinu Pillat „încearcă să-i scuze pe legionari și să justifice actele lor teroriste”. Nici Tudor Vianu nu a avut o părere mai bună, pentru că – după cum îi mărturisea lui Dinu – „văd lucrurile pe o linie psihologică unilaterală, fără să dau o explicație istorico-politică și

sociologică a fenomenului legionar, în legătură cu care și Vianu a spus că este un subiect interesant despre care se poate scrie”. V. Voiculescu a fost, în schimb, încântat de romanul mai tânărului său prieten, pentru că el „nu cunoștea deloc manifestările clandestine ale mișcării legionare și psihologia legionarilor, fenomene asupra cărora s-a edificat din romanul meu”. Lista celor care au citit dactilograma e cu mult mai bogată.

Parcurend toate cele 19 volume, Carmen Brăgaru a constatat că i s-au luat scriitorului aproape 50 de interogatorii, cel mai lung fiind de aproape 13 ore (10 aprilie 1959). Securitatea a catalogat romanul drept „mistico-legionar” și, spre a-l acuza pe inculpat, extrage citate din context, rostite de personaje, pe care le pune, în mod grosolan și criminal, pe seama autorului, care nu a fost legionar și nici nu a avut simpatii gardiste:

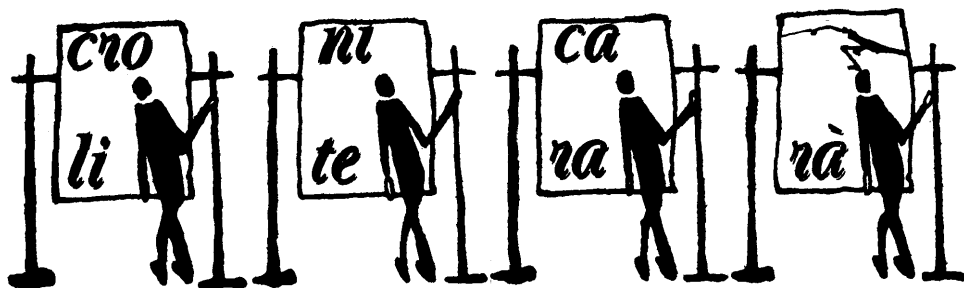
Pentru a scoate organismul mișcării din inerția unei descompunerii fatale, Rotaru înțelesese că trebuia neapărat întreprins ceva. Remediul găsit de el era să treacă de la vegetarea pe loc la o acțiune cu orice risc (citată din vol. 6, fila 466, p. 222, apud C. B.).

În aceeași scriere Pillat Ctin dezvăluind concepțiile sale și a [sic!] complicilor săi în ce privește metodele ce le folosesc legionarii, el îndeamnă la acte de teroare despre care

arată următoarele:

„Azi, de pretutindeni, avem informații că suntem din nou puternici. Astfel stând lucrurile cred că a sosit momentul să trecem la acțiune. Orice amânare nu poate să fie decât în paguba noastră. Trebuie să recurgem la violență. La vărsare de sânge nu ne rămâne decât să le răspundem cu vărsare de sânge”. (citată din vol. 6, fila 475, p. 222)

Cu asemenea revoltătoare mistificări și pe baza unor declarații obținute cu forța de la acuzat, supus unor suplicii inimaginabile, Dinu Pillat a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică. Este meritul fiicei sale, poeta Monica Pillat, care a publicat corespondența dintre părinții săi (volumul remarcabil *Biruința unei iubiri*) și a întreprins mereu demersuri pentru recuperarea manuscrisului, al cercetătoarei de la CNSAS, Raluca Spiridon, care a descoperit romanul, publicat în cele mai bune condiții de Gabriel Liiceanu, și al lui Carmen Brăgaru, care, în urma multor ani de căutare prin rafturile prăfuite ale arhivelor, a scos la iveală documente esențiale în legătură cu geneza și avatarurile dramatice ale romanului și ale autorului, muncă deloc ușoară, cristalizată într-o apreciată monografie. ■

ILEANA MĂLĂNCIOIU și riscurile verticalității

Irina Petraș

DESPRE ILEANA Mălăncioiu se spun și se repetă două lucruri, mai ales: că e o poetă foarte bună, una dintre vocile cele mai consistente și mai nuanțate ale poeziei românești; că e o ființă verticală care spune exact ceea ce crede, fără calcule conjuncturale ori compromisuri de salon și gașcă.

Încă în 1967, poemul *Pasărea tăiată* trasa un itinerar poetic și indica rolul asumat cu precădere de poetă – acela de bună-conducătoare-de-moarte. Eul liric își părăsește vremelnice rosturile intime și se propune drept intermediar naiv, anume refuzând adevărata înțelegere și alunecând strâmb pe deasupra Tăinei teribile: „Strâmb zăvorul șubrezit de vreme, / Ca să uit ce-am auzit, să scap, / De această zbatere în care / Trupul mai aleargă după cap. // Iau c-o mână capul, cu cealaltă restul, / și le schimb când mi se pare greu, / Până nu sunt moarte, să mai stea legate / Cel puțin așa, prin trupul meu. // Însă capul moare mai devreme. / Ca și cum n-a fost tăiat bine, / Și să nu se zbată trupul singur / Stau să treacă moartea-n el prin mine“. Știința excepțională a vieții și a morții și paradoxala incapacitate de a trăi și de a muri sunt temele paralele ale unei poezii a exasperării intonate cu voce albă, rece și tristă – „cuvintele sufletului meu desfăcut de trup“, „singurătatea cea fără de margini“. Și o rugă întârziată, lucrețiană: „Să mi se lase amintirea că am fost / trup și suflet odată“. Sonoritățile asimfonice, frângerile de ritm, cadența cvasinepăsătoare față de măsură și măsură servesc perfect slujba thanatică.

În plus, cârtoare absolută fiind, în sensul cel mai nobil al cuvântului, cel care conferă valoare și autonomie enunțului, Ileana Mălăncioiu nu îngăduie instalarea automulțumirii, a conștiinței împăcate. Adevărurile apărute sunt ale momentului său și, nu o dată, ale umorii; contrazicerile – semne ale unei personalități puternice tocmai prin dezinvoltura cu care își impune remanieri – sunt imprevizibile, însă perfect motivate de acumulări interioare, invizibile ochiului comun. Nu este, nu poate fi ostașul niciunei cauze, alta decât cea intimă, și ea complexă, haotică, supusă reconsiderărilor: „nu mă gândesc să fiu în poezie altfel decât în realitate, ci dimpotrivă“.

Eseista întreține verticalitatea luărilor de cuvânt, dar o face, și acest lucru e cu totul remarcabil, fără trufia de a crede că franchețea adevărurilor sale se confundă de fiecare dată și neîndoielnic cu Adevărul abso-

lut ori măcar cu al celor mai mulți dintre semeni. În eseuri și în publicistică – vezi *Vina tragică: Tragicii greci, Shakespeare, Dostoievski, Kafka*, dar și *Călătorie spre mine însămi, Crimă și moralitate, A vorbi în pustiu ori Recursul la memorie*, cu fragmente reluate ori prelungite în *Exerciții-le de supraviețuire* de acum (Editura Polirom, 396 p.) –, feminitatea, abstrasă, funcționează asemenea unei plasmă în care se dezvoltă, mișcă, „merg“ idei, atitudini, revelații. O demonstrație obstinată a adevărului că „rănilor se vindecă mergând“, că victoria este urmarea logică a faptului că nu te dai bătut. Tot ce ține de cultură devine problemă personală într-o manieră pătimăș-lucidă. Fiecare pagină probează noblețea darului cititului și al scrisului, care „numai împreună fac posibilă cultura“: „scrisul mi se pare prin el însuși un fel de moarte a morții și de înviere a vieții“. Ne aflăm în fața unui observator avizat, cu „frunte“, gust sigur și stil. Comentariile sale sunt, fără excepție, literatură – fără să înceteze o clipă a fi istorie, adică adevăr.

N-o pot crede când mărturisește despre „sufletul înclinat să nu prea mai creadă în minuni“. Menținerea discursului într-o zonă abstract-metafizică, „tropotul neliniștitor“ din poeme rezonând în fiecare pagină eseistică, iritarea fertilă născută din supraînvestirea afectivă a teritoriului culturii țin, toate, de cea mai autentică credință în minuni. Afectată de asonanțe și disonanțe, atinge, și în cele mai bătaioase segmente, armonia în numele *mândriei* intrinsece, implicite a artei adevărate. Rezultatul este o uluitoare densitate contextuală și subtextuală a frazei și tentația cititorului de a cita totul, fiindcă totul sună memorabil. Ileana Mălăncioiu ne obligă, cu cele mai rafinate mijloace de con-strângere, să-i fim însoțitori. Adriana Bittel are dreptate: „cu toată franchețea ei uneori caustică, seamănă cu un fruct țepos pe dinafară, dar cu miez bun, hrănitor pentru suflet“. Apartenența ultimă și hotărâtoare e la propria sensibilitate, la inteligență, la orgoliu, diferență, unicitate.

Atentă la *vreme* și *vremuri*, le știe mai puțin importante pentru esența poeziei, a artei în genere decât s-ar putea crede. E dovada extrem de convingătoare că „supunerea oarbă în fața cuiva“ nu e specific național. Iată, de pildă, un comentariu – discret caustic, căci cu un zâmbet amuzat în colțul gurii – la un festival închinat României la care s-au prezentat – involuntar, desigur, circumstanță și mai agravantă – două filme adulatoare: unul despre Ceaușescu, celălalt despre fostul rege:

Atunci mi-a părut rău pentru rege că a fost pus într-o situație delicată. Dar, de când s-a împăcat cu toate culorile, de la roșul lui Iliescu și cenușii lui Constantinescu până la portocaliul lui Băsescu, mă gândesc că, după tot ce s-a întâmplat, el s-a ales cu o parte din proprietățile familiei regale și cu

palatul în care și-a semnat încă o dată actul de abdicare, iar noi ne-am ales cu *prințul Duda*.

Sau:

Pe Herta Müller o voi citi ca și cum nu l-ar fi luat [Premiul Nobel]. Adică nici mai mult, dar nici mai puțin decât până acum. Pentru că nu pot să-mi schimb peste noapte părerea despre proza și despre poezia ei în funcție de această întâmplare, care a depins de atâtea motivații extraliterare.

Cartea se rotunjește din convorbiri cu diverși, „întrebători“ de calibrul sau de ocazie (cu teme reluate prin forța împrejurărilor), texte autonome despre personaje (Nina Cassian, Lucian Raicu) sau cărți (*Romanul universurilor crepusculare* a lui Ion Vlad, de pildă), o splendidă conferință (*Vina tragică*), teme la zi. Se încheie cu consistentul interviu (120 de pagini) acordat Luciei Negoită, veritabil roman autobiografic provocat.

Ileana Mălăncioiu își păstrează un entuziasm „bine temperat“ față de fanfarele vremii, dar la fel se întâmplă și cu scepticismul față de bocitoarele aceleiași vremi, căci știe, ca Moromete, că „politica nu e lucru curat“. Nenumărate secvențe sunt decupabile ca *înțelepciuni*, rostite tranșant, cu forța celui consecvent cu sine, dar și oarecum destins, lăsând loc de întors opiniilor alternative, replicilor polemice: „Ce nu înțelegea disidentul Paul Goma după ce a fost nevoit să opteze pentru exil era faptul că eu socoteam infinit mai important milimetrul câștigat în bătăliile de aici, decât kilometrul pe care l-aș fi putut străbate în altă parte, unde nu m-ar fi oprit nimeni să spun tot ce-mi trece prin cap“; „pentru mine nu poate exista o ofertă convenabilă în afara țării. Fiindcă nu vreau să renunț la literatură, și ea se scrie cel mai bine în limba maternă, cu iluzia că poți fi înțeles măcar de cei între care trăiești“; „Câtă vreme ni se cere să ne adaptăm la economia de piață, dar tot ce facem noi e considerat muncă voluntară e o minune însuși faptul că supraviețuim“; „cultura română n-o poate lua mereu de la capăt în funcție de imperativele momentului ori de dosarele celor care o fac“; „...ar fi trebuit să mă întrebați de ce am trăit în timpul regimului comunist. Nu voi vorbi despre inconvenientul de a te naște într-o vreme neprielnică. Necum despre inconvenientul de a te naște“; „Poate ar fi trebuit să refuzăm școala, pe care am urmat-o în regimul comunist, să facem un act de eroism și să rămânem analfabete“; „Nu poți să fii și eminență cenușie, și scriitor autentic. Politica presupune prin ea însăși compromisul, iar Poezia îl respinge“.

O fișă de observație plină de sugestii și de semne de întrebare. Nevoia de „ceva simplu și pătrunzător“ a poetei, mărturisită în excelentul interviu acordat Martei Petreu, e ceea ce rămâne stăruitor după lectura cărții: „Nu mi-am dorit, deci, nici odată să fiu bărbat. Am făcut ce aveam eu de făcut“. Da. Ceva simplu și pătrunzător. ■

Amintiri cu cei de-acasă

Ștefan Borbély

SĂ LUĂM cazul majorității celor dintre noi care ne-am dezrădăcinat de locurile în care ne-am născut. Ne întoarcem acolo, în general, cu prilejul unor evenimente. Nunți mai puțin, fiindcă a trecut timpul. Mai des pentru înmormântări și pentru parastase. În felul acesta, încetul cu încetul, locul copilăriei noastre devine o zariște a morții: întâlniri și amintiri, cu și despre oameni care nu mai există, umbre trecute dincolo de Styx, și mai ales iertare. Cu oameni care și-au făcut rău, dar care nu mai trăiesc, nu are rost să te mai răfuiești: timpul vindecă – spune autoarea despre care mi-am propus să scriu –, dar nu te învață să uiți. Pentru unii – cei puțini – amintirile se leagă în texte; nu pentru a răzbuna, ci pentru a depune mărturie și pentru a înțelege.

Pe Doina Cetea (*Ierboaia: Proză scurtă*, Cluj-Napoca: Ed. Dacia XXI, 2010), prima experiență a morții a prins-o la 18 ani, într-un moment potențial fericit, când se pregătea să se întoarcă pentru o scurtă vacanță în Cetea, sătucul de lângă Aleșd, în care se desfășoară acțiunea prozelor scurte din volum. Tatăl ei, preot, s-a opus colectivizării și a fost convocat sub un pretext parohial la Oradea, de unde s-a întors peste câteva zile, la numai 50 de ani, între patru scânduri. Peste două-trei decenii, o altă moarte – de data aceasta a mamei, adusă după datină înapoi în sat, pentru a fi înmormântată lângă soț – declanșează în mod imperios mecanismele memorării la fiica ocupată să facă totul „cum trebuie“, *Ierboaia* redând, fără intelectualizări forțate și fără justițialismul etic retroactivant cu care multe volume similare ne-au obișnuit, decantarea epică a acestor întoarceri în timp, care au, în ultimă instanță, un numitor comun: moartea cu care se confruntă majoritatea protagoniștilor, fie că e vorba de disparițiile nocturne ale anilor '50, de rămășițele unui copil mort găsit la baza grădinii sau de accidentul alpin al părinților unuia dintre protagoniști, doctorul Darius, dispăruți subit în Bucegi cu prilejul unei ascensiuni de vacanță.

Sunt sate a căror existență e guvernată de un alt soi de eveniment definitorii: construcția vreunui pod sau viaduct, desțelenirea unei șosele, apariția vreunui învățător sau preot providențial, capabil să schimbe destinul oamenilor de acolo și să-l orienteze spre mai bine. Satului Cetea (de la care Doina Bendorfeanu și-a luat numele...) nu-i e dat să trăiască nimic din toate acestea, dacă excludem colectivizarea abuzivă și îndiguirea unui canal colector, îndeajuns de dizgrațios ca să nu distrugă armoniile ancestrale transmise peste generații. Dimpotrivă însă, micii așezări pierdute printre dealuri i s-a repartizat destinul de a întâlni moartea la orice pas și de a și-o însuși organic, așa cum ceilalți fac cu fericirea, tihna vieții de fiecare zi sau cu resemnarea. În anii '50, așa cum se obișnuia în vremurile acelea, leneșul satului

ajunge secretar de partid, stupefacția gospodarilor decantându-se târziu, cu prilejul înmormântării sale, când s-au întâmplat „lucruri incredibile“:

Când preotul s-a adresat în final celor prezenți cu formula obișnuită „îndurerată familie“, unul din copii a izbucnit în râs și niște femei au fost nevoite să-l scoată de acolo și să-l ducă în spatele casei, să rădă de voie. Numai că râsetele lui însă se auzeau și toți cei prezenți au început să zâmbească, apoi au început să rădă și ei în hohote, până și preotul și-a întrerupt predica [...] Parcă înnebuniseră toți.

Treptat-treptat, aproape imperceptibil – în aceasta constă, de fapt, măiestria întregului volum –, autoarea transgresează granița dintre memorialistică și ficționalizare, cantitatea masivă de substanță thanatică din lumea amintirilor ajungând să se supradi-mensioneze în direcția unui fantastic atent brodat literar, în care simți modelul prozei sud-americană, fără ca similitudinea să devină deranjantă, dimpotrivă: având mână bună și un foarte acut simț al autocenzurii, Doina Cetea nu translează în efluvii halucinatorii, nu-și transformă notațiile în fastuoase epigonisme marquezienne, ci rămâne la granița fragilă dintre verosimilul documentar și fantasmatic, adică acolo unde este mai greu de rămas, fiindcă reticența cere autocenzură epică, finețe descriptivă și discreție. Excedat de „monumental funerar“ pe care-l reprezintă crucea preotului din ograda bisericii, învățătorul satului cere în repetate rânduri exhumarea și mutarea rămășițelor în cimitirul „din deal“, mai ferit de ochii lumii. Povestirea *Dincolo de fereastră* redă, de fapt, existența unei fături aproape kafkiene, primarul Mitrofan – de faimă funestă, vinovat pentru multe... –, care se baricadează în spatele unei ferestre acoperite cu o pătură pentru a-și trăi restul de viață care i-a rămas ca mortificare. Doctorul Darius, din *Leontia* (cea mai elaborată, sub aspect epic, piesă a volumului), ține sub pernă *Cartea tibetană a morților*, fiind obsedat nu numai de inexplicabila moarte a părinților săi – căzuți într-o prăpastie în Bucegi –, ci și de serializarea acestei morți, iubita lui, asistenta Leontia, sugerând că străbunicii doctorului ar fi murit tot în Bucegi, în condiții aparent similare. Nu în ultimul rând, rubicondul prieten al doctorului Darius, veselul Ion – vegetarian autoimpus din motive de exces ponderal –, moare sub mâna prietenului său în timpul unei operații – nu mai putea fi salvat, era un caz irecuperabil... –, după ce, în timpul unui concediu la mare, descoperă printre stabilopozii cadavrul descompus al unui – se pare – francez, înecat fără urmă cu câțiva vreme înainte.

Așa cum spuneam, cea mai elaborată sub aspect epic este povestirea *Leontia*, construită în jurul unei femei foarte frumoase, demonizate. Îndrăgostită de doctorul Darius – care, la rândul său, o iubește cu tandrețe –, Leontia consimte să-i facă un copil, însă din clipa în care acesta se naște, ea are impresia că spectrele care populează casa iubitelui ei îl revendică, motiv pentru care, într-o clipă de rătăcire, îl și abandonează într-o grădină, fiind găsit de doi săteni, Grigore și Cornelia. Există, de altfel, în povestire câteva simboluri gravate în filigran, cea mai subtilă dintre ele fiind aceea a orologiului cu pendul *Arthur*, adus

de strămoși din Viena; la un moment dat, orologiul va fi vizitat chiar de Doamna cu Coasă, însă ceea ce se înțelege din istoria sa este faptul că, odată adus din Capitala Imperiului, el transferă în casa de pe str. Salcânilor nr. 31 un mic sâmbure thanatic, care cu timpul crește insidios și iradiant, cotropind discret tot ceea ce este în jur. *Leontia*, de altfel, este scrisă în așa fel, încât să ofere o „cheie“ pentru mai multe fire narrative aflate în text, sugerând, de fapt, că în existența oricui planurile reale și supranaturale se întrepătrund insidios, fără să știi unde se află granița unuia și unde începe celălalt. Pe de altă parte, tot *Leontia* indică una dintre intențiile epice majore ale Doinei Cetea, născută din dorința de a sugera că fantasticul se află *printre noi*, nu are nevoie de falii, crevase sau „porți“ speciale pentru a se manifesta. Determinismul oamenilor e deopotrivă realist și ocult, firele urmând să se lege abia la sfârșit, când moartea vine și le precizează.

Cabina de duș, schița care încheie volumul, e o capodoperă comică, demnă de a fi citită atât pentru economia realistă bonomă în spiritul căreia este scrisă, cât și pentru sugestiile de subtil fantastic cotidian pe care le lasă să se întrevadă. Pe de altă parte, e imperios necesar să citești textul în „cheia“ economiei de ansamblu a volumului în care el a apărut, fiindcă numai în acest fel thanaticul devorator al mesajului din final cuprinde pe de-a întregul atmosfera, trimițând-o în direcția fantasticului de proximitate pe care-l are în vedere.

Cabina de duș începe într-un mediu în care Kafka și Edgar Allan Poe își dau mâna: o gospodină așezată, interesată de îmbunătățirea confortului ei domestic, se decide să cumpere o apetisantă cabină de duș cu *jacuzzi* mural aferent, scena cumpărării fiind descrisă într-un registru de realism minimal care promite, chiar de la început, imprevizibilul. Din chiar clipa achitării produsului, acesta „pune stăpânire“ pe proaspăta sa cumpărătoare: este transportat acasă fără să știi prea bine cum, montat de doi instalatori care pun stăpânire timp de o lună pe casa scării și pe apartament, climaxul poveștii venind la sfârșit, când, încercând scrupulos cabina să vadă dacă ea funcționează, cei doi meșteri dispar fără urmă, înghițiți de ea, lăsând proprietărea în fața unei dileme terifiante: să încerce și ea cabina sau s-o vândă cu apartament cu tot, lăsându-i pe noii proprietari să facă duș în voie...

Ierboaia, dacă am înțeles bine, este, în dialect local, floarea-soarelui, dar semnifică, într-o ordine consecutivă, vegetația vorace care acoperă totul, ștergând urmele a tot ce a fost și există. Volumul Doinei Cetea merită citit: rar veți vedea, într-un text de mai puțin de o sută de pagini, o asemenea concentrare de obsesii thanatice, pe care, cunoscând-o pe autoare, sincer să fiu nu știam că le are...

micro

lecturi

GETA BRĂTESCU: jurnalul artistei

Ion Bogdan Lefter

GETA BRĂTESCU, *Copacul din curtea vecină*, București: Fundația Culturală Secolul 21, 2009, 270 p.

EXTRAORDINARA ARTISTĂ Geta Brătescu, unul dintre cele mai radical experimentale spirite creative din cultura română contemporană, la cei aproape 84 de ani ai săi, graficiană, pictoriță, autoare de colaje, videouri, instalații, *performance*-uri și cite altele, în multiple formule, inclusiv improvizate, friabile, documentate fotografic sau filmic, publică în paralel cărți. Nu e doar un capriciu și nu sînt doar notații de caiet de schițe, ca la mulți artiști: începînd din 1970, mai întîi la intervale mari, apoi, de la mijlocul anilor '90, mai des, Geta Brătescu a semnat nici mai mult, nici mai puțin decît șapte volume.

E – deci – un mod de exprimare important, complementar celui vizual. Biografia explică atare bibliografie: autoarea noastră n-a ajuns să facă însemnări în caiete din întîmplare, ea urmînd în tinerețe și filologia, simultan cu studiile de bele-arte (acestea din urmă – întrerupte fără voia ei, în anii proletcultismului incipient, reluate mult mai tîrziu, în 1969-1971). N-a făcut niciodată investiții egale în cele două domenii culturale și în cele două practici creative, considerîndu-se – pe bună dreptate – esențialmente artistă vizuală; dar n-a încetat să simtă nevoia de a așterne observații și gînduri pe hîrtie.

Așa au prins contur, înainte de 1989, însemnările de călătorie din *De la Veneția la Veneția* (Editura Meridiane, 1970) și notațiile din *Atelier continuu* (Editura Cartea Românească, 1985), pentru ca după 1990 să vadă lumina tiparului încă un *Atelier...*, de astă dată *...vagabond* (Editura Cartea Românească, 1994), apoi o veritabilă serie

în cadrul colecției de cărți publicate pe lîngă revista *Secolul 21*, de a cărei istorie de *Secol...* 20 Geta Brătescu e de mult timp legată (se ocupă de decenii de prezentarea grafică a elegant-austerului periodic-carte): *A.R.* (2000), *Peisaj cu om* (2002), *Ziua și noaptea* (2004) și *Copacul din curtea vecină* (2009; toate la Fundația Culturală Secolul 21).

Seria acestor patru cărți ilustrează foarte bine maniera reflexivă a autoarei, ca și aspirația ei către proza de ficțiune, din care, fără ca „evadarea” să-i reușească pe deplin, recade în confesiune. Dorința de a imagina povestiri și chiar de a scrie un roman voluminos e consemnată în repetate rînduri în *Copacul din curtea vecină*, însă e doar o mică utopie personală contra naturii.

A.R., subintitulată „roman”, începe cu fragmente de jurnal, *Dintr-un carnet*, vizibil transferate din caietul propriu în conținutul unui *alter ego*, tot feminin, numit(ă) cu inițialele din titlu (între altele, notații despre culori, linii trasate cu cărbunele pe hîrtie...); continuă cu cîteva secvențe tot cvasiautobiografice (decoruri din Prahova, de unde provine Geta Brătescu, descrierea tatălui farmacist, ca-n existența reală ș.a.m.d.); trece la un moment dat la persoana a III-a, fantazînd în secvențe scurte; pentru a reveni în final la notațiile fragmentare, tip jurnal, cu o ultimă frază despre inconsistența – romanescă, ar trebui să înțelegem – a protagonistei („A.R. nu și-a mai înțeles ființa; se spulbera ca dor în ecoul vocilor de mult stinse” – p. 160); drept epilog, un interviu în care, stimulată de întrebările Aureliei Mocanu, Geta Brătescu oferă de bunăvoie interpretarea amintirilor din carte ca pseudoficțiuni și face și legăturile dintre ce scrie și ce creează vizual.

Schițele din *Peisaj cu om*, subintitulată „proză scurtă”, sînt cînd evident imaginate, cînd revin la notația subiectivă.

În *Ziua și noaptea* mai apare un singur text de ficțiune, mic monolog înaintea unei incendieri, după care, sub genericul cărții, sînt transcrise secvențe de caiet personal, urmate de o secțiune finală cu desene ale Getei Brătescu din ciclul „cu ochii închiși” – foarte interesante siluete schițate fantastic cu cărbune.

Parte dintre însemnările cotidiene din *Ziua și noaptea* vor fi preluate – și astfel „deconspirate” – și în jurnalul propriu-zis din *Copacul din curtea vecină*. Încercările de ieșire din „atelierul continuu” către spațiul ficțiunii s-au încheiat, mărturisirea prin cuvinte, prin scris, de care artista a avut întotdeauna nevoie, a cîștigat. Paginile de caiet se vor umple mai departe cu notații personale...

Jurnalul acoperă perioada 10 mai 2002-28 ianuarie 2009, interval în care trece pragul de 80 de ani. Și înainte, și după, e din ce în ce mai atrasă de scris, din mai multe

motive, unele legate de trecut, altele prezente: intrată în etapa amintirilor, anumite personaje și întîmplări de altădată o obsedează, o „bîntuie”; iar lumea din jur continuă să se ceară privită, admirată și consemnată, autoarei fiindu-i mai ușor acum s-o facă în scris decît lucrînd în atelier, căci are de luptat cu sîciilele vîrstei (mărturisește frecvent dureri de mijloc, are senzația că n-o mai susține cum trebuie coloana vertebrală – deși, pentru cine o cunoaște, pare o imposibilitate: cu greu îți poți imagina că Geta Brătescu, ființă miniaturală, ar putea cîntări mai mult decît un fulg!).

Ține – deci – jurnalul mai constant decît altădată: notează detalii cotidiene, semnele schimbării anotimpurilor, micile modificări ale plantelor; își amintește scene din copilărie și din tinerețe, își evocă părinții, alte rude și apropiați; își consemnează lecturile, uneori mai și transcrie cîte un pasaj din autorii la care ține (Jünger, Ortega sau, mai nou, Orhan Pamuk); trece adeseori de la concretul imediat la reflecție și ajunge repede la tîlcurile mai adînci ale existenței, pe care le caută cu emoție reținută; rezumîndu-și ici-colo gîndurile în cîte o concluzie lapidară, cu aer „filozofic”.

Totul – pe un ton aparte, complet lipsit de morgă. Oarecum surprinzător dacă ne gîndim la curajul experimental al artistei vizuale, în scris ea e mai degrabă „cuminte”, exprimîndu-se cu o simplitate atașantă, chiar cu o ingenuitate asumată (după cîteva pagini de reflecție mai teoretizantă, conchide: „La capătul naivei mele filozofări despre Limba Vorbită...” – p. 22; altădată: „De cîte ori încerc să filozofez, mă cuprînde un sentiment de jenă, tresărîrea diletanțului” – p. 73). Notațiile dau sentimentul de mare onestitate, de maximă sinceritate. Uneori propozițiile sînt spontane, ca de desen naiv: „personajul cel mai important a fost un bondar îmbrăcat cu o tunică de catifea neagră, nu prea lungă, atît cît să i se vadă pantalonii galbeni tot de catifea și manșoanele galbene de la genunchii picioarelor din spate, picioare fine în cizmulite de lac negru” etc. (p. 27); „Pe geamul de la bucătărie pot vedea, peste două curți, doar coroana unui tei, un gălbenuș mare, umflat pe o bucată de cer albastru” (p. 48); „o panglică de soare a intrat pe ușă tîrîndu-se, frumoasă, pe sub pat, ieșînd apoi, strălucitoare, galbenă, la temelia peretelui unde s-a și oprit” (p. 150); și exemplele se pot înmulți oricît.

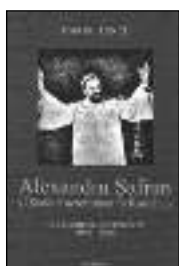
Pe acest strat de observație preponderent vizuală, caracteristic artistei, se adaugă celelalte, în aceeași scriitură a francheții: evocările, reflecțiile. Jurnalul va alterna *flashback*-urile din copilăria ploieșteană, din „confortabilul cuib burghez al familiei” (p. 203), portretele mai vechi ori mai recente (cele mai reușite: al domnului Vlaicu-grădinarul – p. 25-26 – și al moașei Trusche-

Cărți primite la redacție

• Marta Petreu, *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian*, ed. a 2-a, rev. și adăugită, Iași: Polirom, 2010.

• Carol Iancu, *Alexandru Șafran și Șoahul neterminat în România: Culegere de documente (1940-1944)*, cuvînt-înainte de dr. Andrei Marga, București: Hasefer, 2010.

• Norman Manea, *Curierul de Est: Dialog cu Edward Kanterian*, Iași: Polirom, 2010.

• Iordan Datcu, *Ioana Andreescu: Eseu despre proza și studiile sale de antropologie*, București: Grai și Suflet – Cultura Națională, 2009.

Poeme de

MONICA ROHAN

Reflex...

Versuri
de vreascuri arzând...
Tămâie de cedru spre cer suitoare
inima-flacăra
pentru ce
oare
mai doare
când șarpele păcii-i eșarfă sonoră
șerpuindu-și
vocalele carele vor să
se-nșiruie-n horă de vorbe
șoptite
-n urechea cenușii:
Sst!
este și nu e
fumul acesta-aromat, de tămâie
rar
ritmat
diafan, rarefiat
nafaid și faiadin, afanid și lin
suspîn...
sst.

Prăjiturile mamei

Ușor fulgăiește
Dospesc sub zăpadă

vici – p. 135-136; puține figuri cunoscute: Jean Georgescu – p. 224; discută și despre vedete internaționale, examinate de la distanță, precum Leni Riefenstahl, tratată cam prea comprehensiv, cu – însă – concluzia justă că a fost un personaj „monstruos” – p. 31-34*), visele, numeroase, sau pur și simplu observații mărunte de existență cotidiană. Omniprezente, presante, impresionante – detaliile legate de sănătate, de precaritatea fizică, gândurile despre senectute. Aici, doar câteva: „Viața se aglomerează, te înfășoară, te duce, un timp ai impresia că o conduci, apoi, spre senectute, îți dai seama că puterea ta de decizie a fost minimă față de presiunea exercitată de partea neconstruită, informală a vieții” (p. 62); „Mîine împlinesc 77 de ani. Nu știu ce să fac; în fiecare dimineață mă întreb: astăzi ce voi face cu mine? Sînt obiectul incert al gândului meu; teama de a-mi fi pierdut coerența mă îngrozește; am nevoie de oameni, ca ei să infirme această temere. Mă lansez pe pîrtia vîrstei mele, în loc să stau sus, în cabină, tăcută, în siguranță, cabina vîrstei mele, sus, atît de aproape de moarte” etc. (p. 80); „Am împlinit 79 de ani, luna aceasta, mai, 4. Ar fi păcat să mor cînd, mai mult ca oricînd, îmbrățîșez cu atîta bucurie spațiile infinite ale spiritului, cînd și trupul meu are tresăriri juvenile, îl animă un eros ideal, freamătă la atingerea aripilor cu care ipoteticul înger face să vibreze corzile imaginației”, cu o exclamație autoironică la final, hazlie: „Sînt nebună” (p. 132); „Aș dori să exist fizic dintr-o materie subtilă, nu din carne și oase care dor. [...] Există o putere a senectuții – o putere specifică, aceea de-a controla slăbiciunile fizice, de-a le suporta, de-a muri” (p. 165); „Senectutea

este un fel de sertar în care s-au adunat documente, contracte și chitanțe din viața trăită. Nu pot să-i dau foc pentru că face parte din dulapul care este întreaga mea viață, cea trecută și cea prezentă, indisolubil legate, cît și cea care va mai fi, nu se știe cît. Cine va lua, apoi, în primire această mobilă? Este, de cele mai multe ori, o moștenire împovărătoare. Să-i dați foc!” (p. 210); etc. Și o aspirație oarecum intelectualistă, vibrantă: „Doresc din tot sufletul să scriu o carte al cărei sfîrșit să fie odată cu sfîrșitul meu” (p. 27).

Pe același plan: pagini cutremurătoare despre bătrînețea și moartea mamei, acompaniată de agonia cîinilor din casă (p. 22-24). Geta Brătescu avea atunci 60 de ani. Cu timpul, va ajunge să se gîndească la ea mereu, zi de zi, va ajunge s-o viseze în fiecare noapte: „Înainte morții ei, mama își visa părinții. Acest fapt o neliniștea. Și eu îi visez pe ai mei, din ce în ce mai prezenți, din ce în ce mai des. Pe mama o visez aproape noapte de noapte” (p. 125). De notat și pasajul-cheie despre relația mamă-fică, bazată pe secretul feminității (p. 108-110)...

Printre întrebările, incertitudinile, angoasele perioadelor de așteptare dintre reprizele de lucru vizual, printre retrospectiile îndoite – rare consemnări ale unor proiecte concrete: filmul *performance* din 2004 făcut împreună cu Ionică Grigorescu (p. 94-95, p. 97-98), seria desenelor cu ochii închiși (p. 113-114). O mărturisire despre mobilitatea sa artistică: „Trec de la un gen al expresiei la altul cu cea mai mare ușurință, nu-mi pun problema consecvenței formale care dă «prestigiul» unui stil anume” (p. 180); ceea ce dă sens și constatării aparent

pașii mici
șoșonii tăiați în cioburile
dimineții sticloase

Nu se leagă nimic!
Poezia se fînmîțează ca un aluat înghețat.
Sunt copila cu degete reci în mînușile strâmte
Culege-mă ca pe floarea amorțită și singură foarte
Pieptarul tău are nasturi de caș
șorțul tău e o pajiște înflorită
ochii tăi migdalați îngenaiți verzi gălbiori mîțșori
Zăpada-pulbere de vanilie albă se cerne lin
lin.

Tuciul e tuciuriu

Ninsoarea se cerne lin lin (*am mai spus*)
pulbere vanilată
peste cornuleții fragezi smulși din
burta *Vestei* cu tavă cu tot
tava-i neagră neagră
în ceață de foc împachetată
„Nu pune mîna – sss, frige! –
ai văzut dacă nu mă ascuți...”

diminuante: „eu sînt un artist fără specialitate” (p. 31).

Copacul din curtea vecină, cel din titlul cărții, despre care în partea finală vine vorba o dată la cîteva pagini, capătă semnificații simbolice: „Istoria mea poate începe și poate să se termine pornind de la copacul din curtea vecină [...] Acest copac poate fi borna de la care în urmă și înainte se derulează viața” (p. 164); „Mă uit la copacul desfrunzit din curtea vecină – este ca orice copac desfrunzit din specia lui și, în același timp, e unic. Artistului îi este dat să-și descopere unicitatea, acceptînd tiparele. Arta, din preistorie pînă astăzi, dezvoltă acest program” (p. 202-203).

O figură luminoasă traversează jurnalul: soțul Getei Brătescu, Mihai, însoțitor al ei atotînțelegător prin viață. Pînă și figurile lor seamănă, încît, văzîndu-l pe el prima oară, după căsătorie, mulți s-au mirat, căci nu știau ca ea să aibă un frate...

Notă

* Leni Riefenstahl e numită mereu Reifenstahl; alte erori similare: Jung apare ca H. G. în loc de C. G. Jung, la p. 83 și 86; Anselm Kiefer e Kifer la p. 152-153, redevenind Kiefer abia la p. 158.

Text publicat inițial on-line,
în revista virtuală
ArtActMagazine/www.artactmagazine.ro,
nr. 56, 24 februarie 2010.

În cheie nietzscheană...

Constantina Raveca Buleu

FASCINAȚIA PROVOCATĂ de gândirea nietzscheană și de consecințele ei în perimetrul literar al secolului XX face parte organic din profilul intelectual al lui Ștefan Borbély, fapt dovedit de câteva dintre volumele sale anterioare – *Gădina magistrului Thomas*, *Visul lupului de stepă*, *Despre Thomas Mann și alte eseuri*. Reluând unele eseuri cuprinse în aceste volume, rescriind altele și oferind câteva eseuri inedite, *Pornind de la Nietzsche...*, volum apărut în 2010 la Editura Limes din Cluj-Napoca, reafirmă aderența deschisă și virtual nesfârșită a autorului la tema nietzscheană. „Critic fiind – scrie Ștefan Borbély în *Către cititori* –, nu pot să nu constat că volumul de față reprezintă – într-o mai mare măsură decât cele anterioare – rodul exuberant al unei monomanii decomplexate.“ Rod exuberant, dar nu și final, instanța dedublă ludic a criticului preconizând și alte ediții concentrate pe aceeași temă, atitudine care, la extrem, poate semnala un fel de pariu personal cu eternitatea. De altfel, ludicul intră programatic în regimul existențial al lui Ștefan Borbély. El îl descoperă și îl interpretează în schemele mitologice, în textele filosofice, în exegeza științifică și în literatură, îl încorporează în propriile scrieri și îl alimentează pe filieră culturală cu fiecare nouă achiziție spirituală. Această propensiune spre joc îl condiționează să observe că *Pornind de la Nietzsche...* este a douăsprezecea carte din cariera sa, cuprinzând douăsprezece eseuri care ilustrează „un joc intelectual obsesiv și de durată“. De fapt, la o numărătoare ușor mefistofelică, incluzând și *Către cititori*, ies treisprezece texte, ceea ce ar putea să-i provoace o egală satisfacție autorului, mai mult decât atras de conotațiile acestei cifre. Și în această carte, Ștefan Borbély demonstrează din plin că adoră jocurile, ironiile intertextuale, numerologia, coincidențele de nume sau inițiale, câmpurile simbolice și speculațiile intelectuale care-i permit să se plimbe prin spațiile vaste ale culturii, să lege elemente aparent disparate și să dea o coerență hermeneutică solidă din punct de vedere științific și încărcată de artisticitate.

Accidental (crono)logic sau nu, *Drumul spre Nietzsche* deschide eseistic volumul, nucleul său fiind incitanta observație că omul nietzschean poate fi interpretat ca interioritate duală, consecință a plasticizării,

expresie a manifestării voinței de putere. Posibilitatea conceperii simultane a omului ca ființă sublimă și „caricatură“ orientează textul spre investigarea traseului caricaturii în opera lui Nietzsche, unde beneficiază și de suportul exegetic al lui Karl Jaspers. Adâncit controlat în universul nietzschean, autorul ajunge inevitabil la doctrina eternei reîntoarceri și, deloc surprinzător pentru el, la „pesimismul substanțial, propriu omului ludic“, obsesiv la Nietzsche, Zarathustra fiind construit pe acest model. În siajul unui alt șantier deschis, cel dedicat paradigmei eroicului, Ștefan Borbély se oprește și asupra configurării eroului în economia gândirii lui Nietzsche și remarcă condiția acestuia de ființă neîmplinită, intermediară între omul frust al naturii și Supraom.

Spiritul ludic al lui Ștefan Borbély nu putea găsi un mai bun partener de joc reverențios decât Thomas Mann, ceea ce explică numărul mare de texte dedicate creației acestuia. Primul dintre ele, *Laudatio mortis*, se concentrează asupra mărturiei literare a atelierului romanului *Doctor Faustus*, *Cum am scris Doctor Faustus*, exercițiul hermeneutic transformându-se subtil într-un dialog decomplexat cu Thomas Mann. Textul lasă o senzație de identificare voluptuoasă a autorului cu subiectul său; e ca și cum Thomas Mann l-ar fi făcut partener la sofisticatele sale jocuri și ironii. Cu spectrul acestei complicități, Ștefan Borbély dislocă filiațiile nietzscheene din *Doctor Faustus*, insistând asupra modelului ascuns al protagonistului (Nietzsche însuși), ceea ce îi permite să deschidă un domeniu fabulos, cel al imaginarului thanatic din opera lui Thomas Mann.

În *Tristan*, atenția autorului este atrasă de mecanismul imaginar și simbolic al insularizării prin boală, prezent atât în nuvela *Tristan*, cât și în romanul *Muntele vrăjtit*, fără însă a eluda relația de condiționare proximă dintre boală, moarte și histriionism, reflex condiționat de încadrarea hermeneutică a discursului lui Thomas Mann în dihotomia apolinic-dionisiac.

Dacă, analizând *Doctor Faustus* și *Tomio Kröger*, Ștefan Borbély se oprește mai întâi asupra motivului textului devenit moarte, iar în *Tristan* atinge problema relației simbolice dintre copii și moarte, în tripticul *Copiii în opera lui Thomas Mann (I Tadgio, II Nepo, III Hanno)*, acesta abordează exhaustiv subiectul. „Toți copiii din opera lui Thomas Mann ucid, sunt uciși sau mor prematur“, observă Ștefan Borbély, cazul clasic fiind Tadgio din *Moartea la Veneția*. Analiza în cheie nietzscheană a nuvelei, cu necesare extensii schopenhaueriene, scoate în relief teza artisticității dionisiace. Demonstrația rafinată angrenează nu numai filosofia lui Nietzsche și Schopenhauer, ci și arsenalul mitologic al epifaniilor lui Dionysos. Căutarea frenetică și relaționarea culturală a acestora din urmă dau măsura capacității hermeneutice a autorului și îi trădează propensiunea spre formule sibiline a căror deciptare se convertește într-un joc extrem de gratificant. Haloul nietzschean se menține și în cazul traseelor spre moarte ale lui Nepomuk (din *Doctor Faustus*), respectiv Hanno (din *Casa Buddenbrook*), în primul caz, moartea legându-se de arhaicitate, iar în cel de-al doilea, de muzică, atribut dionisiac prin excelență.

Un prim *intermezzo* în simfonia culturală predominant germană este reprezentat de *Eupalinos*, eseu focalizat asupra modelului nietzschean al artistului în dialogul cu același nume al lui Paul Valéry. Un *in-*

termezzo secund este prilejuit de o întâlnire nietzscheană autohtonă, *Fondul și masca* reevaluând coordonatele personalității lui Tudor Vianu. Ștefan Borbély contestă imaginea unidimensională, de factură apolinică, a acestuia și emite ipoteza unui Tudor Vianu pentru care Nietzsche a reprezentat o obsesie grijuliu refuțată.

Între aceste două excepții negermane, *Elegiile duineze* interpretează cele zece piese ale ciclului lui Rainer Maria Rilke ca „traseu inițiativ integral“, cheia nietzscheană ajutând la deschiderea multor sensuri ascunse în versuri, inclusiv în localizarea rolului *Elegiei a zecea*, aparent neavenită sub aspect tematic, dar care se dovedește a fi esențială în semnalizarea trecerii spre lumea de dincolo, mai ales că „puțini știu la început (dar pot învăța) că viețuim, simultan, și aici, și dincolo“.

Hermann Hesse și umbrele lui nietzscheene constituie miezul următoarelor patru eseuri din volum. *Ultima vară a lui Klingsor* reconfirmă gustul ludic al criticului confruntat cu un spirit înrudit, discursul său urmărind cu voluptate jocul literar format de Hesse, joc inter- și metatextual, dar și, fundamental, joc al morții și al vieții, „joc al vieții ca moarte“. Alăturarea joc-moarte lasă se întrevadă un subprodus obsesiv la Ștefan Borbély, în registrul său hermeneutic ludic fiind deseori acompaniat de moarte.

În *Ultima vară a lui Klingsor*, autorul speculează valențele simbolice ale inițialei K din numele pictorului dionisiac și observă coincidența sa cu inițiala substantivului german *Kind* (copil), deloc gratuită în perimetrul simbolic. Din aceeași clasă face parte și *Knulp*, personaj care ilustrează perfect logica lejerității estetizante a vieții. El este o realizare a „omului despovărat“ nietzschean, entitate a exuberanței și a simțului ludic propriu copilului.

Urmărirea reflexelor dihotomiei apolinic-dionisiac în *Narziss și Goldmund* și a firelor filosofice și mitologice de adâncime în *Visul lupului de stepă* exemplifică forța speculativă și cultura teoretică solidă a autorului, asociațiile, convergențele și tezele expuse în fluiditatea discursivă fiind atent documentate și cât se poate de incitante.

Ultimul eseu al volumului, *Șarpele cu pene*, tratează *background*-ul nietzschean și implicațiile mitului restituitiv din romanul lui D. H. Lawrence. Plecând de la întrebarea din *Așa grăit-a Zarathustra* – ce s-ar întâmpla dacă vechii zei ar urca la suprafață, înlocuind creștinismul? –, Ștefan Borbély analizează scenariul ficțional consecutiv și încheie prin a transla întrebarea tulburătoare într-o invitație la reflecție (eventual dialogală), adresată cititorilor săi: „Rămâne, pentru cititor, ipoteza: ce-ar fi dacă, subit, inexplicabil, un zeu străin ar deveni din nou activ în interiorul nostru, contrariindu-ne toate cutumele noastre existențiale și religioase de până atunci? Și ce-ar fi dacă ar veni cineva cu gândul de a deturna această resurecție într-o direcție politică? Este o întrebare cât se poate de plauzibilă în logica gândirii ludice a unui autor care vrea să ne contrarieze cutumele. Verdictul sugerat de Ștefan Borbély („Răspunsul, cum e și firesc, e dat de fiecare dintre noi, în parte și-n tăcere...“) nu oferă decât o falsă amortizare a anxietăților generate de o asemenea întrebare, posibilitățile ei hermeneutice rămânând la fel de deschise ca și obsesia nietzscheană – a vârstei noastre culturale și a autorului. ■

MOARA DE SCOARȚĂ

Nume de stradă serpuiind
aproape de apa Cibinului
în orașul - de - jos trec în dimineată
cetvoadă de octombrie
cu o carte veche sub braț,
și azi ca și ieri
pe aici fac jupăș cămătarilor la birou
povestind pătările lor cu domnii rai platnici
din orașul - de - sus -
în dimineată cetvoadă de octombrie
întreb de unde și trage numele
strada Moara de Scoarță serpuiind
aproape de apa Cibinului
și bătrân stînd în poartă rîdînd din umeri
și - mi spune rîzînd că răspunsul
e - u cartea purtată de mine sub braț
în timp ce frunze galbene cad din copaci
și mi se împănăște la picioare
ca o carte rău legată unde
mi - ar putea citi Idestinul -
în amintirea înaltă de octombrie
m - a izbîit asemănarea dintre obrazul bătrînului
și scoarța copacilor
dintre scoarța copacilor și copertile cărții
și laolaltă mi - au trezit imaginea
unei fabrici de hîrtie din scoarța
sălcilor plîngătoare de pe malul Cibinului
pe care în altă vreme am scriam poemele
și le împănăștam ca toamna
obrazii de seară ai frunzei copacilor -
și ieri ca și azi
trecea nu om cu o carte sub braț
pe strada Moara de Scoarță serpuiind
aproape de apa Cibinului

Dumitru Chivuș

Hermeneutica îndoielii

Iulian Boldea

OCARTE aplicată, adecvată subiectului ales și, nu în ultimul rând, cu o armătură teoretică certă e *Optzecismul și promisiunile postmodernismului* (1999). Cel puțin unul dintre mobilurile cărții are o coloratură polemică, fiindcă autoarea repudiază, în *Argument*-ul scrierii sale, acuza de „textualism” ce a fost prea adesea formulată în legătură cu literatura optzecistă. Prima parte a cărții (*A History of Diverse and Desperate Times*) e preponderent și asumat teoretică; sunt trecute în revistă cărțile ori studiile de cea mai mare relevanță cu privire la paradigma postmodernă, contribuții considerate cu o privire critică atentă la detaliu, ce denunță, când e cazul, inadecvările sau confuziile conceptuale.

Pe bună dreptate, autoarea subliniază un decalaj – explicit, de altfel – între fundamentările programatice ale postmodernismului, nuanțate, elaborate și incitante, și practica scriiturii propriu-zise, de cele mai multe ori de o flagrantă ambiguitate, fapt care explică și favorizează preeminența acordată criticului-teoretician, racolat uneori dintre scriitorii înșiși. Recurgând la principiile și axiomele teoretice ale *telquelismului* francez ori la beneficiile postmodernismului american, optzecismul nu preia obsesia textului și a textualismului ca scop în sine, ca principiu „autogenerativ” mecanic; textualitatea devine, dimpotrivă, o modalitate privilegiată de a se angaja în discursul despre lume, dar și în mecanismele sociale, în virtutea aceluși „nou antropocentrism” despre care vorbea, bunăoară, Alexandru Mușina. Textul – ca instanță a scrierii și rescrierii ficționale a propriei ființe și a universului în care ea își înscrie devenirea – nu face nimic altceva decât să exprime/să camufleze o sumă de nostalgii cu certă încărcătură ontologică.

O secțiune importantă, ca întindere și pondere ideatică, din această carte e cea consacrată analizei creațiilor unor importanți prozatori optzeciști (Mircea Cărtărescu, Mircea Nedelciu, Ștefan Agopian, Ioan Groșan, Gheorghe Crăciun), pusă sub un titlu mai degrabă metaforic – *Cartea jocului și a disperării*. Mihaela Ursa consideră că „jocul și disperarea” descriu cele două modalități de asumare a poziției de moștenitor cultural”; e vorba de disperarea de a nu

mai putea regăsi scriitura dinainte, inaturală și neperversă, și de jocul infinit ironic și parodic ce animă cele mai multe dintre scrierile optzeciștilor, exhibând ambiguitatea lor semantică structurală. Analizele din această secțiune vădesc un spirit mai degrabă aplicat decât speculativ, cu înclinații neîndoelnice spre concretitudinea textului interpretat, dar, desigur, și cu o largă deschidere spre o exegeză operată din multiple unghiuri metodologice.

Demn de semnalat e faptul că amplitudinea teoretică a frazei critice se întâlnește aici cu circumscrierea detaliului, cu o privire analitică atentă și pertinentă. Carte semnificativă prin deschidere teoretică, prin amploarea demonstrațiilor și prin pertinenta analizelor de detaliu, *Optzecismul și promisiunile postmodernismului* e, fără nicio îndoială, unul dintre cele mai însemnate debuturi critice din ultimii ani.

În monografia *Gheorghe Crăciun* (2000), Mihaela Ursa analizează cu finețe, într-un demers critic atent la nuanțe, la detalii, dar și la scenografia narativă de ansamblu, opera prozatorului brașovean, focalizând cercetarea asupra găsirii nucleelor textuale care conferă acestei creații originalitate și prestanță expresivă. Romanul *Frumoasa fără corp* mai ales prin grilă intertextuală:

Titlul deschide de la bun început un canal de comunicare cu tradiția literară românească, preluând în mod cert sugestia din titlul basmului popular prelucrat de Eminescu (și valorificat inclusiv în scrierea *Lucașfărului*), *Miron și frumoasa fără corp*. Apelul la vârsta eminesciană a scrișului românesc, mai mult chiar, la o prelucrare a unei creații populare, deci superioare prin trăire și autenticitate, în ordinea filosofiei de creație a lui Gheorghe Crăciun, oricărei literaturi ulterioare, nu poate fi străin de eventuala căutare a unei „corporalități ireductibile” a literaturii înseși.

Scriitopia sau Ficționalizarea subiectului auctorial în discursul teoretic (2005) are o conformație bivalentă, fiind, deopotrivă, o „întreprindere academică” și o „lectură a actualității”, cum precizează chiar autoarea. După Simona Popescu, *Scriitopia* este „o carte care creează scenarii (teoretice), personaje care doar prin numele lor sunt purtătoare de povești (filosofice, teoretice), multe trasee, intersecții, circuite, linii de fugă specifice literaturii care-mi place mie”.

Mihaela Ursa își propune să interpreteze „subiectul auctorial ca figură a imaginarii criticii și teoriei literare”. Metodologia valorificată este diversă (ea cuprinde „linii din gândirea analogică, psihocritică, critică sociologică sau lingvistică, teoria actelor de vorbire”) și bine aplicată la texte și concepte critice. Paginile despre istoria criticii americane a anilor '80 sunt însoțite de o istorie a ideii de autor (din Antichitate la poststructuralism) și de o expunere detaliată despre condiția criticului. Atracția diacroniei e mereu temperată de fascinația tipologiilor (numite de autoare „un indice al unei anumite sensibilități teoretice”). Delimitările teoretice dintre autor și subiect, dintre conștiința demiurgică și conștiința auctorială prefațează o elaborată clasificare a ipostazelor auctoriale; autorul e privit ca instituție, ca inspirație, ca executant, ca

fantasmă și proiecție ficțională, ca artizan sau ca funcție textuală. Concepția despre critica literară este una solid argumentată teoretic.

Actul critic este, pentru Mihaela Ursa, „imposibil fără apelul la imaginar: fantasma unui autor locuiește la debutul oricărui act critic, după cum fantasma unui critic sau a unui interpret este presupusă în orice operă”. Interesantă este tipologia imaginarii speculativ din capitolul *Criticul-autorul posibil*. Autoarea propune, pe lângă modelele critice stabilite de Brook (modelul organicist și textualist), un model critic ficționalist, bazat pe omologie:

omologia mizează, desigur, pe mecanismele analogiei (care fac deliciul organicistilor), dar le transferă de la nivelul termenilor la acela al funcțiilor lor posibile. Astfel, ea răspunde pentru orice tip de transformare ficționalistă: devine semnul transferului omologic, prin care o valoare a funcției dintr-un mediu prim dobândește o aceeași valoare într-un mediu secund.

Poststructuralismul e privit de autoare nu ca o simplă reacție la structuralism, ci ca un moment de continuitate, care „și subsumează achizițiile acestuia, redistribuind accentele”. În cadrul poststructuralismului, precizează Mihaela Ursa, „are loc o modificare de imaginar teoretic dinspre metaforele cunoașterii ca rațiune și lumină [...] spre metaforele biologice ale trupului hedonist (dorință, plăcere etc.) sau spre metafore etice, ale comunității aflate în relație ecologică, prietenoasă cu lumea”.

Definiția criticului literar („vulnerabil și ezitant, eterogen și dicontinuu, dar nu mai puțin viu”) îi acordă acestuia un accent cultural și moral cu o tentă sceptică și dubitativă, în măsura în care el, criticul literar, nu încetează a profesa „o hermeneutică a îndoielii”. Scriitopia e, așadar, un spațiu al ficționalității, produs de relația intersubiectivă dintre autor și criticul ce are conștiința acută a ficționalității asumate și, prin aceasta, puse mereu sub semnul interogației fecunde (critica fiind privită ca „un mod de «a crede fără credulitate» în universul textului”).

Cărțile Mihaelei Ursa beneficiază, dincolo de armătura teoretică solidă, de „bibliografia” asimilată cu naturalețe, de o scriitură suplă și expresivă, fiind dominate, înainte de toate, de o luciditate pe cât de responsabilă, pe atât de nuanțată. O luciditate care face din îndoială un instrument hermeneutic incontestabil, repunând în discuție ipostazele și instanțele textului literar.

Între New Age și *second life*

Ovidiu Pecican

NU MAI știu cine a umplut literatura română de îngeri. Cred că era Eminescu – în *Înger și demon* –, iar după el a venit Topârceanu (în registru burlesc, comic, cu *Minunile Sfântului Sisoie*). Nu? După aceea s-au îmbulzit ortodoxiștii interbelici, cu abordările lor teoretizante, dar și cu poezia îmbibată de heruvimi și floricele, cu Isus pășind printre ii înflorate... Nichifor Crainic, gândiriștii... După interludiul comunist – în care îngerașii zglobii și mucaliți au survenit numai prin proza lui Nicuță Tănase, rămânând mai degrabă o referință îndepărtată în memorabilul roman *Îngerul a strigat* al lui Fănuș Neagu –, abordarea literar-eseistică a lui Andrei Pleșu i-a adus din nou printre noi, de astă dată cu oarecare pretenții de seriozitate și deschidere teologică. De aici încolo, poeții convertiți la proză ori prozatorii cu vocație dublă, afirmați și ca poeți, au dat frâu liber exploatarea temei. *Orbitorul* cărtărescian, alții și alții au colonizat cu îngeri grădina imaginarului lor, lucru care nu a rămas neobservat. Iată ce spune un blogger, care compară cartea Ruxandrei Cesereanu despre care este vorba în comentariul de față cu un roman al Laurei Restrepo:

... există dacă nu o patimă a poveștilor cu îngeri, cel puțin un trend. La noi, de curând a apărut romanul Ruxandrei Cesereanu, *Angelus* (București: Humanitas, 2010), în care, de asemenea, îngerii se scoboară pe pământ; din vestimentația lor face parte și o mantie albastră, mantie pe care o regăsim și în romanul Laurei Restrepo; îngerii Ruxandrei Cesereanu sunt muți; la fel și îngerul din *Dulce companie*. Sau îi vom întâlni (pe ei, pe îngeri) cel puțin în titlurile cărților, așa cum se întâmplă și în cazul ultimului roman al lui Radu Aldulescu, numit *Ana Maria și îngerii*. Să fie doar un simplu trend? Nu prea aș crede. (*Erasmien*, „Dulcea companie a îngerilor“, blog, 5 septembrie 2010)

Nu cred nici eu că ar fi o simplă tendință, deși o anume convergență tematică sau la nivelul motivelor poate fi observată, iar transformarea zonei angelice în loc comun poate fi de pe acum prevestită. Același înclinare pe panta tematicii angelice o observă și Daniela Fireșcu:

Imaginarul romancierilor români pare atras în ultimul timp de mythos-ul îngerilor salvatori, văzuți ca ultimă soluție de acceptare a realității [...] Starea de criză cu care se confruntă și confundă periodic spațiul est-european pare propice acestor evdări în mistic, în zone compensatorii, realități alternative, unde miturile salvatoare sunt reactivitate, adaptate și readaptate în funcție de condițiile particulare contextului istoric. („Chestiunea îngerilor“, în *Ramuri*, nr. 9, 2010)

Dar *Angelus* (București: Ed. Humanitas, 2010, 268 p.), romanul Ruxandrei Cesereanu, e mai legat de o altă tradiție: cea latino-americană. Mie îmi sună mai degrabă a arătarea jumulită, din cotețul unei po-

vestiri de Gabriel García Márquez, unde dai de o tratare ludică a sacrului care nu se revelează lumii, ci îi apare acesteia, odată coborât în istorie, drept o caricatură degradată a gloriei cerești. În asemenea perspectivă, sigur că ironia, ba chiar sarcasmul unei lumi desacralizate în căutarea sacrului pierdut devine ironie. Dar nu una stilistică, prin punerea în pagină, în primul rând, ci la nivelul ordonării registrelor existenței înseși, între registrele acesteia modernitatea aducând ruptura, falia. Despre ce să fie vorba atunci, în fundamentele construcției ficționale din *Angelus*? Evident, despre ruptură, inadvertență, contrastare și degradare, oricât de bizantin sau baroc veșmânt ar purta. Despre degradare și, ar zice unii, ca și cum asta ar aduce un spor de cunoaștere, despre sensibilitate postmodernă.

Dacă e să o ascuți pe autoarea însăși, în *Angelus*, „Muza a venit chiar de la îngeri (acea ai lui Andrei Rubliov), dar și de la draci (acea mucaliți, ai lui Mihail Bulgakov), pe care i-am învălmășit până i-am năucit în stil Boris Vian și mai ales în stilul meu personal, sper“ (Ruxandra Cesereanu în dialog cu Alexandra Bădicioiu). Este clar acum în ce măsură poetica autoarei se întemeiază pe arta decupajelor livești, a colajului fără preocupări de profunzime filosofică, a unor topoi tratați în registru mai curând pitoresc și decorativ decât cu sobrietatea încrunțată a textului profetic. Bianca Burța-Cernat vorbește în acest sens chiar despre un „blindaj [...] ironic, parodic, intertextual și livresc“, detectând în construcția narațiunii „o juxtapunere de povești cvasiautonomie, prinse într-o ramă“ (*Observator cultural*). Este adevărat, și nu se simte în niciun fel nevoia unei construcții mai osmotice și mai coerente, câtă vreme centrală în *Angelus* rămâne distorsiunea între niveluri, fractura. De altfel, socotește Daniela Fireșcu, „procedul expozitiv înregistrează mecanic, redă obiectiv, sondează adânc sau notează superficial, hiperbolizează, alternează mijloace și procedee, efectul fiind unul caricatural“.

Iată cât de înșelătoare pot fi strădaniile de a clasa, în conformitate cu unele motive dominante, operele literare. Mai aproape decât cei care ar plasa-o pe Ruxandra Cesereanu de universul prozei pioase sunt cei care o socotesc ireverențioasă, răsfățată, provocatoare, cum face Daniel Cristea-Enache, trecând-o printre „fetele rele“ ale anului literar. Fiindcă, într-adevăr, cei trei îngeri ce vizitează Metropola din *Angelus* sunt mai curând un revelator de reacții sociale, prilejuind exercițiului narativ și prestidigitația unei autoare interesate mai degrabă de năravurile și măștile discursive ale unei lumi sui („un studiu sociologic dintr-o perspectivă simbolic-alegorică“, după comentatoarea din revista *Ramuri*).

Legată prin multiple fire de spațiului unei alte ficțiuni, deloc metafizică, ci mai curând cotidiană, mediată de computer, internet și bloguri, ca și de noile geografii ale *second life* – pentru cine nu știe, „o lume virtuală tridimensională, cu înscriere gratuită, unde utilizatorii pot socializa, se pot conecta și crea, folosindu-se de dreptul la o voce proprie și de dialog prin text“ (traducere aproximativă pentru definiția oficială a site-ului web: „is a free 3D virtual world where users can socialize, connect and create

using free voice and text chat“) –, povestea Ruxandrei Cesereanu pusă pe computer în *Angelus* include personaje care fac deja parte, ca avataruri în spațiul virtual al comunicațiilor electronice și ludic-artistice, din biografia autoarei înseși (Mesmeea, Mesmeea Cuttita, Anir Narkom ș.a.). În această direcție, noul roman ruxandrian – sper să brevetez această formulare – translatează misticul în netosferă, substituindu-se SF-ului, care înlocuia paradigma imaginării premodern cu o alta, de pretext științific, și propunând un alt model de amplasare într-un real dezmarginat, prin includerea în vechile cadre ale reprezentărilor noastre artistice a alternativei, tehnologic mediate, a noului carnaval virtual.

Cred că Ruxandra Cesereanu a scris, în acest sens, un soi de profecție mai apropiată de spiritul New Age, cu elemente de recuzită desprinse din metafizica de inspirație creștină, golite de conținutul lor autentic și folosite ca iconuri media, mai degrabă, spre a anunța adâncirea și dublarea (ori punerea în abis) a adagiului *cogito, ergo sum*, printr-un posibil „tastez, deci exist“.

Esență de critic

Mihaela Ursa

ADEVĂRATELE EXEGEZE de autor sunt reușite ingrate: pe de o parte, ele compun și expun un autor în interiorul unui sistem critic menit să-i ofere o nouă înțelegere ori să-i sporească gradul de inteligibilitate, să completeze detaliile unui

portret cu cât mai multe nuanțe. Pe de alta, își înmormântează obiectul de studiu: caracterul impecabil al unui volum de exegeză este invers proporțional cu caracterul exploatabil al obiectului său. Exegeza perfectă nu va mai lăsa – la modul ideal – nimic de spus despre autorul de care se ocupă, măcar pentru o vreme. Este greu să scrii despre Alexandru Macedonski după Adrian Marino sau despre Slavici după Magdalena Popescu, după cum, recent, a devenit greu să mai scrii despre G. Călinescu după Andrei Terian și impresionantul său debut în volum cu *G. Călinescu. A cincea esență* (București: Cartea Românească, 2009). Dacă Paul Cernat susținea – perfect just – în *Observator cultural* că, „de la *Viața lui Mihai Eminescu* (1933) încoace, niciun critic al actualității noastre literare nu a mai debutat în volum atât de substanțial“, pariul meu este că va dura poate la fel de mult până la următoarea carte importantă despre Călinescu. Autorul *Vieții lui Eminescu* este cu atât mai viu, mai prezent în cartea lui Terian, cu cât este mai meticolos epuizat în comentariu, cu cât contururile sale obscure sunt mai documentat subțiate prin elaborare hermeneutică.

Constituită, ceva mai bine de jumătate, dintr-o teză de doctorat supravăzută și adăugită, dar lipsită de scoarțoșenia aulică a volumelor de acest fel, *G. Călinescu. A cincea esență* ne descoperă un Andrei Terian

→

integral investit: nu numai un perfect cunoscător al lui G. Călinescu și al istoriei literare românești, ci și un redutabil teoretician al literaturii, excelent comparatist sau maniac sursolog. Una dintre primele dificultăți ale unui volum critic despre G. Călinescu este, lăsând la o parte nevoia imperioasă de sistematizare a materialului – masiv și eterogen – de critică a criticii, intrarea în subiect: autorul *Principiilor de estetică* este și astăzi un subiect „fierbinte”, el mobilizând energii polemice și partizanale care pretind încă declararea de poziție *pro* sau *contra* călinescianismului. Evitând capcana acestui ideologism primitiv, Andrei Terian – preocupat de stabilirea „valorii operei sale critice” – propune formula exegezei de reconstrucție, fundamentate pe istoria receptării călinesciene (în cele patru etape ale sale: perioada stereotipizării „criticului «artist», «impresionist», și «subiectiv»”, perioada contestărilor, perioada disputărilor dualiste de până în 1989 și perioada reconsiderărilor sale etice până astăzi). Nu restabilirea unui *echilibru* între părți (adulatori și detractori) îl interesează pe autorul cărții de față, ci de-a dreptul o *reconstruire* polemică în raport cu două locuri comune ale criticii noastre („să recompun, să descompun, să situez și să evaluez sistemul critic al lui G. Călinescu”). Obiectul cultural Călinescu trebuie recompus pentru mai justa sa înțelegere – pare să spună autorul – *atât* în raport cu prejudecata ingenuității reflexive (tradusă astfel: „pentru a fi un bun practicant al meseriei sale, un critic nu are nevoie de cine știe ce sclifoseli teoretice”), cât și – deopotrivă – în raport cu „disprețul tradițional al criticii autohtone pentru comparativă și sursologie”. Așadar, monografia lui Călinescu devine, la limită, studiul de caz în raport cu care se manifestă cealaltă intenție – majoră – a lucrării lui Andrei Terian, respectiv *corectarea* unor metehne critice domestice, precum ideea că gustul este suficient pentru a valida criticul și ideea că, în ciuda europenismului și a modernității criticii românești, recunoașterea mondială întârzie din rațiuni persecutorii (ceea ce autorul numește „protocronismul rezidual caracteristic criticii noastre”).

Ce fel de sistem călinescian descrie cercetătorul sibian și cum împacă această întreprindere cu prejudecata atât de adânc înrădăcinată a unui Călinescu absolut capricios și nesistemic? În primul rând, autorul combate *principial* ipoteza lipsei de metodă printr-o simplă reducere la absurd, în al doilea, îi atacă punctual pe detractorii, dar și pe mitologizatorii lui G. Călinescu (de la Ion Bălu, Dumitru Micu la I. Negoitescu sau Gh. Grigurcu – aici aș reproșa vedetizarea excesivă a unor critici mediocri,

tocmai prin contestarea prea aplicată, vezi cazul Ilenei Vrancea). În trecut fie spus, dincolo de reverența firească pe care o face coordonatorului său de doctorat Nicolae Manolescu, singurul nume care primește o atenție și o considerație deosebite este Mircea Martin. În fine – și aceasta mi se pare una dintre observațiile unghiulare ale întregii construcții, deși rămâne oarecum ocultată de gravitatea altor argumente –, autorul observă că autorul *Principiilor de estetică*

nu a urmărit să-și creeze un metalimbaj propriu – fie prin inventarea unor concepte sau sintagme, fie prin redefinirea anumitor termeni investiți cu valențe teoretice „tari”. Inovațiile sale terminologice sunt minime („știință inefabilă” și altele la fel de vagi), iar creatorul lor n-a avut ambiția să le impună în uzul critic al vremii.

Cu alte cuvinte, Andrei Terian ne amintește că, pentru a face vizibilă existența unui sistem de gândire oarecare, o minimă inovație terminologică este recomandabilă și că, în cazul lui Călinescu, lexicul critic este în mare măsură polisemantic și lipsit de proprietate conceptuală. Aici intervine „a cincea esență”, pe care Terian o identifică ulterior cu „marea sa căutare critică”,

esența magică ce-i permite criticului să inventeze *Amintirile din copilărie* ca gen *sui generis*, pe Goga ca poet „pur”, pe Sadoveanu ca prozator deopotrivă „specific” și „mare”, pe Eminescu ca scriitor „universal” și, în ultimă instanță, o întreagă literatură română originală ca „fond fără forme”. Numai că, în realitate, asemenea constructe rămân niște iluzii. Căci „inefabilul” călinescian nu e ceea ce se află dincolo de orice formă, ci doar ceea ce se află dincolo de formele criticii sale. Și, uneori (de pildă în cazurile menționate mai sus), chiar dincoace de ele.

În consecință, „a cincea esență” o reprezintă *metafora* (în sens larg, ca *literatură*), pe care Călinescu o investește cu virtuți conceptualizante și definitorii. „Mijlocul de a defini o noțiune stilistică rămâne în fond tot metafora”, crede inventatorul „istoriei literare ca știință inefabilă”, și acesta este punctul din care Andrei Terian desface articulațiile unei metode și ale unui sistem critic înțeles ca „ansamblu de propoziții interconectate, relevante în raport cu aria de preocupări a criticii literare și enunțate de către o instanță anume într-un moment oarecare”. Să nu existe dubii: nu teoretician se dorește autorul, ci pragmatician, nu de o metodă anume se preocupă, ci de un autor în carne și oase. Deloc întâmplător, mai interesant decât capitolul în care lui Călinescu i se stabilesc afinii europeni (psihanalizați, prototemațiști în descendență croceană precum Francesco Flora, Albert

Thibaudet ori Marcel Raymond, ca să nu-i numim decât pe occidentali) sau decât paginile despre relația dintre călinescianism și lovinescianism este capitolul pe care toată lumea îl aștepta cu sufletul la gură, despre colaboraționismul călinescian și limitele sale, un capitol în egală măsură despre critic, dar și despre om.

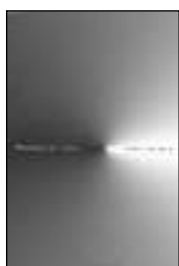
Un „Călinescu așa cum a fost” (în sistemul său critic!), dar și o „critică românească – așa cum este” rezultă geometric la capătul acestui volum ambițios, complex, cvasiexhaustiv documentar, sfântos în parantezele sale contextuale, deloc ușor de urmărit în dezvoltările sale arborescente și palpitant în detectivistica sa culturală (pauzele de lectură sunt controlate chiar de către autor, care oprește firul argumentativ de câte ori este nevoie de stabilirea unor repere, de colorarea unui context, v. istoricul „gustului”, al „metodei” sau „teoriei” etc.). Așa stând lucrurile, faptul că volumul se deschide sub semnul unui comentariu al lui Călinescu despre Conu Leonida, care ar poseda „noțiunea de sistem” pentru că procedează dialectic la anularea contradicțiilor, mi se pare reflexul ironic și autoironic al lui Terian însuși, contemplând sistemul critic călinescian și, prin extensie, chiar pe al său.

Ar fi redundant de formulat judecata de valoare la capătul acestei cronici sever limitate spațial, cu atât mai mult cu cât debutul în volum al lui Andrei Terian – care numai debutant nu este – a fost deja validat maximal de o serie de premii prestigioase ale criticii, între care și acela al Uniunii Scriitorilor, precum și de interesul public (primul tiraj epuizându-se în scurt timp). Valoarea de exemplaritate a cărții este dincolo de orice dispută (poate tocmai din acest motiv ar fi meritat un index de termeni și autori, pentru că va funcționa inevitabil și ca un manual de călinescianism și de critică a criticii). Demnă de menționat rămâne depășirea unei probe de foc la care puțini dintre criticii noștri fac față: atingerea excelenței atât în postura de cronicar și foiletonist, cât și în aceea de istoric și teoretician literar. Verva polemică și argumentul critic ale cronicarului sibian nu sunt falsificate de stridențe academizante, după cum discursul și strategia sa teoretică rămân libere de tarele colocvialității jurnalistice – iată o reușită suplimentară a ceea ce se anunță a fi „modelul Terian” în cultura română. ■

Cărți primite la redacție

• Dumitru Tepeșneag, *Camionul bulgar: Șantier sub cerul liber*, Iași: Polirom, 2010.

• Floarea Țuțuianu, *Mărinimia Ta*, 33 de poeme cu un cuvânt-înainte de Horia-Roman Patapievic, Timișoara: Brumar, 2010.

• Bernardus Silvestris, *Cosmografia*, ediție bilingvă, trad. de Ana Palanciuc și Florina Ion, studiu introductiv de Michel Lemoine, postfață de Jean Jolivet, Iași: Polirom, 2010.

• Tiberiu Fărcaș, *Colosul cu picioare de hârtie: O istorie subiectivă și ilustrată a presei scrise din Cluj-Napoca, 1989-2010*, prefață de Mircea Popa, Cluj-Napoca: Eikon, 2010.

În laboratorul minotaurului ideologic (II)

Nicolae Balotă

(Urmare din nr. trecut)

UMILIREA, TORTURAREA celor mai eminenți reprezentanți ai școlii medicale sau ai celei juridice din Cluj, a profesorilor de la Litere și Filosofie, oameni de vârstă părinților mei și pe care chiar dacă nu-i cunoșteam personal îi asimilam cu aceștia, mă jignea, mă durea, mă revolta chinuitor. Exasperat, trânteam uneori zgomotos ferestrele sau părăseam Institutul și mă refugiam sub arborii tăcuți ai Grădinii Botanice din față. Cred că îi plăcea și-i displăcea totodată exasperarea această vădită a tânărului care trecea încrunțat prin fața lui fără să-l salute, fără să scoată o vorbă ori să se uite măcar la el. Ce știa băiatul ăsta despre faptul că savurarea chinului victimelor sale nu în secretul unui cabinet închis, ci afară, în fața unui public, îi înzecea lui impudica desfățare a voinței de putere, îl făcea să atingă orgasmul? Poate unicul orgasm la care avea acces.

Îmi treceau toate acestea sau măcar unele, învălmășite, prin minte, în timp ce coboram pe scara interioară spre biroul de la parter al fostului director, pentru a așeza în rafturi câteva volume luate de acolo și rămase la mine în tot timpul detenției. Cunoșteam bine încăperea, unde mă duceam uneori, la îndemnul lui Goangă chiar și în absența sa, pentru a lua vreo carte nouă, căci cele proaspăt sosite din Occident își făceau acolo, la început, un stagiu ce putea să dureze câteva luni, înainte de a ajunge sus, în biblioteca mare a Institutului, de care mă ocupam. Bătrânul profesor își propunea să le consulte, dar nu avea timp să o facă și le uita pe rafturile micii biblioteci din biroul său. Poate tocmai pentru a avea și noi, ceilalți membri ai Institutului, acces la ele, ușa acelei încăperi era întotdeauna deschisă. Ea îmi devenise însă familiară și dintr-un alt motiv, mai delicat intim decât acela al explorărilor mele savante. Profesorul plecând destul de des la București, coboram acolo împreună cu Claude, mai ales în unele după-amieze ploioase. Era singurul interior din orașul nostru în care ne puteam adăposti amorul. Clădirea era pustie, tăcută, fotoliile de piele adânci, strânși unul într-altul ne pierdeam în ele, canapeaua Chesterfield bătrână, ostenită și foarte primitoare. Întunericul, atât de lugubru îndeobște, al biroului cu fereastră perdeluită, devenea în acele ore complicele nostru protector. Dacă ar fi aflat de această utilizare nu prea ortodoxă a cabinetului său, Goangă ar fi ridicat tonul împotriva

• Nicolae Balotă. Foto: M. P.

tânărului, la care ținea de altfel, și-l prețuia într-atât încât cu un an în urmă se mândrise cu lucrarea lui de licență arătând-o amicilor săi liberali din Capitală, printre care lui Gheorghe Tătărescu, acesta cerându-i (cum mi-a spus-o Goangă la întoarcerea sa din Capitală) să i-l trimită pe clujeanul acesta isteț la el ca să-l plaseze undeva la o legație în Occident. După câteva minute de vituperare clamoroasă, bătrânul s-ar fi potolit însă, căci și-ar fi amintit – cu zâmbetul ascuns al foștilor curvari la bătrânețe – trecurile sale după-amieze galante din același birou, pe aceeași canapea Chesterfield, și

printre ele îndeosebi cele cu nostima Madame Burtică.

Coborând scara destul de întunecoasă, am fost surprins deodată de un scârțâit de treaptă înapoia mea. Întorcându-mă brusc, am zărit sus, în capul scării, pletele plutind nepieptănate și, holbându-se la mine, ochii mai bulbucăți chiar decât îi știam ai Mariei Roșca. Stupoarea prin care capul acesta de gorgonă nu reușea să mă pietrifice o încremenea în schimb pe ea însăși. I-au trebuit câteva clipe, chinuitoare desigur, pen-

→

→

tru ca să se smulgă din fixarea mea și să dispară de parcă nici n-ar fi fost. Nu se așteptase – era vădit – la apariția mea acolo. Soții Roșca nu aflaseră că fusesem eliberat și nici nu le trecuse prin minte că așa ceva ar fi cu putință. Am înțeles asta ceva mai târziu, întâlnindu-l pe bărbatul ei. Au fost desigur meduzați când s-au pomenit din nou cu mine înfățișându-mă – *comme si de rien n'était* – acolo la Institutul lor. Cum adică, cele scrise de el împreună cu ea Tribunalului militar, întru apăsarea, nicidecum apărarea mea, nu fuseseră luate în seamă? Firește, aveau să se sfătuiască la repezeală precum complicii între ei, să se reculeagă, să-și ia o atitudine, o mină cât mai detașată, când aveam să dau ochii cu ei, ce dracu'!, nu era el stăpânul Institutului, ba al Universității, și cine e Balotă așa decât un pui de reacționar, burghez, un vizitor aiurit pe care-l vor da afară în doi timpi și trei mișcări? Dar ochii exoftalmici ai femeii trădaseră siderarea ei la ivirea mea acolo, în penumbra scării. Eram ca o stafie, o umbră venită *de dimcolo*, de acolo de unde, credeau ei, nu te mai poți întoarce.

Depart de a mă contraria, stupefacția atât de vizibilă a femeii mă înviorase. Re-prezentându-mi-o holbându-se de sus, vedeam ochii aceia de broască speriată tremurând pe-o frunză și-mi închipuiam gâtulejul ei de hipertiroidiană umflându-se spasmodic, ca la o batraciană. Dar buna dispoziție îmi fu curmată brusc de descoperirea pe care o făcui intrând în biroul ce fusese al lui Ștefănescu-Goangă. El nu numai că nu mai era al fostului director, dar nici nu mai era un birou. Obișnuit să văd vechea rânduială, m-a izbit amestecul de mobile și obiecte heteroclitice depozitate acolo. Abia aici îmi sărea în ochi schimbarea petrecută în Institut. Încăperea devenise un fel de magazie a rebuturilor azvârlite într-o dezordine fără nicio noimă. Mă izbea pentru întâia oară ceea ce urma să mă șocheze de atâtea ori în toți anii aceia, prin Universitate, prin muzee, biblioteci și alte bătrâne oficii de cultură. „Revoluția” spărgea o ordine stabilită, uneori de o vechime venerabilă, dar întotdeauna funcțională, pentru a o înlocui cu o dezordine haotică. Acea pașnică *tranquillitas ordinis*, ce domnea în biroul cu perdele lăsate și mobile vetuste, fuseseră spartă pentru a lăsa în loc urâciunea pustiirii, aidoma aceleia pe care o descoperisem cu câțiva ani în urmă în casa noastră din Cluj, la puține zile după intrarea trupelor sovietice în oraș. Atât doar că soldatesca aceea scită ce trecuse în pripă ori poposisse frântă de oboșală, toți acei ruși ori kalmuci ori uzbeki care spărseseră geamurile colorate ale marchizei sau cele de cristal bizotat ale glasvandului dintre sufragerie și salon se ușuraseră pe unde apucau, mai bine zis pe unde îi apuca, lăsaseră vana din baie și dormitoare pline de scârnă, aprinseseră focul de găteje pe parchetul din salon pentru a încălzi oala de ciorbă pe pirostrii improvizate ori a frige carnea de berbec în proșap, lăsașeră în urma lor chiloții rupți și însângerați ai fetelor violate lângă un cap de vită în care mișunau viermii, toți soldații hoardei roșii purtau, nefericiții, cu sine, pe unde treceau, pârjolul și acea moarte la care ei înșiși erau osândiți, fiind mânați de ea spre ea. Dar ceva mai bestial decât războiul și neavând scuzele de înnebunitoare forță ma-

joră ale acestuia îi îndemna și îi purta pe comuniști atunci când răscoleau saloane și birouri, răvășeau colecții de gravuri, deșertau biblioteci universitare, goleau de în-folii mănăstiri și seminarii teologice. Era un duh al nimicirii, în numele unei idei, nici măcar împărtășite. Iar atunci când era adoptată, îngurgitată pe nemestecate, de acei Roșca ai epocii, care se considerau inițiați, formați, superiori celor lipsiți de „nivel ideologic”, ideea devenea alibiul tuturor nemerniciilor lor, o justificare a infamiei.

Mi se păruse ciudat, încă din vară, că după ce l-a dat afară pe Ștefănescu-Goangă și dobândise, pe lângă celelalte atribuții ale sale, aceea a conducerii Institutului, setosul de putere Alexandru Roșca nu se instalează de îndată în apartamentul directorial și îndeosebi în biroul fostului director. Sfișia slugii de a intra în bunurile stăpânului, după ce l-a izgonit pe acesta? Nu, desigur. Modestie a băiatului din Călata de a-și apropria lucrurile boierului? Nici atât. Psihologul acesta era, în acei primi ani ai acaparării puterii de către comuniști, prins în șuvoiul pustiitor al curentului. Inteligența sa mediocră era suficientă pentru a-l face să înțeleagă că acest șuvoi îl poate nimici sau, dimpotrivă, purta pe culmi. Întru totul mijlociu, nu era nicidecum făcut pentru escaladarea culmilor sau planarea în zone înalte. Îl consideram pe atunci un apter, dar nu numai aripile îi lipseau lui, cu care oricum n-ar fi putut face nimic, căci era o reptilă târâtoare. Avea, în schimb, instincte de animal rapace, devorator de hoituri și dacă nu îndrăzneia să se dedea la violențe de răpitoare, era atras în schimb de prăzile lesnicioase, de cei doborâți deja la pământ de partidul său tutelar. Mirosul cadavrelor îl atrăgea, excita apetiturile sale, fruste, de parvenire, ce s-ar fi mulțumit în epoci mai „normale” cu ciolanele ce i s-ar fi azvârlit conform legii, cu duminicarea îmbucăturilor apucate și mestecate cu o dantură destul de slabă. Or, instinctul acesta îl îndemna, în acea perioadă a tuturor începuturilor posibile, în care și „Partidul” privilegia devastarea, nu construcția, să spargă ordinea, înainte de a se instala într-o nouă orânduire, să răvășească cele așezate, să profite de pe urma distrugerilor, a morților, ciugulind din leșuri.

Urcam treptele pe care le coborâsem mai înainte, când ridicându-mi privirile zării din nou în susul scării ochii bulbucați, încremeniți și spânzurând în jur șerpilor ple-telor nespălate. O clipă și arătarea pielea ca o închipuire rea. „Mă pânđește Meduza”, îmi spuneam amuzat de această apariție și dispariție instantanee, din care nu rămânea să plutească în aer nici măcar cât rânjetul pisicii din Cheshire. Bine dispus, intram în bibliotecă, unde de asemenea nu mai domnea ordinea de pe vremea când bibliotecăream acolo. Nici biroul meu nu mai exista. E timpul să dau ochii cu perechea nefastă – îmi spuneam îndreptându-mă spre cabinetul lui Roșca. Ciocănesc la ușa lui, nicio vorbă dinăuntru, repet și, neprimind niciun răspuns, intru. Plecați amândoi peste un ditamai cărțoi deschis pe masă, erau scufundați în contemplarea pioasă a unei imagini înfățișând un câine cu tuburi atârându-i în bot și legat prin numeroase cabluri de aparate dispuse în jurul lui. E dulăul lui Pavlov – am recunoscut eu animalul-fetiș al științei sovietice, cea mai înaintată din lume. Pe care alt zăvod ar fi putut ei să-l

privească cu adulația asta în priviri! Păreau atât de concentrați, încât se făcură că nici nu remarcă salutul meu la intrare. La un moment dat, psihologul catadicsi totuși să mi se adreseze, fără să se uite la mine: „Ia uită-te aici, domnule Balotă, ce carte ne-au trimis tovarășii noștri de la Moscova. Sunt cele mai recente cercetări ale școlii sovietice referitor la reflexele condiționate”. Pauză. Aștepta probabil, din partea mea, măcar un țâțâit admirativ. Îi întreb dacă acum poate să o citească; știam că, cu vreun an în urmă, se apucase să învețe limba rusă. Nu răspunde. Poate e ofuscat de întrebarea mea. Răsfoiește mai departe opul, sub ochii lucind de admirație ai Marianei, și se oprește, ca și copiii neșcoliți, la paginile cu chipuri. Figura bărboasă a savantului în halat alb apare din când în când. Lungă pauză. „Poate să-ți pară rău, domnule Balotă, că nu mi-ai urmat sfatul. Îți aduci aminte când ți-am spus să studiezi reflexologia lui Pavlov. Dar nu..., dumnea-ta îi studiai pe Husserl, pe Heidegger și mai știu eu ce alți filosofi naștiți!” Continuă, adresându-se consoartei sale care ricana și ea ironic: „Fenomenologie, auzi ce-l interesa pe dânsul, ce voia să facă dumnea-lui!” Sarcasmul tonului mai dădea oarecare culoare vocii sale atone. Reptila se descolăcea, își înălța capul și-și scotea limbuța bifurcată. Foarte probabil, aceste considerații ale sale făcuseră parte și din scrisoarea pe care o adresase Tribunalului. Dar despre închisoare, proces, despre eliberarea mea nicio vorbă. Nu mă ascultă, pare să nici nu audă când îi spun că, în orice caz, evreul Edmund Husserl nu poate fi bănuț de vreo simpatie pentru naștiții care l-au persecutat până la moarte. Continuă să peroreze despre Pavlov. Se vedea că mai citise câte ceva în această materie. Era mai la curent decât se arătase cu vreun an în urmă când, în același birou, îmi reproșă de a nu fi „îndeajuns de pozitivist” ori „materialist”, de a fi „prea metafizic”, și-mi dădea ca un contraexemplu ce se voia zdrobitor teoria lui Pavlov. Tocmai studiam pe vremea aceea lucrările savantului rus, în cele două volume traduse în limba franceză, și găseam destul de limitate cunoștințele lui Roșca pe acest plan. Mă văzuse citind „Excitarea psihică a glandelor salivare”, articolul din 1910, publicat în *Journal de Psychologie*, și folosise acest argument pentru a mă seduce, cum credeam pe atunci, sau pentru a-mi întinde o cursă, cum cred acum. Citesc în Jurnalul meu că, într-o convorbire cu el din decembrie 1947, după reproșul său care suna mai degrabă a acuzație: „te gândești încă la valori absolute!”, se lansase într-o apologie a lui Pavlov și a științei sovietice, strecurând, cu abilitatea sa de primitiv rudimentar culturalizat, dar suficient de șiret, ispita unei burse sau a unui post în străinătate, printre secrețiile condiționate ori ba ale câinelui, acuzațiile de idealism și misticism („Citești teologie, auzi domnule, da? ce, vrei să te faci popă? Cine mai citește azi vechiturile alea?”), pe lângă alte condamnabile fapte ale mele. Procedase atunci cu mine asemenea anchetatorilor Securității, pe care nu-i cunoșteam încă de aproape, dar de care în schimb se apropiase el: îmi promitea când morcovul, când băta. Trecuse mai bine de un an de atunci. De astă dată, nu-mi mai întindea nicio ispită, nu mai făcea aluzii la posibile burse ori posturi în diplomație. Nu mai avea nevoie de

așa ceva. Prinsese de un an încoace putere, câștigase o siguranță de care nu dispunea mai demult. Și apoi nu mai avea în fața lui un tânăr cu anumite calități recunoscute de unii și de alții, pe care-l putea eventual recruta pentru Partid sau năimi pentru cine știe ce fel de josnice oficii, ci un ins marcat cu fierul roșu, dat la pământ, un individ pe care îl socotea sfârșit. Căci asta reieșea din atitudinea sa, din cuvintele sale toate.

E adevărat însă că nici eu nu mai eram acel tânăr bine crescut, delicat, care cu un an în urmă, întorcându-se acasă, după acea convorbire cu superiorul cordial disprețuit de el, o consemna (pe franțuzește, cum scria pe atunci în Jurnalul intim), notând răspunsul său dat cu civilitate și – credea el – diplomatie, la avansurile aceluia. „*J'ai répondu d'une manière évasive en disant que je désire certainement continuer mes études en France ou dans un autre centre occidental, mais que je ne me crois pas pourvu de talents politiques (que ce soit pour la diplomatie, ou pour la propagande).*” Dar după ce ai zăcut luni de zile în bezna unei celule, înfomețat și neștiind ce se va alege de tine, după ce, în toate acele zile, ți-ai făcut nevoile, cu gardienii chiorându-se la tine, ciucit în curul gol deasupra unei găuri din acea pivniță imundă, nu te mai pot impresiona nici învinuirile, nici amenințările unei brute cu pretenții de savantlăc. Și, bineînțeles, nici tentațiile, care de altfel nici nu mai veneau de astă dată. În schimb, se deșteptase în mine, fără să-mi dau seama, tot în acele luni, o atracție, un interes, o curiozitate vie pentru fapăturile umane, pe care nu o cunoscusem înainte de închisoare. Singurătatea aproape totală, apoi brusc conviețuirea cu mulți alții într-o încăpere închisă, trezise în mine o poftă de a-i privi, de a-i asculta, de a-i mirosi îndeaproape pe oameni, într-un cuvânt de a-i cunoaște, poftă ce fuse-se incitată, dar prea puțin potolită de toate lecturile mele psihologice de la Institut. Pofta aceasta se va exacerba mai târziu, va crește în toți anii unei detenții mult mai îndelungate, în care aveam să-mi spun că-i „citec” pe oameni cu pasiunea cu care în libertate citeam cărțile. E adevărat că la dorința de a afla adevărul ca și falsurile semenilor mei, se va adăuga cu timpul ceva ce nu mai era de ordinul cunoașterii. A-i considera pe cei din jur, cu oricât interes, la rece, nu mă va mai satisface. O asemenea cunoaștere obiectivă era aproape întotdeauna una demascatoare; nu lipsea din ea o anume cruzime, orgoliul unui cunoscător din afară, privindu-și de sus, din turla cunoașterii, semenii reduși la statutul de obiecte. Atât doar că acolo, în labirintul închisorilor, „obiectele” acestea erau toate în suferință. Iar suferința lor, pe care o împărtășeai, nu-ți mai îngăduia să-i consideri doar cu răceala obiectivă a cunoscătorului. Ea trezea în tine o milă irepresibilă, până și în acele rare cazuri când cunoscătorul din tine era conștient că cel din fața ta a comis infamii și e gata să le mai comită. Dar toate acestea aparțineau încă viitorului. Și dacă simțisem deja căldura umană ce emana, acolo în celula din beciul Securității clujene, dintr-un moț bătrân sau un garajist și pescar amator, iar apoi la Închisoarea Militară din tăcuții mei ciobani de prin Apuseni, împărtășindu-mă în suferință cu ei, eram încă foarte departe de a o simți ajungând din nou într-o falsă libertate și având în fața mea un pseudosavant psiholog ce mă judeca cu superi-

• Nicolae Balotă. Foto: M. P.

oritatea pe care și-o aroga pe temeiul apartenenței sale la casta „membriilor”.

Îi observam pe amândoi și-l ascultam pe el (deoarece Mariana se mulțumea cu rolul personajului mut), cu o detașare de-a dreptul amuzată. Acum că se lansase, Roșca nu mai putea ieși din proslăvirea pavlovismului și, în genere, a științei sovietice. Se vede treaba – îmi spuneam – că exersează atât de intens acest discurs apologetic, încât, odată ce l-a declanșat, nu-l mai poate opri. Vorba ungurului, nici nu mai încarcă, ci doar trage. E adevărat că spusele lui torăie erau banalități elementare cu privire la reflexele condiționate (cum greșit le numeam cu toții pe atunci), la geniul descoperitorului lor. Nicio vorbă despre rolul hazardului, care l-a făcut de fapt pe abilul chirurg rus, în timp ce studia în Germania efectul diversilor stimulenți asupra presiunii sanguine la câine, să descopere aceste reflexe. Dacă psihologul meu s-ar fi mulțumit să divagheze retoric asupra salivării, a soluției acide ca stimul incondițional devenit condițional, l-aș fi ascultat și eu în tăcere ca și soția lui, desigur fără mimica admirativă a acesteia, evoluând între încântare și exaltare, ca și cum pentru întâia oară i-ar fi revelat savantul ei soț aceste minuni ale celei mai progresiste științe. Dar Roșca nu se mulțumea cu etalarea cunoștințelor sale în materie, ci le folosea pentru a-mi demonstra zdrobitoarea sa superioritate ideologică și nimicnicia mea intelectuală. Adoptase de curând expresii ce deveniseră, tot rostogolindu-le în gura lui, precum Demostene pietricelele, niște șabloane stereotipe. Astfel, saliva câinelui lui Pavlov devenise un pion ideologic în materialismul dialectic. Scrutându-l cu privire ascuțită de cercetător, îmi părea că numai la pronunțarea acestor două cuvinte legate fatal între ele: „materialism dialectic”, psihologul, prin natură nisipiu, sec, de o ariditate sahariană, începe să saliveze, nu altfel decât câinele lui Pavlov la auzul clopoțelului ce anunță apropierea osului de ros. Pomenirea formulilor consacrate ideologic îl excita însă și în alt sens, îi producea un fel de erecție a agre-

sivității. Nu se putu abține să nu revină, pe un ton de astă dată inchișitorial, asupra lecturilor mele teologice. „Da, asta nu vrei să înțelegi dumneata: fenomenele psihofiziologice au toate la bază materia, domnule, nu spiritul! Materia! Asta ne-a demonstrat Pavlov. De aceea se poate aplica reflexologia în medicină, la nașterea fără dureri, la curele de dezintoxicare pentru alcoolici, la vindecarea enuresisului nocturn. Asta nu te interesa pe dumneata, care preferai să-i citești pe misticii germani sau pe catolicii dumitale spanioli.” Și către soția lui care-l ascultă în beatitudine: „Domnul Balotă studia teologia la Institutul de Psihologie”. Se vede că îmi scoțoca prin servietă – îmi spuneam – să vadă ce citec. „Pavlov și-a început și el studiile superioare la teologie – i-am întrerupt rechizitoriul – și, după câte știu, Stalin a făcut și el teologie.” Roșca a amuțit câteva secunde, șocat mai ales de pronunțarea numelui sacrosanct, deci tabu, al corifeului științelor. „Ei au fost obligați de mediul din timpul lor, și apoi s-au lăsat curând, de îndată ce au putut s-o facă. – Nici eu, din păcate, nu cred că voi putea studia tot ce aș dori.” Descumpănit, neștiind ce să înțeleagă din oftatul meu, tăcu pentru câteva clipe. Profitând de acest răstimp, mi-am exprimat nedumerirea (ce e drept, falsă) că, cu toată admirația sa pentru reflexologia lui Pavlov, a întrerupt în vara anului trecut singura experiență în spirit pavlovian din Institutul nostru, aceea a lui Nicolae Pârvu. „Cum, experiență în spirit pavlovian era aceea cu niște șoareci dresați să sară ca la circ într-o cutie de pantofi? Și-apoi, ce, eu i-am omorât pe șoarecii ăia?” Roșca protesta cu un aer vinovat; se roșise la față, semn că fusese atins într-un punct extrem de sensibil. Într-adevăr, cu mai multe luni în urmă, își pusese pedelul fidel să înec șoarecii și să distrugă mica instalație din jurul lor amenajată de colegul său. Toți, începând cu psihologul Pârvu, ne dădeam seama că numai resentimentul stărnit într-o natură invidioasă, meschină, de cerce-

→

→

tarea, oricât de modestă, dar începând să dea rezultate, a unui confrate mai tânăr îl împinsese pe Roșca să dispună sabotarea cercetării aceleia. Desigur, în ascuns, căci meschinul era și laș. Ca să pun capăt acestei confruntări penibile, am spus că voiam să restituți câteva cărți ale Institutului, rămase la mine, dar că nu mai găsisem rafturile din biroul directorial. „Biroul este acum aici și cărțile le poți lăsa la bibliotecă. De altfel, cărțile astea sunt și ele toate reacționare. Ni le trimit anume cei din America; fac parte din materialul lor de propagandă și de subminare. De ce crezi că ni le oferă ei gratuit? Dar am pus capăt intrării în biblioteca noastră a unor asemenea materiale. – Și am început epurarea bibliotecii – intervenea conștiințios Mariana. Chiar voiam să-ți spunem să ne-o dai în primire. – Cum, vreți să o epurez eu? – Nu, asta vom face noi. – Dumneata n-ai competența politică necesară – reluă atacul Roșca – și cred că nici voința să o faci.“ Aici nu greșea. Eram surprins de dimensiunea pe care o lua înverșunarea politică a acestui energumen. Nu auzisem până atunci proferată o asemenea aberație. E adevărat că până atunci nu stătusem de vorbă cu niciun membru de partid. Ca publicațiile științifice sosite din Statele Unite (dar, cum aveam să aflăm în curând, din toate țările occidentale) să fie considerate „reacționare“ și, ca atare, să fie interzise, mi se părea nu numai un act de barbarie, ci și unul de sinucidere intelectuală. Toți cei din Institut, și printre ei, crezusem până atunci, chiar și el, Alexandru Roșca, ne-am bucurat când din America au început să ne vină cărți și publicații periodice. Tot ceea ce războiul întrerupsese, toate legăturile cu universități, institute de cercetare, edituri de cărți și reviste științifice americane fuseseră reluate. Fundația Rockefeller, printre altele, se arăta deosebit de generoasă oferindu-ne, evident gratuit, stocuri întregi de asemenea publicații, propunându-ne să indicăm toate lipsurile din bibliografia americană pricinuite de anii de întrerupere a relațiilor. Considerația de care se bucura Nicolae Mărgineanu, fost bursier al Fundației, atârname fără îndoială în cumpănă în această ofertă. Iar acum, paranoia comunistă îl făcea pe acest pretins învățat să taxeze toată știința americană drept „reacționară“! Mai mult decât înmărmurire în fața unei asemenea afirmații, ce avea să devină în anii următori un loc comun al agitpropului stalinist, mă năpădea exasperarea. Îl priveam pe micul director-dictator al Institutului de Psihologie și, probabil, chiar și pentru un pseudopsiholog ca el, privirea mea conținea suficientă furie pentru ca să mai fie nevoie de o precizare a opiniei mele cu privire la el și la aserțiunile sale printr-o explozie verbală. Îndârjit și el, mă atacă mai fățiș, spunând că nu e de mirare că citeam tot ce venea din America și de prin alte „țări capitaliste“, că sunt un reacționar inveterat, care se „ploconește“ în fața Occidentului. Auzeam pentru întâia oară acest verb destinat să devină mai rău decât un simplu cuvânt de ocară. „Ploconirea“, aveam să o înțeleg mai târziu, era o gravă învinuire politică. N-am luat-o ca atare, dar m-a iritat ca o vulgară înjurătură. De aceea am ripostat pe loc: „Dar, dumneavoastră n-ați fost la studii în Germania? Și încă pe timpul Germaniei lui Hitler? Ca și Mihai Beniuc, care era fericit că poate audia pe baronul

Uexküll la Hamburg, în anii '30. Cred că până în ziua de azi e mândru că a avut un asemenea maestru“. Roșeața din obrazul lui Roșca virase în vânat, ceea ce la lividitatea sa naturală însemna o năvălire bruscă a sângelui în căpățână. Părea pe pragul apoplexiei. Gângăvea, icnea, scotea sunete nearticulate, pe când nevasta lui, complice de nădejde, îi sărea în ajutor, repetând furioasă: „Ce nerușinare! Ce nerușinare!...“ Cred că ar fi sărit la mine, dacă n-o oprea bărbatul, care izbuti să îngaima: „Lasă-l, dragă, lasă-l că o să vadă el...“ Nu adăugă ce o să vad decât după câteva clipe de bâlbâială ininteligibilă, când spuse triumfând asupra propriei neputințe mai curând decât asupra mea: „Să-i dea Blaga al său un post“. Am înțeles că rostul meu la Institutul de Psihologie se curmase. Și că Blaga „al meu“ nu mai are nici el ce căuta în Universitate. Mă așteptam, de fapt, din partea lui la o asemenea alungare din Institut, și eram chiar întrucâtva mulțumit, fără să mă gândesc că aceasta însemna pentru multă vreme o ostracizare din orice instituție de învățământ a țării, proscriserea politică fiind echivalentă, în regimul al cărui fidel servitor era Alexandru Roșca, cu izgonirea din viața publică.

În ziua aceea nu i-am mai văzut. Au rămas în noul cabinet directorial să-și rumege furiile. Au trebuit să treacă decenii pentru ca să constat din vechi documente de arhivă că încă în acea dimineață Roșca a făcut demersurile necesare pentru suspendarea serviciului meu la Institut, cu începere de la 1 februarie 1949. M-am întors în bibliotecă și am început inventarierea ei pentru a o preda. Eram singur. Liniștea albă de afară se mohorea acolo în sala cărților, ce aveau de acum încolo să rămână lovite de interdicția de a fi citite. Îmi treceau prin mână opuri și opuscule bine cunoscute, le așezam la locul lor în rafturi, cu gesturi de automat. De la un timp, ele îmi păreau asemenea frunzelor veștede luate una câte una de pe ram și căzând în ceea ce știam că le așteaptă: uitarea... poate definitivă, moartea. *Lapsa cadunt folia...* Enea lui Virgil ca și, după el, Dante, în *Divina Commedia*, vedeau sufletele pe malul Acheronului intrând în barca lui Caron, căzând în Infern precum frunzele veștede toamna. Volumele, chiar și cele recent sosite din America, îmi păreau fanate, scofâlcite, îmbătrânite înainte de vreme. Psihologia toată prindea în ochii mei un aer de bătrânețe decrepită. Citisem în ultimii doi ani, de când fusesem numit la Institutul de Psihologie, multe dintre cărțile pe care le luam acum în mână, pentru ultima oară, ca într-un fel de oficiu funerar. Cu vreo opt ani în urmă, intrasem în filosofie pe poarta aceasta din dos a psihologiei. Cocoțat pe scara din bibliotecă la *Mon Père* și scotocind după cărți, credeam pe atunci, la cei cincisprezece ani ai mei, că mă inițiez în filosofie, citind primele lucrări franțuzești de psihologie, printre care cele ale lui Théodule Ribot ori Pierre Janet. Mă înșelam ceva mai puțin atunci când aveam revelații filosofice la lectura *Principiilor de psihologie* ale lui William James ori *Pragmatismul* aceluiași. N-am întârziat prea mult să-mi dau seama de greșala mea, atunci când mi-a căzut în mână și am citit și recitat și răsцитit cu stupori alternând cu exaltări *Phaidon*. Platon mă îndrepta spre congenerii săi, nu întotdeauna, e drept, de înălțimea sau profunzimea lui. Eram în plină

dezordine adolescentină, nu numai a simțurilor, ci și a minții. Nu puteam citi Pascal ori Leibniz ori Bergson, fără să nu mă abat și prin înfundătura câte unui dascăl neotomist de la vreun seminar teologic, doar mă aflam într-o casă ce era a Domnului, dar condusă de un călugăr asumpționist, care cu toată lărgimea sa de spirit își avea și îngustimile formației sale, iar îndrumările sale, făcute cu autoritate morală și religioasă, nu aveau întotdeauna relevanță filosofică. Dar studierea cu luare aminte a gânditorilor Eladei, în vechiul op venerabil al lui Theodor Gomperz, mi-a oferit, încă în acel an binecuvântat, petrecut în casa blăjeană a asumpționiștilor, propedeutica necesară pentru despărțirea apelor de sus ale filosofiei de cele de jos ale psihologiei. Roșca avea dreptate atunci când nu mă socotea „făcut“ pentru psihologie, ci pentru filosofie. Și totuși, apetitul meu nesățios de explorator al umanului m-a împins, în cei doi ani de activitate la Institut, să cercetez tot ceea ce disciplina aceasta putea să-mi ofere. Nu mai eram inocentul care fusesem cu opt ani în urmă. Nu mai speram revelații, pe care știam că psihologia nu mi le poate oferi. Căutam mai curând fapte decât idei. Nu speculații, căci cele ale psihologilor mi se păreau debile, ci observații ale lor pe viu, pentru ca apoi să pot reflecta asupra lor. Mă interesaseră mai puțin teoriile configuraționiștilor, cât cele văzute de Köhler, cu ochiul său ager de explorator, la cimpanzeul Sultan, nu atât principiile de bază ale behaviorismului stabilite de Watson, cât experiențele sale cu animalele, ori reacțiile șobolanilor lui Skinner la șocurile electrice aplicate ca dar sau pedeapsă, nu teoria structurală a lui Piaget referitoare la psihologia copilului, ci observațiile sale concrete privind inteligența copiilor. Lumea acestor omuleți mă fascina, ca și aceea a „primitivilor“ (cum îi mai numeam pe atunci), pe care îi descoperam în lucrările lui Frobenius, descoperit nouă de Blaga, sau ale lui Bronislaw Malinowski și ale atâtor altora. Opoziția teoretică dintre Malinowski și Freud nu mă amuza mai mult decât o partidă de tenis, dar ceea ce antropologul văzuse urmărind sexualitatea „sălbaticilor“ melanezieni din insulele Trobriand mă interesa. Străbătusem cu răbdare cele douăsprezece volume ale enormului studiu comparativ al miturilor, *The Golden Bough*, al diligentului Sir James George Frazer, dar dacă găsisem viziunea sa asupra religiei și a „primitivilor“ prea naivă, fenomenele relatate mă fascinaseră. Mai târziu, aveam să răd citind într-un text critic al lui Wittgenstein dedicat *Ramurii de aur* că „Frazer e cu mult mai sălbatic decât cei mai mulți dintre sălbaticii săi“, și aveam să-i dau dreptate, căci și eu îl consideram pe onorabilul Sir James George mai primitiv decât „primitivii“ săi. Nu-i vorbisem niciodată despre toate acestea unui Alexandru Roșca. Era mult prea mărginit. De altfel, dacă i-aș fi vorbit, tot n-ar fi înțeles nimic. N-ar fi priceput că, într-un sens, aveam, în privința psihologiei, dacă nu o concepție, cel puțin o orientare, o preocupare dominantă „materialistă“, în sensul neideologic, pragmatic al cuvântului. Scurmam prin minele exploatare de psihologi după materiale umane prea umane, asemenea arheologilor descoperind viața oamenilor din resturile osemintelor și uneltelor lor.

După un timp, sătul de scotocirea printre relicvele din bibliotecă și inventarierea

lor, am simțit nevoia de aer proaspăt. Abia de două zile ieșisem din duhnița pușcăriei. Afară parcă se înseninase. Un soare palid făcea să scânteieze îmbietor zăpada tânără din Grădina Botanică. Dar, dând să ies, m-am abătut pentru câteva minute în încăperea în care somnolau într-o pace muzeală vechile aparate de măsurătoare și alte instrumente ale unei defuncte psihologii experimentale. În delăsarea lor, ele îmi apăreau acum și mai sfârșite, mai moarte (dacă există un comparativ, ba poate chiar un superlativ al morții) decât îmi apăreau altădată, când le făceam câte o vizită de curiozitate și curiozitate. Eram, de altfel, singurul din Institut și, poate, din întreaga lume care le aduceam acest omagiu. Nu știu dacă aparatele erau sensibile la interesul meu, căci cu toate că erau destinate îndeosebi măsurării sensibilității umane erau lipsite de vreo sensibilitate, fiind – cum spuneam – defuncte. În orice caz, praful așternut pe ele era acum și mai gros decât fusese mai anii trecuți, adunându-se precum nisipul deșertului peste sarcofagele mumiilor egiptene, dovadă că nici revoluționarii zeloși ai Institutului nu le tulburaseră liniștea de veci. De când le descoperisem, în primele zile ale numirii mele la Institut, ele mă atrăseseră, mă interesaseră, mă amuzaseră. Le făceam câte o vizită, din când în când, în încăperea lor unde zăceau într-o pace de țințir. Prezenta ochilor mei curioși aliajul năstrușnic între hybrisul științific al savanților pozitiviști, ce se străduiseră să măsoare nemăsurabilul, și deșarta lor iscusință mecanică, aparatele născocite de ei fiind de o impresionantă complicație pentru un rezultat minim (ele ilustrând zicala cu munții borțoși ce nasc un *ridiculus mus*), aliajul acesta fiind condimentat, spre desfătarea mea, cu ingredientele unui dadaism involuntar, deci perfect umoristic. Mi-am dat seama, de la prima vizită, că e inutil să pun mașinăriile acestea extravagante în mișcare. Neutilizate de decenii (dacă peste tot au fost vreodată de vreo utilitate), ele se înțeleniseră și rezistau oricărei tentative de a le deșteleni. Mă mulțumeam să le contemplant ca pe niște creații ale unei fantezii jucăușe. Mi le imaginam uneori puse totuși în mișcare de o mână mai îndemnată a vreunui magician din speța romanticului doctor Copélius, și învărtindu-se, și apucând și țicănind și fluturând din palete precum „mobilele” lui Calder, despre a căror grațios fantastică existență nu aflasem încă până atunci nimic, deși pendulau deja prin lumea ce ne era interzisă.

Cum stăteam acolo în acel cavou al psihologiei, scufundat în tăcere, contemplant imobilitatea acelor aparate destinate să înregistreze și să măsoare tocmai mobilitatea ființei umane, mi-a apărut dintr-odată – ca într-o oglindă neagră – imaginea beciului Securității, cu celulele-sicrie în care zăceam noi, ca niște cadavre vii, străjuiți de umbrele nu mai puțin fantomatice, mortificate și ele, ale caraliilor. Din când în când, ca puse în mișcare de un mecanism rudimentar, făpturile acestea umbratice, din spelunca Securității, se prelingeau pe culoarele subterane între sicrișele-celule și cloaca sordidă. Auzeam, în viziunea mea sonorizată, cuvinte stârnite poate tocmai din acea cloacă imundă: „Omul! Ce mândru sună acest cuvânt!” Vorbele acestea, repetate la nesfârșit, ne împuiaseră deja auzul în acei primi ani ai regimului de

• Nicolae Balotă și Ion Vartic. Foto: M. P.

umilire generalizată a tot ce e uman. Aleksei Maksimovici Peșkov alias Gorki, care ne-a fericit, în *Azilul său de noapte*, cu acest „scuiat de aur”, fusese primul scriitor care-și făcuse scrisul de rușine aservindu-l înșositorilor omului.

Plutind în contemplație printre imaginile aparatelor în inerție și cele ale trupurilor scufundate în beciul ororilor, auzul meu surprindea deodată scârțâitul lejer al unei clante ce se lasă prudent și zăream prin fanta ușii abia întredeschise profilul de meduză al Mariane. Un ochi al ei exoftalmic, unul singur, se aținea prin fantă asupra mea. O clipă și ușa se închidea brusc. Dacă în clipa aceea s-ar fi proiectat un tunel al timpului care să mă lege pe mine cel de atunci de mine cel de acum, aș putea probabil să văd în depărtare, ca pietricelele colorate agitate dintr-un caleidoscop ori imaginile în desfășurare din kinetoscopul strămoș al cinematografului, mișcându-se – cam mecanic, ce e drept, dar oricum mișcându-se – pe Al. Roșca, minotaurul ideologic al Institutului de Psihologie din Cluj, secundat de tovarășa, iscoada și complicea sa, Mariana. Alunecând în jos prin acest tunel al timpului, cu viteza sunetului, dacă nu chiar a luminii, dau peste o veche fotografie înfățișând „generația de tineri psihologi” din Cluj. Sunt doar unsprezece, cu unul mai puțin decât apostolii, dar trădătorul nu lipsea nici dintre aceștia. Ședea la masă, printre alți trei, restul pozând în picioare la spatele lor. Pe unii dintre ei aveam să-i cunosc și eu mult mai târziu. Astfel era, în mijlocul grupului din spate, Liviu Rusu, sobru, cu o timpurie gravitate profesorală, exersată parcă înainte de a ocupa vreun oficiu didactic; Tudor Bugnariu, de o distinsă eleganță căutată, singurul arborând un papion printre colegii purtători de cravate, privește cu aerul unui dandy, alături de Nicolae Mărgineanu, cel mai degajat dintre toți, cu o mână în buzunarul pantalonului, deloc prețios precum cel de lângă el, sau încrunțat ori măcar concentrat precum ceilalți, ci mai degrabă ușor amuzat, unicul ce pare să nu-i pese printre toți acești ardeleni prea conștienți de propria lor seriozitate. Cu o singură excepție, toți acești tineri psihologi privesc cinstit spre obiectiv, deci și spre noi, pri-

teriorii lor ipotetici din viitor. Excepția este a unuia care șade la masă și-și ascunde parcă privirile sub ochelarii de miop, ferindu-le însă și printr-o căutătură oblică, în colț, căutătura pe care pictorii de pe vremuri i-o atribuiău lui Iuda la masa Cinei celei de taină, iar actorii și-o însușeau jucând rolul lui Iago. Nu se înșelau nici unii, nici alții, în fiziognomia lor mai degrabă empirică, dar just intuitivă! Insul acesta ce-și ferea ochii și se ascundea privind pieziș era Al. Roșca.

Lipsea din această fotografie, de pe la sfârșitul anilor '20 sau începutul deceniului următor, profesorul de psihologie, mentorul lor care-i adunase acolo, directorul Institutului de Psihologie și rectorul Universității, Florian Ștefănescu-Goangă. Acesta îmi apărea în tunelul timpului undeva mai departe în trecut. Privind în jurul meu, în acea sală tăcută a mașinilor încremenite, îl vedeam achiziționându-le plin de râvnă la Leipzig, cu o nețărmită încredere în eficacitatea lor nemțească. Doar fusese discipolul marelui Wilhelm Wundt, între anii 1908 și 1911, cel ce pusesese temeiurile psihologiei ca știință empirică. Nu cred că studentul român știa că, cu un secol înainte de acea întemeiere, Kant ruinase dinainte o astfel de temelie, invalidând ideea însăși a unei asemenea „științe”. Magistrul său, Wundt, nu era însă în zadar german. Cu toată formația sa medicală, nu o neglijase pe cea filosofică. De aceea, cu toate că ținea cursuri de psihologie din punctul de vedere al științelor naturii (*Psychologie vom naturwissenschaftlichen Standpunkt*), deși elaborase, printre atâtea altele, un *Manual de fizică medicală*, apoi opera sa majoră, *Grundzüge der physiologischen Psychologie*, din 1874, nu rămânea tributarul unui materialism naiv, pe care-l împărțeau încă unii descendenți de mână stângă ai lui Hegel, precum Marx și Engels. Spirit enciclopedic, Wundt era prea deschis spre câmpurile mai întinse ale culturii, limbajului, miturilor, moravurilor pentru a rămâne cantonat în acela, mult prea îngust, al măsurării percepțiilor senzoriale. Cunoștea, fără îndoială, limitele între care pot să opereze aparatele sale ca și cele ale confratelui său mai mare,

→

→

Gustav Fechner (după cum le cunoștea, cred, și acesta). Privind de la capătul tunelului, la care mă aflu în ziua aceasta de vară a anului 2010, spre depărtările de la mijlocul secolului al 19-lea în care își desfășurau cercetările acești respectabili *Professoren* germani, îmi vine să zâmbesc amintindu-mi „revelația“ din 1850 a lui Fechner sau satisfacția lui Wundt inaugurând în 1879, la Leipzig, primul laborator de psihologie din lume, modelul celui constituit, după Primul Război Mondial, de Ștefănescu-Goangă la Institutul său din Cluj. Dar îmi cenzurez de îndată surâsul ireverențios, căci trebuie să recunosc că în entuziasmul aparent naiv al acestor psihofiziologi se afla ceva mai mult și mai prețios decât vor înțelege epigonii lor, acei Al. Roșca și compariții săi, habotnicii târzii ai psihologiei experimentale. Îmi amintesc răsul meu înfundat (și nefondat) acolo în cabinetul clujean al aparatelor defuncte, când îmi aminteam revelația ce l-a podidit pe Fechner la 22 octombrie 1850, pe când se afla încă în pat și observa, probabil, razele de lumină strecurate printre jaluzele. A avut deodată convingerea exaltantă de a fi rezolvat vechea enigmă filosofică a raporturilor dintre suflet și corp. Și aceasta nu numai sub forma unei teze oarecare filosofice, ci chiar printr-o formulă exactă. Să fii în stare să găsești ecuația matematică ce leagă sau, mai bine zis, dezleagă misterul relației dintre intensitatea unei senzații (adică a ceea ce resimți subiectiv) și intensitatea unui stimul exterior, obiectiv, iată ce poate să te facă fericit, să te facă să sari din pat, să strigi eureka, să zburzi ca un ieșit din minți. Firește, știam că raportul dintre psihic și fizic (dacă peste tot are vreun sens să vorbim despre un astfel de raport) nu se definește prin formula fechneriană $S=k \log(I)$, pe care le-o analizasem primilor mei studenți la proseminarul introductiv pentru cei din anul întâi. Dacă știm că senzația variază ca logaritmul excitației, aceasta nu ne lămurște întru nimic relația dintre trupul mortificat prin asceză și încercat de boli al Sfintei Tereza de Avila și sufletul ei înaripat, aspirând spre uniunea fericitoare cu Domnul. Dar putem spune același lucru și despre relația dintre „trupul“ și „sufletul“ unei prostituate.

Revenind la acea veche fotografie a „generației de tineri psihologi“ – cum sună legenda ei, fiind inserată într-un articol apologetic din 2007 al Marianei Roșca, observ că din acea „generație“ unul singur a rămas în anii Republicii Populare, apoi Socialiste Române pe puntea de comandă a „navei amiral a psihologiei române“, cum o numește cu fală apologeta. Binențeles, e Al. Roșca. Toți ceilalți „tineri psihologi“ s-au risipit care încotro. Dar ceea ce mă face gânditor azi, când privesc prin tunelul timpului spre figurile lor juvenile, nu este dispersarea lor, evadarea aproape tuturor din câmpul psihologiei, ci perturbarea gravă a destinului lor prin intervenția politicului în existențele lor. Nu cunosc calea urmată de unii dintre ei, deși nu mi-e greu să-mi închipui că n-au rămas imuni la acțiunea agenților patogeni ai totalitarismelor sângerosului lor secol al 20-lea, nici la aceea a produșilor toxici ai acestora. Despre unii, printre care Liviu Rusu, de care mă voi apropia mult mai târziu, știu că au avut de suferit de pe urma samavolnicilor regimului comunist. Dar când privesc spre

• Nicolae Balotă și Alexandru Vona. Foto: M. P.

reprezentanții acestei generații din '20, morți cu toții, trebuie să constat că numai despre unul singur pot spune cu certitudine că nu s-a lăsat nicidecum contaminat de acei agenți, nici otrăvit de acele toxine, dar că acel unul singur a plătit mai scump decât toți ceilalți la un loc rezistența sa la patologia secolului. E Nicolae Mărgineanu, cel ce se afla deja în închisoarea comunistă la data la care eu, ieșit de curând din prima detenție, reflectam pentru ultima oară în acel *old curiosity shop* al experimenterilor Institutului de Psihologie din Cluj, și va rămâne închis vreme de șaisprezece ani, până când – ajuns din urmă de mine, în a doua îndelunga mea detenție – ne vom elibera aproape deodată, în 1964. Numai el, Mărgineanu, printre toți acei colegi ai săi, a rămas fidel unei orânduiri umane în care libertatea este garantată prin legi, credincios unei democrații liberale. Marea majoritate a celorlalți au căzut în cursa totalitarismelor veacului lor. Privind îndelung spre chipurile acelor psihologi *en herbe*, ce uceniceau la Institutul înființat de magistrul lor absent din fotografia de grup, mă surprinde gândul că acest profesor a cărui formație s-a desvârșit în Germania wilhelmină, înainte de Primul Război Mondial, într-un stat de drept, dar care nu se poate numi tocmai o democrație liberală, a fost și a rămas un liberal, nu numai prin apartenența sa politică, ci prin concepția după care s-a călăuzit în viață. Tinerii studenți legionari, Lăscăianu și Pop (acesta din urmă chiar de la Psihologie), care au tras asupra lui (și l-au împușcat mortal pe bietul său bodigard), nu se înșelau văzând într-însul adversarul lor ireconciliabil. Nici elevul său dornic de parvenire cu orice preț care-l va izgoni mai târziu din Institut și care, încă pe atunci, pe timpul atentatului, l-ar fi livrat cu plăcere legionarilor, și l-ar fi lăsat să sângereze acolo pe strada Avram Iancu, dacă nu intervenea Mărgineanu, nici acesta nu vedea în șeful și creatorul său decât un oponent ireductibil față de aceia care-l atrăgeau pe el și pe care el era gata să-i slujească, legionari ori comuniști. Dacă Goangă era un partizan al democrației liberale, toți acei discipoli ai lui Goangă care ne privesc din poză, odată ajunși la maturitate în țara lor, o țară ce-și dăduse o constituție democratică după ce-și văzuse împlinite dincolo de așteptări

aspirațiile, s-au lăsat seduși de doctrinele antiliberales, antidemocratice ale despoților vremii. Unii, precum acel dandy purtător de papion, Tudor Bugnariu, au fost de la început atrași de sirenele populiste ale comunismului. Alții doi, Al. Roșca și cel mai bun amic al său, Salvator Cupcea, s-au îndreptat mai întâi spre extrema dreaptă, cotizând în mod discret (și mai ales prudent) la casa Legiunii, pentru ca mai apoi să considere că e mai „consult“ pentru ei – cum ar fi spus bătrânii ardeleni – să vireze la stânga, la extrema ei nefastă, adică la comuniști.

Nu știam încă toate acestea, precum și altele pe care aveam să le aflu mai târziu, în ziua aceea în care mi se anunțase plecarea apropiată de la Institutul de Psihologie sau, mai puțin perifrastic, exoflisirea mea. Nu mă gândeam la această concediere, care era în linia dreaptă ce ducea din beciul Securității, prin Închisoarea Militară, spre un viitor ce-mi era încă neclar. Luându-mi rămas-bun de la vechile mașinării defazectate ale psihologiei, imaginea lor se asocia, acolo în încăperea în care se alegea praful din ele, cu aceea nu mai puțin vetustă a câinelui angrenat la tubulaturi, și mai departe cu aceea a savanților bărboși din secolul al 19-lea, ce se voiau calculatorii (aș putea să spun contabilii) proceselor psihice prin măsurarea timpilor de reacție. Mă pomenesc surzându-le de departe acelor Wundt, și Fechner, și Pavlov, și Ștefănescu-Goangă. De unde le surdă? Nu, nu de acolo, din încăperea aceea demult părăsită, ci de aici, din orașul acesta mediteranean, în dimineața însorită de vară, de unde surâsul meu învăluie și orașul meu de altădată, ce era încă pe atunci foarte „secolul al 19-lea“, orașului ce-mi apărea după acea primă pușcărie mai sumbru, mai ponosit, intrat sub zodia ruinei; iar clujenii mei porniți și ei pe calea zdrențuirii, în pufoaicele lor cenușii, siberiene, în tot mai grelele, bătrânele lor paltoane vatelinate, pe cap cu din ce în ce mai rarele, mai roasele lor căciuli de astrahan, iar femeile în rarisimele lor blănuri ciupite, deși mirosind de departe a naftalină.

Fragment din
Abisul luminat – Cartea a doua

Poeme de CARMEN MANUELA MĂCELARU

Edgar

este la fel ca în dimineața aia frumoasă
când am tras brusc cearcaful de pe tine
te-ai speriat și te-ai ridicat brusc
erai gol și foarte alb și mi-a venit
să scriu pe pielea ta ca pe un zid
să-mi înfig pixul în tine
până simți poezia în vene
și se scurge pe covor
dar m-am oprit, mi se părea că ai ceva pe spate
câteva urme de camion, aveai niște dungii negre
miroseai puțin a cauciuc ars
un fel se smoolă și nu prea
mă uitam atentă, analizam fiecare
centimetru de piele să văd ce sunt dărele alea
nici până a doua zi nu se luaseră
cred că nici acum

după ce ai plecat am înțeles
nu trecuse peste tine în timpul nopții nicio mașină
eu eram bine spălată pe mâini
în caz că aș fi vrut să-ți impregnez trecutul meu
la fel de mocirlos aș fi avut grijă
să te spăl dimineața
am vrut să chem un medic sau să anunț salvarea
ai încetat să râzi, ți-ai luat hainele și ai plecat
nu te-am putut opri erai dornic să vezi lumea de afară
să ieși din mine, din casa mea

abia atunci am înțeles ce umbre negre
lăsa lumina mea

Se auzea un zgomot ciudat

cineva îmi bătea cu picioarele în inimă
opresc muzica, sting lumina
începuse să mi se facă frică
se auzea și mai tare, telefonul suna
„sunt jos, deschide ușa“
cobor în fugă scările
nu mă așteptam să vină la o oră așa târzie
pun cheia în ușă și stupoare
stătea cu brațele ridicate deasupra capului
avea în mâini cel mai frumos poem de dragoste
era un bol imens, imens, strălucea
ușor ca un balon plin cu povești
prin el mă vedeam când eram mică
și alergam pisica
când mă cățaram prin copaci
totul se derula slow motion ca un film de oscar
când atingeam cu degetul
balonul făcea valuri, valuri
și atunci fetița care cotrobăia prin cuibare
întorcea capul mirată
după care își vedea de treburi
când m-am trezit el era lângă mine
florile în vază, ceasul pe noptieră
deschid televizorul începuse decernarea globurilor de aur
l-am trezit și l-am sărutat
el torcea cu capul pe mine și spunea râzând:
„acces interzis“, „acces interzis“
aș fi vrut să mă uit mai mult la rochia bej a
elisabetei canalis dar mi-a explicat
că sub oasele mele este cea mai frumoasă rochie
pe care a văzut-o vreodată
îmi desface ușor pielea de la stern în jos

de sub dărâmături ieșea un gaz pestilential
a făcut câteva fotografii când culcat pe burtă
când urcat pe un scaun
pe fundul toracelui zăcea ceva
misterios, nepăsător
era cel mai frumos poem de dragoste
un bol imens, imens, strălucea
când pune degetul făceam valuri, valuri
până a țâșnit o fântână
camera era inundată abia respiram
mă uitam prin tavan după un colac de salvare
noroc că balonul ne-a scos teferi și din moartea asta
când m-am trezit
se terminase decernarea globurilor de aur

Pastila de a doua zi

îmi era frig
am tras pătura peste cap, mi-am dus genunchii la gură
palmele le-am așezat pe ochi, cafeaua s-a oprit din fiert
poștașul a luat mâna de pe sonerie
cei de la astral fugeau pe scări, tu mergeai cu spatele după țigări
trupul se înroșise, ceasul își întorcea singur limbile înapoi
se întâmplă o dată la zece ani să mă îndrăgostesc
prima oară stăteam la fel ca acum numai că patul se chema mamă
pe atunci nu știam de ferestre, de uși, de zăvoare
dormeam cât vroiam, răsturnam lumi până la tocul pantofului
apoi reveneam cu o scândură în plus
construiam moartea ca pe un bloc cu multe etaje
îi maceram carnea și-i striveam abdomenul
și doream să mă pună pe masă odată
să fiu ospățul ei infinit din adâncuri
a două oară m-am îndrăgostit de o pisică tigrată
stătea sub vița-de-vie, torcea iluziile ca pe niște organe de pui
și eu
o hrăneam
o hrăneam
zi de zi cu tumbă, cu focul din sobă, îndesam în ea
surcele și resturi de rouă
până când într-o zi am alergat-o cu pușca de vânătoare
a fost un accident nefericit de tata nu m-am îndrăgostit niciodată
deși pușca era a lui uram să gădesc alice în icoane
el era ca o coajă de măr indiferent câte note de zece aveam
trebuia să stau cu spatele drept, să spun sărut mâna
treceam dintr-o cameră în alta ca o fantomă sublimă
nici până azi nu a observat cum pliceam muștele
pe pereții încărunțiți de la prima galaxie căzută în cameră
apoi m-am îndrăgostit de un băiat blond cu bicicletă verde
mergea cu viteză și cădea când se apropia de mine
de el nu mai știu nimic poate că avea ochii prea strâmți
la 20 de ani mergeam cu tălpile altora
mai ieftine, mai scumpe, dar care nu lăsau urme pe covor
de fiecare dată rămâneam în urmă să fac cu mâna
într-o baltă de plumb, cu rimelul curs
eram alt om doar unghiile erau false
mă uitam prin copaci, moartea era în pârg
*pe lumea cealaltă nu poate fi decât o carieră de piatră
copleșitoare făcută din același pântec umbros*
între timp nu am cunoscut pe nimeni
care să-mi numere așchiile sărite în sânge din acest sicriu plutitor
până într-o zi de mai sau aprilie, am și uitat
m-a bătut pe umăr, mirosea a tâlhar și
mi-a spus: „nu-ți promit decât să te curăț de alge“
și de atunci merg pe pământ

[I]

14 ianuarie 1981

Dragă Lucian, a trecut multă vreme de când nu ți-am scris și mă simt vinovat că am neglijat de a-ți răspunde la scrisoarea ta din 4 decembrie, primită la sfârșitul lunii (și anului) trecute. „Neglijența“ aceasta n-a fost însă fără oarecare justificare. Voiam în prealabil să-l mobilizez pe B. Brez[eanu] ca să dea satisfacția cuvenită cererii tale. Sunt în măsură acum să atest că B. Brez[eanu] a făcut toate diligențele ca să răspundă așteptărilor tale. Așa încât – luând act de cele trimise de noi și cele confirmate de tine – am alcătuit lista articolelor tale ce urmează a fi fotocopyate, fotocopii pe care le vei primi neîntârziat.

Ți-am mai scris eu că B. Brez[eanu] are – ca orice poet – păsăruicile lui, pe care de nenumărate ori, dar zadarnic, am încercat să le ironizez, să le batjocoresc, să le combat etc. Și în cazul celor ce-mi scrii, l-am luat serios în bășcălie, citindu-i, înainte de orice, scrisoarea ta șfichiuitoare. *Aproape* nu e nimic de făcut. *Aproape!* Am reușit totuși să-l fac să înțeleagă că trebuie să scrie cu un creion negru, vizibil sau cu un stilou ce lasă urme citibile. Am făcut și haz copios pe această chestie. Dar – îți spun – trebuie, ca să conlucrezi eficace cu amicul nostru năstrușnic, să fii mai puțin scrupulos decât ești și să nu te necăjești prea mult. Căci nu e mare lucru de făcut. Septuagenarul B. Brez[eanu] nu mai e de corijat. Ceea ce nu înseamnă că nu te poți folosi de el – cu oarecare răbdare – ca să-ți atingi țelul. Mie îmi pare sincer rău că nu te pot servi așa cum aș fi dorit. Sunt anumite lucruri care mă depășesc. În această privință – așa cum ți-am mai spus, Barbu (cu toate „incorrigibilitățile“ lui) e un personaj ideal, iertându-i bineînțeles o anumită doză de neidealitate.

Ți-am mai scris două scrisori *totuși*, una din 12 noiembrie (pe tema „Irimia cu oiștea-n gard“) și a doua din 1 decembrie 1980, drept răspuns la scrisorile tale, respectiv din 28 octombrie și 6 noiembrie, încă neconfirmate de tine. Presupunând că s-au rătăcit, n-ai pierdut prea mult: ele (epistolele) necuprinzând ce te interesează în chip deosebit.

[continuare pe altă pagină]

18 ianuarie 1981

Dragă Lucian, am început să-ți scriu în 14 ianuarie și continui astăzi. Motivul? Problema, în suspensie de mult, a adresei lui Ovid Marinescu. Eu unul – mărturisesc – n-am putut da de urma lui, deși – ghidându-mă după cartea de telefon – l-am căutat și la telefon, și acasă, fără succes. În urma admonestării tale, Barbu a făcut o mai amănunțită cercetare la presupusa adresă: str. Beloianis 29.

Scrisori ale lui

Arșavir - Aeterian

către LUCIAN BOZ

A fost pe la toți locatarii și până la urmă a nimerit la mama ipoteticului Ovid Marinescu, care mamă a spus că fiul ei s-a mutat de la zisul domiciliu. Brb., insistent, a cerut relații precise și a aflat că pretinsa mamă a lui Ovid se numea de fapt Segal, că băiatul ei n-are decât 30 de ani, că ea nu știa nimic de tine, de numele tău, că soțul respectivei doamne nu e Ovid Marinescu pe care-l căutam, așa încât am fost pe o pistă greșită. Nu cumva știi tu de vreun intim prieten al lui, ca să ne putem informa, bineînțeles afară de V. Christian, care – precum știi – s-a mutat departe, lângă fiica lui, pianista.

Barbu – aflând că-ți scriu – m-a rugat să-ți transmit că a ajuns deocamdată la un punct mort cu investigațiunea privind pe Ovid Marinescu, iar în ce privește fotocopiile le vei avea cât mai curând posibil. Ți-a primit carta ta de felicitare și-ți mulțumește cu temerea – simplă impresie?! – că ești puținel supărat pe el. Bănuiește de ce și te asigură că până la urmă se va achita onorabil pe chestia cronicelor tale literare pe care le aștepti de-o bună bucată de vreme.

Cu drag,
Arșavir

[II]

11 februarie 1981

Dragă Lucian,

Ți-am primit de curând scrisoarea ta din 25 decembrie 1980 (de la o vreme corespondența circulă anevoie). Cronică despre Claude Areloxe, *Romanul Doamnei Mailart* din „Facla“ 22 martie 1931 și cronică despre G. Călinescu din „Dimineața“, 9 iunie 1936, ți-au fost expediate prin osârdia lui Barbu, ca și celelalte 10 cronici. Ar urma deci să confirmi primirea ca să știm ce ai primit și ce nu. Ți-au fost expediate în mai multe plicuri, îmi place să cred, recomandate (că Barbișon are inegalitățile lui de „geniu“ și nu pot să fiu sigur numai din spusa lui).

Pe chestia [Ștefan] Baci m-am dumurit din amănunțita-ți relatare. Sunt mulți oameni – chiar cei mai mulți – care au reacții insolite. Era doar atât de simplu să-ți dea cel puțin o explicație, dacă nu o justificare. Îți mulțumesc că m-ai pus în gardă, deoarece de vreo câțva timp sunt într-o tandră corespondență cu poetul hawaian, cu colaborare la „Mele“.

Dar să revenim la oile noastre. Îmi ceri o cronică: *Rânduri despre o expoziție care s-a închis* din „Facla“, 9 martie 1931, pagina 30. Îmi aduc aminte de titlul acesta. Am cercetat „Facla“ cu data respectivă și

am găsit o cronică despre *Licurici* (Otilia Cazimir), pe care ți-am transcris-o epui-zând două pixuri, terminând cu greu operația. Și n-am avut în sala Bibliotecii vreun cunoscut să-mi împrumute vreun condei. Nu asta e important desigur, ci dilema: ori eu ți-am dat relația greșit, ori tu ai transcris greșit din scrisorile mele. În orice caz, eu am răsfoit „Facla“ pe întreaga lună indicată fără să dau de așa ceva. Pagina 30?! Miram-aș. Poate e vorba de „Dimineața“? Am avut ușurătatea să distrug notele mele după ce ți-am scris, așa încât nu pot să mai verific.

Cât privește *America în judecata scriitorilor* din „Facla“ 1931 (iulie sau august), gazeta respectivă e împrumutată, așa încât aștept să revină la matcă spre a controla.

M-am grăbit să-ți răspund ca să nu zici că te neglijez. Și așa dusul-întorsul scrisorilor sunt, precum vezi, de durată.

M-au emoționat rândurile tale despre Emil [Cioran]. Deși în unele (puține) privinți opiniile noastre se bat cap în cap, am o foarte mare admirație pentru scrisul ciorănesc (e de o subtilitate, de o adâncime în același timp și de o putere de fascinație de adevărat vrăjitor). Nu numai scrisul (despre care Jean-François Revel spunea în „Express“ din 16 noiembrie 1979: „il est à coup sûr selon moi, le plus grand prosateur d'aujourd'hui“), ci și omul (caracterul lui de om dintr-o bucată) merită fără vreo reticență admirația noastră. Îți mulțumesc deosebit pentru referințele tale din „Nouvelles Littéraires“ din 31 ianuarie 1980, ca și pentru notele tale marginale.

Dragul meu Lucian, sunt în deplină concordanță cu tine și subliniez din toată inima spusa ta: „Este mândria ta și a mea, de a ne număra printre prietenii lui“.

Am primit și fotocopiile după câteva din cronicile tale din „Dimineața“. Deocamdată n-am acces în sala treia: n-am aprobare. Și abia pe la sfârșitul lui martie voi cere un permis pentru a frecventa Biblioteca, deoarece acum – din cauză de frig, de vreme urâtă și de stare deficitară fizic – nu mă-ncumet să mă deplasez până la Academie. Dar primul lucru – când voi reintra în drepturi – e acela de a depista data cronicii despre *Maitreyi*.

Cu mult drag,
Arșavir

[III]

11 aprilie 1981

Dragă Lucian, la scrisoarea ta din 30 decembrie 1980 am răspuns prin scrisoarea mea din 18 ianuarie 1981, iar la scrisoarea ta din 28 ianuarie

1981 am răspuns la 11 februarie (văd că ai primit-o pe aceasta). La scrisorile tale din 29 ianuarie (primită de mine la 15 februarie), aceea din 9 februarie (primită de mine la 28 februarie), cum și la scrisoarea ta din 4 martie 1981 (primită astăzi 11 aprilie), cum și la rândurile ce mi le-ai adresat prin Barbu, îți răspund acum, cu condamnabilă întârziere, dar nu fără niciun rost. Am ținut morțiș să investighez pentru a doua oară – cu acribie și ochii în patru – ziarul „Facla” pe 1931 (vara anului 1931) în vederea datei foiletonului *America în judecata scriitorilor* (n-am aflat nici în 1930, nici 1931, nici 1932, când ai cam încetat colaborarea). Cât privește cronică despre *Maitreyi* apărută în „Dimineața”, am frunzărit pagină cu pagină (având sub ochi și fotocopiile ce mi le-ai trimis). Am cercetat 1933 (12 luni), anul apariției romanului cu pricina; anul 1934 (când a apărut ediția a II-a) – tot 12 luni. Zadarnic. Am luat la vedere și ultimele luni ale anului 1932, fără succes. Am constatat că până în martie *În țară au apărut* purta semnătura ta. După aceea au apărut alte inițiale (V. C., P. N., I. S., M. Gr., H. R.). De altfel, spre sfârșitul lui 1934, doar cultura franceză e nelipsită prin intermediul lui Faur, iar *În țară au apărut* a făcut loc unor cronici sporadice, din care citez mai jos cronicile tale: în „Facla”, la 20 aprilie 1930 semnezi o cronică despre *Isabel și apele diavolului* (Mircea Eliade). În „Dimineața”: la 13 martie 1933 despre *Patul lui Procust*; 23 mai, N. D. Cocea, *Fecior de slugă*; N. Filimon, *Nenorocirile unui slujnicar*; la 29 aprilie 1934, Paul Zarifopol, *Pentru istoria literaturii*; 6 iunie, p. 3, Adrian Maniu, *Cartea țării*; 2 iulie, p. 7, Lascăr Sebastian (mort nu demult), *Oameni*; 24 noiembrie, p. 3, Isaia Răcăciuni, *Mâl*; 29 decembrie, p. 3, Sandu Teleajen, *Drumul dragostei* și F. Aderca, *Oameni excepționali*. La 31 dec. 1934 (cu portret), D-rul Ygrec scrie o cronică despre L. Boz, *Cartea cu poezi*.

Ți-am descoperit (și-ți anexez) în „Facla”, anul XII, nr. 399 din 9 martie 1931, *Rânduri pentru o expoziție care s-a închis*.

Dar – precum precizezi în ultima-ți scrisoare – toate acestea nu-ți servesc la mai nimic de îndată ce în 15 martie (trecut) ai dat spre publicare volumul. Barbu [Brezeanu] m-a rugat să-ți transmit că la 27 ianuarie (recom[andată]) avion, chitanța 619, 28 ianuarie, idem, chitanța 713 și 29 ianuarie, chitanța nr. 936, și-a expediat toate cronicile literare cerute. Nu știm dacă între 4-15 martie și-a parvenit plicul din 28 ianuarie, care-ți lipsea. Vom vedea. El te roagă să-l ierți de încurcătură. În cazul în care n-ai primit până acum, Barbu îți stă la dispoziție să facă noi copii după clișeele pe care le posedă. Eventual să le ai la îndemână pentru un viitor volum.

Mie unul îmi pare rău că nu te-am ajutat așa cum ar fi fost de dorit, dar mai mult n-am putut face, ceea ce desigur ai constatat. În parte și-am și dat unele explicații.

Eu îți mulțumesc f. f. mult pentru cecul de douăzeci lire sterline a cărui contravaloare o voi încasa la Banca Română pentru Comerțul Exterior.

Pe chestia lui Ovid [Marinescu] am să discut cu Barbu să vedem ce e de făcut – dacă e ceva de făcut – spre a-l găsi.

Îți urez sărbători ferice, realizarea urgentă tipografică a volumului, sănătate mai presus de orice. Cu drag,

Arșavir

8 august 1981

Dragă Lucian,

În legătură cu apariția „Anilor literari '30” a făcut mare senzație pe aici convorbirea ta și relațiile pe care le-ai dat pe calea undelor, explicitând poziția ta clară de mare pasionat al literaturii, în special al poeziei. Mie mi-a scăpat prezentarea ta, dar mi s-a spus în amănunt ce ai spus, printre altele precizarea „neștiută” că fratele meu a început prin a fi poet (n-am cuvinte să-ți mulțumesc că ai amintit de el. E firesc ca orice rememorare a lui (mort la 39 ani) să mă emoționeze, pe mine hodorogul care am ajuns la 74 ani.)

Mulți se minunau cât de corect și fără accent străin

• Manuscris Arșavir Acterian

[marginal] Eugen Barbu în al treilea volum din *Incognito* (roman cu subiect din războiul trecut) dă la sfârșitul cărții o vastă bibliografie în care figurezi și tu cu *Franța 1938-1944*. Roman complet epuizat.

[IV]

8 august 1981

Dragă Lucian,

În legătură cu apariția „Anilor literari '30” a făcut mare senzație pe aici convorbirea ta și relațiile pe care le-ai dat pe calea undelor, explicitând poziția ta clară de mare pasionat al literaturii, în special al poeziei. Mie mi-a scăpat prezentarea ta, dar mi s-a spus în amănunt ce ai spus, printre altele precizarea „neștiută” că fratele meu a început prin a fi poet (n-am cuvinte să-ți mulțumesc că ai amintit de el. E firesc ca orice rememorare a lui – mort la 39 ani – să mă emoționeze, pe mine hodorogul care am ajuns la 74 ani).

Mulți se minunau cât de corect și fără accent străin știi să vorbești după 30 de ani și mai bine de trăire prin străinătăți. Sunt destui care după câțiva ani se împleticesc vorbind românește, căpătând inflexiuni franțuzești, englezești, nemțești etc., după țara în care s-au stabilit.

Impresiile tale pariziene m-au interesat în chip deosebit. Cele câteva fraze despre Eugen [Ionescu], Rodica și Emil [Cioran] au echivalat cu o vizită în care i-aș fi binoclat în înfățișarea și comportarea lor de azi.

Cât privește spectacolele franțuzești, datele pe care mi le-ai dat, ca și pertinentele tale observații m-au purtat în imaginația la Paris în săli de teatru și cinema, informându-mă cu noutăți de care habar n-aveam. Rar mi se întâmplă să citesc ziare și reviste străine ca să fiu la zi cu ultimele evenimente teatralo-cinematografice. Poate că e mai bine așa. Când nu mă falfăi prin oraș după diferite cumpărături și nu-mi fac aproape zilnic preumblare în Parcul Herăstrău (o adevărată oază în Bucureștiul devenit metropolă, cu agitația infernală adecvată), mă orizontalizez și citesc – marea mea plăcere pe care încă reușesc s-o resimt. Printre ultimele bucurii lectrice am recitit cu ardoare Dostoievski (*Frații Karamazov*) în ediția Mongault-Gallimard, pare-se completă. Iată un roman care înglobează în

tr-o viziune profetică mai toate formulele noi de roman ce s-au ivit în ultima vreme pe mapamond.

Am colindat o grămadă de librării ca să găsesc volumele I și II din seria *La sfârșitul lecturii*. Nu le-am găsit. În schimb volumul al III-lea al lui Alexandru George – în care se referă și la tine așa cum te-am informat – și-l trimit și-ți mai expediez totodată – mi-e rușine să-ți expediez o singură carte după atâtea daruri ce mi-ai făcut – o antologie a poetului Dimov, unul din cei mai inspirați poeți dintr-o generație mai tânără decât noi, precum și *Ultimele sonete închipuite ale lui Shakespeare în traducere imaginată*, cu care Vasile Voiculescu și-a încheiat magistral o amplă carieră beletristică (nu de prim plan), surprinzând, suscitând chiar senzație, prin aceste sonete cu care a reușit să se impună în prima linie a poezilor noștri (printr-un impresionant salt calitativ).

Te îmbrățișez, dragă Lucian, cu toată dragostea,

Arșavir

P.S. Cât privește adresa lui Alexandru George n-am reușit s-o aflu, deoarece s-a mutat într-un bloc nou, după demolarea propriei sale case. Când oi afla îți trimit adresa. Nu uit.

[V]

9 septembrie 1981

Dragă Lucian,

Am primit astăzi scrisoarea ta din 8 august din care aflu cu stupeoare că nu mi-ai primit răspunsul la scrisoarea ta din 6 iulie, expediată la două-trei zile după 27 iulie (când mi-a parvenit această scrisoare). Desigur ai pe deplin dreptul să fii supărat (presupunând că între timp n-a ajuns scrisoarea mea acolo și nu și-a anulat supărarea), dar sunt necăjit că n-ai căpătat încă destulă încredere în mine și te îndoiești de corectitudinea mea epistolară. Află, dragă, că și-am scris imediat după 27 iulie, iar la câteva zile după trimiterea scrisorii, și-am expediat un colet cu trei cărți: vol. III din cartea lui Al. George – în care se vorbește de tine (celelalte volume, I-II, nu sunt de găsit); plus *Sonetele* lui Vasile Voiculescu și

→

→

o antologie Leonid Dimov, cu privire la care făceam, în scrisoarea mea înainte-mergătoare (?), unele considerații de ordin critic. Țin minte că-ți mulțumeam și pentru reportajul tău cultural parizian, ca și pentru veștile privitoare la Eugen și Emil. Dacă scrisoarea s-a rătăcit îmi pare rău, dar nu din vina mea. (Știi că de-a lungul anilor din urmă s-au mai rătăcit unele scrisori. Mi-ar plăcea ca de astă dată să nu fie vorba de așa ceva, ci doar de o întârziere, cum s-a mai întâmplat în trecut.)

10 septembrie

Uite, vorbii adineaori cu Nicu Steinhardt, citind partea privitoare la el din scrisoarea ta, și omul – care mi-a spus că te iubește foarte mult – mi-a transmis – ca să-ți transmit – vestea primirii unei epistolii din Sydney (semnată de tine) în care-i confirmi primirea scrisorii sale din 15 iulie. Și că ți-a trimis și un pachet cu cărți (Paleologu etc.), care poate ți-a parvenit. Ba mi-a spus să-ți scriu că-ți va trimite o nouă scrisoare cu niscăi adrese pe care să expediezi *Anii literari '30!* Așa încât, dragă amice, nu te burzului pretimpuriu că poșta merge anevoios de la un capăt la celălalt al pământului. Vorba lui Trahanache: „Ai puținică răbdare, stimabile!”

Cât privește pe Barbu, eu îl caut de câteva zile și nu-l găsesc. E solicitat de multe doamne și „sans aucune affaire il est toujours affaire”. Dar eu o să-l mai caut și până la urmă voi da de el să-i transmit muștrarea ta. Pot să-ți spun însă de pe acum că „poetul nostru nu se prăjește pe plajă”, cum nici eu nu m-am încumetat să părăsesc bârlogul meu bucureștean. Știu totuși precis – mi-a vorbit de asta *mai demult* – că-ți va trimite un colet cu cărți. Nu știu dacă n-a uitat. Te voiu lămuri, după ce-l voiu vedea.

L-am prins și pe poet adineaori, care te îmbrățișează cu drag și-ți cere iertare că nu ți-a confirmat primirea opului tău. A fost la Arad, unde a făcut parte dintr-o comisie a Uniunii criticilor plastici și a comis acolo diferite treburi complicate. Dar făgăduiește solemn nu numai să-ți scrie și să-ți mulțumească pentru carte, dar să-ți și trimeată un colet cu cărți, printre care și ce i-ai cerut. Deci, puținică răbdare, stimabile!”

Nădăduind că până îți va parveni această epistolă, ai primit și vechea mea scrisoare și modestul meu colet cu cărți, te îmbrățișez cu drag,

Arșavir

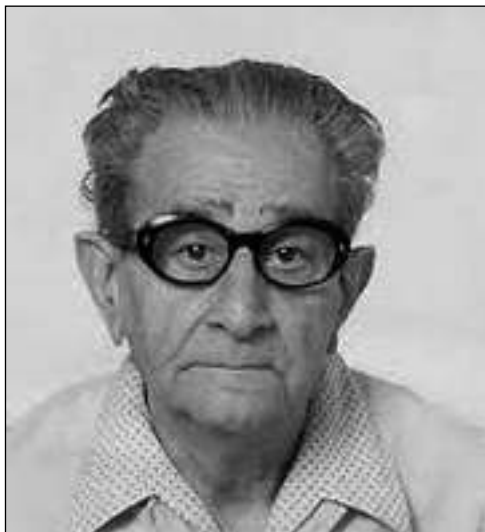
[VI]

18 septembrie 1981

Dragă Lucian,

Am primit scrisoarea ta din 21 august (astăzi) și îți scriu. Mă bucur că ți-a parvenit epistola mea din 8 august. Îmi place să cred că-ți va parveni și coletul (cu cele trei cărți) pe care ți l-am expediat după câteva zile de la epistola cu pricina.

I-am transmis lui Barbu cererea ta (ți-aș fi scris eu bucuros medalionul despre Ion Barbu, dar n-am legitimație pentru cercetarea Fondului Special). Barbu te roagă să nu te superi că te-a neglijat, dar fiind întruna plecat în provincie (măine pleacă din nou) n-a apucat să-ți satisfacă rugămintea. Când se va întoarce în Bu-

• Arșavir Acterian

curești primul lucru pe care-l va face este să-ți scrie, să transcrie medalionul și să expedieze coletul cu lucrarea d-nei Florica Ichim, *Scrisori către Camil Petrescu*, pe care-l posedă la ora asta special pentru tine.

Am vorbit cu Edgar Papu, care s-a bucurat că nu l-ai uitat. Adresa lui: București, str. Gheorghe Moceanu 9, sector I, cod 71282. Este de părere să trimiți un exemplar pe adresa „Tribuna României”, revistă condusă de poetul Petre Ghelmez, Bd. Dacia, nr. 35, București 9, cod 70256. E o revistă care se ocupă de activitatea românilor din străinătate.

Acestea fiind zise, aștept nerăbdător confirmarea coletului pe care ți l-am expediat, ca să fiu liniștit sufletește în ce privește această problemă care văd cu mirare că necesită timp cam mult pentru a fi soluționată. Te îmbrățișez și-ți doresc numai bine,

Arșavir

[VII]

7 octombrie 1981

Dragă Lucian,

Am rămas consternat de faptul că știi luna în care m-am născut și plăcut surprins de darul cu care m-ai cadorisit. Sunt puțini cei care cunosc ziua și luna nașterii mele. Ți-oi fi spus eu, făcând o excepție? Nu consider că e cazul să mă mândresc cu venirea mea pe lume, dar dacă asta a trebuit să se întâmple, nu găsesc că așa ceva e un motiv de sărbătoare. Ce vrei? Nu mă pot lecu de un oarecare – puținel – pesimism, deși văzut, contemplant în relațiile mele obișnuite cu semenii – în societate, cum se zice –, sunt departe de a mă comporta pesimistic. Oricum mă bucur sincer (sunt și bucurii false) când constat că unii din prietenii mei buni – printre care francezi – se gândesc cu dragoste la puținătatea mea.

Țin să spun că s-a întâmplat să fiu la Poșta (alaltăieri), când Barbu ți-a expediat sub ochii mei Camil Petrescul cerut (sunt două volume): La ieșirea mea de-acasă luasem din cutia poștală scrisoarea ta, din care am detașat partea privitoare la Barbu și i-am remis-o. Mi-a spus că în curând va trebui să plece o lună în Grecia, dar că va face tot posibilul să-ți satisfacă cererea înainte de a pleca. Afară de Erastia Peretz – pentru care articol ai omis să dai vreo precizare (ziua, luna, anul).

Mai adaug – ca să-ți excit curiozitatea – că numele tău a apărut într-un articol al lui

Barbu B[rezeanu], *Brâncuși, Voronca și avangarda românească*. Intenția mea laudabilă dar sterilă a fost să-ți fac și eu o surpriză, expediindu-ți revista în care a apărut articolul citat aici, și anume cea mai bună revistă românească la ora actuală, *Secolul 20*. Deoarece nu puteam ști data când apare (foarte neregulat) și e probabil tiraj mic, înghesuială mare, n-am reușit să găsesc niciun exemplar, cu toate investigațiile făcute. Însuși Barbu ca autor n-a putut căpăta decât un exemplar, el având în numărul cu pricina încă un articol.

Ți transcriu rândurile în care e vorba de tine: „Poetul (Voronca) avea să-l revadă pe sculptor în 1930 la București, când împreună cu Dan Botta și Lucian Boz îi vor face o vizită la Hotel Bulevard, unde cu toții vor fi primiți în «camera numărul 8» (cum relatează cu o admirabilă minuțiozitate Lucian Boz, autorul interesantului interviu ce a realizat). Tinerii scriitori vor fi «entuziasmați» – ba chiar «transportați» – de personalitatea și înțelepciunea lui Brâncuși, care – în protestele acestuia – va fi comparat cu însuși Dumnezeu! Voronca (ne mai spune Lucian Boz) a istorisit atunci o mulțime de lucruri frumoase despre el, deoarece «timp de doi ani a avut fericirea» să se numere «printre prietenii lui»¹, privilegiu pe care îl mai împărțise, ucenicind pentru un mai lung sau mai scurt răstimp pe lângă sculptor o cohortă de compatrioți (Milița Pătrașcu, Irina Codreanu, Mac Constantinescu, Victor Brauner, Alexandru Istrati, Natalia Dumitrescu sau aproape în treacăt Sanda Polizu Micșunești-Kessel, Eugen Drăguțescu, Nicolae Agârbiceanu, George Teodorescu, Margareta Cosăceanu, Ioan Țureacă), unii cu foarte bune, alții cu mai dezagreabile aminriti. Romul Ladea, Gheorghe Anghel, ori Jacques Herold (izgonit fiindcă i-a ars linte!); în fine, unii alegându-se cu uluitoare și generoase certificate de capacitate, Constantin Antonovici.

... Vizita prilejuită de interviul lui Boz pare-se că a trezit în poet (Voronca), nostalgia pentru bătrânul meșter, îmbiat mai ales de ambianța atelierului din Fundătura Ronsin, acolo unde domnea «o tăcere ca o lumină de cristal izbucnită prin largile ferestre».

Am transcris tot ce te privea. Restul e despre cârticica nepublicată a lui Voronca – pare-se destul de fantezistă – în legătură cu Brâncuși.

Acest „Secolul XX” – deși a apărut cam de vreo câteva zile (deja epuizat) – încheie, cu oarecare întârziere, anul 1980, cu un număr ce corespunde lunilor 10-11-12/1980 (tom masiv, de 272 pagini), în care figurează și N. Steinhardt cu un articol intitulat *Pe versantul anecdotic al „Muntelui Vnișit”* (cu documente fotografice de la Davos).

Te îmbrățișez, cu drag și urări de sănătate,

Arșavir

[VIII]

30 octombrie 1981

Dragă Lucian,

Ți-am primit – cu destulă întârziere – scrisoarea din 1 octombrie 1981. Parcă nu demult, poșta era mai expeditivă.

Sunt tare curios să știu *dacă* și *când* ai primit coletul cu cele trei cărți expediate

(Alexandru George, Vasile Voiculescu și Leonid Dimov). În acest mod îmi voi da seama de încetineala de melc cu care navighează pe *cale maritimă* coletele. E adevărat că drumul e lung, dar măcar să fie vorba numai de încetineală, nu și de dispariție. Om trăi – dac-om trăi – și om vedea...

În ce privește rugămintea ta față de Barbu B. spre a-ți trimite niscăi cronici ce-ți lipsesc, el mi-a spus că ți-a expediat nu mai puțin de trei scrisori pe care poate-ar dori să fie sigur că le-ai primit înainte de a-mi citi aceste rânduri. E adevărat că expediția s-a săvârșit nu demult, asta și din cauza unor complicații de la Bibliotecă, complicații pe care istețul poet al *Nodului ars* a știut să le anihileze.

B. B. n-a primit încă ecourile din presa australiană ale expoziției soților Iacobi. Desigur le va primi.

Puteam să-ți scriu de alaltăieri aceste rânduri, dar n-am făcut decât astăzi, așteptând apariția în „România literară” a unui articol despre activitatea ta literară de peste mări și țări. Autorul articolului este Alexandru Paleologu, care s-a dovedit un critic alert, subtil și incisiv, cu unele lucrări pe care le-am citit cu vădit interes. El e bun prieten cu Niculae Steinhardt, care bănuiesc că l-a mobilizat pe Paleologu să se ocupe de generoasa și atât de semnificativa manifestare pro-românească din depărtata Australie.

Dacă articolul va trece prin multele furci caudine și, într-adevăr, va apare, ți-l voi expedia imediat.

Îmi place să cred că ți-a parvenit scrisoarea mea de confirmare a primirii cecului pe care abia la sfârșitul lunii viitoare mi-l va onora Banca Comerțului Exterior: așa se obișnuiește. Așa încât – cam de sărbători – mă voi fuduli cu unele cumpărături de la „șopurile” Comturistului.

Se pare că prietenul nostru Eugen [Ionescu] nu se simte prea bine în apele lui turburate de diabet și de providențiala (strașnica) tutelare a Rodichii. Lucru de care, de altfel, luasem cunoștință dintr-o mai veche scrisoare a ta cu referire la o vizită (masă mi se pare) pariziană la Ionești. E adevărat că nu e neapărat nevoie să bolim, dar la vârsta noastră – mai mult decât la alte vârste – trebuie să ne așteptăm la orice. Eu – cel puțin – sunt resemnat și nu m-aștept la mare lucru de la picul de viață ce mi-a rămas. Mult a trecut, puțin a rămas. Deie Domnul să nu bolesc mai tare decât bolesc. Și să dispar prin hocus-pocus. Dar între timp caut să gust – cât pot, pe furate – din dulciurile mai puțin vătămate ale vieții. Și o fac – pot spune fără rușine – cu nesaț. Ce ți-e și cu omul ăsta, subsemnatul, care te îmbrățișează. Cu drag,
Arșavir

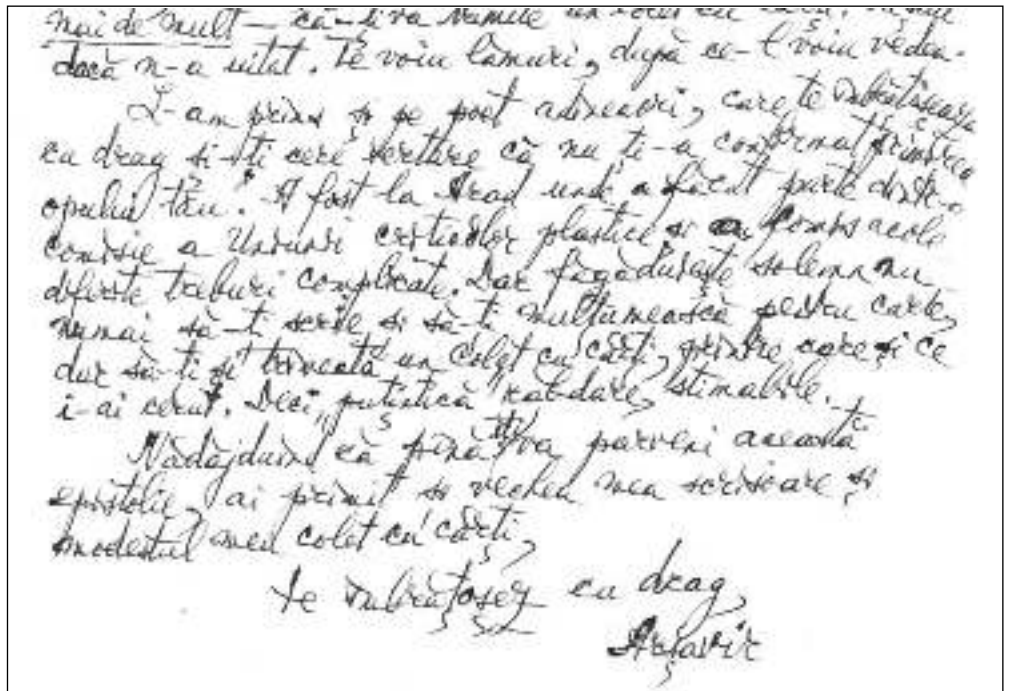
[IX]

9 noiembrie 1981

Dragă Lucian,

Am primit scrisoarea ta din 31 octombrie 1981 și mă grăbesc să-ți răspund.

Constat că viitoarea ta carte va fi închinată aproape în întregime poeziei. Deși nepoet, am avut – de când mă știu – o feblețe pentru poezie, citind mai tot ce-mi pica în mâini în acest domeniu atât de vast încât e ușor să te rătăcești și să te pierzi în el. N-am avut vână de poet, deși în propria

• Manuscris Arșavir Acterian

mea familie l-am avut pe însuși frate-meu, poet trup și suflet, sub pseudonimul Mihail, pe care l-ai divulgat tu însuși nu demult prin Radio.

Dacă-mi vei trimite și mie un exemplar din viitorul tău op, bucuros voi citi ce n-a intrat în *Cartea cu poezi* și cu deosebit interes reflecțiile tale despre Ion Pillat și Ion Barbu (mai ales să văd cum îl comentezi pe acesta, pe care în *Cartea cu...* îl luai la rapanghel). Și în plus ancheta despre *Sensul poeziei* poate fi destul de incitantă într-o vreme în care s-ar părea că poezia e izgonită din preocupările contemporanilor noștri, dar în realitate mulți oameni se refugiază în poezie spre a-și găsi o relativă asvetă. Și în junețea noastră se scria poezie cu ghioțura – și bună, și mai puțin bună –, astăzi se scrie enorm (cu mulți, foarte mulți având focul sacru).

Nu mă-ndoiesc că măcar unele din răspunsurile la ancheta aceasta vor fi revelatoare și vor suscita un deosebit interes, înmulțindu-se și la noi în chip uluitor tălmăcirile și răstălmăcirile la capitolul poezie. Sunt atât de mulți comentatori de poezie, încât aceștia fac concurență numărului surprinzător de mare de poeți.

E un fel de refugiu în poezie, fie din nevoia de a transfigura o viață devenită prea prozaică sau plină de necazuri, fie din necesitatea de a funda ființa (prea bătută de vânturi neprielnice) într-un (aproximativ) absolut.

Sunt curios să văd și ce spune Jules Romains, care cu unanimismul lui a făcut atâta valvă în timpul tinereții noastre și pe care eu l-am prețuit îndeosebi ca autor de roman-fluviu, echivalent unei fresce a vremii noastre.

În ce privește pe filosoful Constantin Noica, află că reședința lui cvasi-permanentă o are la Păltiniș, județul Sibiu, unde probabil are mai bune condiții de meditație decât la București unde descinde rar cu diferite treburi. Nu l-am mai văzut de mult...

Află că Barbu nu se mai duce la Atena. E atât de solicitat de conifele (și fetele) din București, încât a trebuit să-și contramandeze plecarea în străinătate. Tinerețe fără bătrânețe! Sunt invidios pe el, după cum vezi.

Cu drag,
Arșavir

[X]

28 noiembrie 1981

Dragă Lucian,

Am întârziat să răspund la calda ta scrisoare din 21 octombrie, în care îmi confirmi primirea celor trei cărți pe care m-am învrednicit (îmi pare rău că numai atâtea!) să ți le trimit.

Motivul? Cu greu am reușit să aflu adresa completă a lui Alexandru George. Iat-o: Alexandru Georgescu (George), Șoseaua Mihai Bravu nr. 392, bloc B, etaj VIII, ap. 67, sector III, București, cod 74365.

Încolo, dragă prietene, pot să-ți spun că mă tot află în treabă – ceea ce nu e rău – (gospodăresc, mă plimb – nu pe ploaie și nu pe frig, care mă paralizează, mai citesc – principala mea ocupație plăcută, mai mă-ndulcesc – sunt oriental și-mi plac dulciurile la bătrânețe – deși nu e sănătos – așa cum mi-au plăcut și la tinerețe, măzgălesc câte ceva ca să-mi dau aere de scriitor fără debușeu și aștept să citesc opurile scoase de amicii mei, printre care figurezi după cum văd cu două cărți în pregătire).

Te îmbrățișez,
Arșavir

Notă

1. Lucian Boz, *De vorbă cu Const. Brâncuși*, în „Facla”, 13.X.1930; idem, *Brâncuși*, în „Vremea”, 27.IX.1931.

Scrisori transcrie
de MIRCEA POPA

In memoriam VIORICA Z. MARINCA

S-a stins din viață în 22 august a.c. doamna VIORICA Z. MARINCA, distinsa noastră colaboratoare, a cărei prezență ne sugera splendoarea doamnelor transilvănene de altădată. Doamna

Marinca a făcut parte din cercul de admiratoare și prietene ale lui Lucian Blaga. Cu puțin timp înainte de moarte i-a apărut volumul de poezie *Lirice* (Editura Echinox, 2010). Publicăm în acest număr un portret pe care doamna Marinca i l-a făcut profesorului Ion Chiricuță. Doamna Marinca a lăsat revistei *Apostrof* câteva seturi de corespondență inedită între cunoscute personalități literare.

Apostrof

În amintirea profesorului dr. ION CHIRICUȚĂ

22 noiembrie 1988

LA RITA, ca întotdeauna, interiorul a apărut frumos, aglomerat, cu mobile, covoare persane, tablouri pe pereți și nenumărate obiecte de argint. Printre ele, un vas cu garoafe ofilite pe jumătate. Întreaga cameră degaja ceva foarte obosit. Doar mătasea azurie a scaunelor și fotoliilor scânteiază viu, în timp ce într-un colț al canapelei îl zăresc pe Fifiduș, câțelul îndrăgit al profesorului. Acum e apatic, foarte bolnav, întors cu spatele spre lume.

La masă am resimțit profund absența profesorului. El o umplea impunător, îi stătea atât de bine, mereu, în fruntea ai. Toată masa era acoperită cu aperitive fin ornamentate, pe tăvi de argint, mari și mici, în mijloc răsărea la fel de încărcată o tavă cu mănere grele, ovale, cu zimți.

Ce dureros au sunat cuvintele Ritei la masă, după ce doamna Macavei și Dr. Boeriu și noi am spus: „Dumnezeu să-l odihnească!“, câtă durere în glasul Ritei: „Acolo unde ești, să fii fericit!“ A repetat acestea ca pe o urare, de parcă era vorba de cineva călător în depărtări. O lumină ceva mai caldă, de la focul arzând cu putere, se lăsa peste sufrageria veche de nuc, împodobită cu lucruri prețioase, fel de fel. De pe un dulăpior spaniol ieșea în relief o vază chinezească înaltă, din porțelan trandafiriu, diafan. Rita se armoniza nemaipomenit de bine cu interiorul ei. Fața albă, ochii și sprâncenele în linii drepte, părul negru, strâns pieptănat, îi împodobește mâna un inel cu piatră mov-închis, dispuse în jur briliante. Dedesubtul lui un inel masiv din aur, cu rubin. Îmbrăcată în negru, îl îmbrățișează pe Fifiduș, îl alintă, îl sărută pe frunte ca pe un copil bolnav. Acesta stă ca adormit în brațele ei, coboară apoi pe covor, stă cu spatele spre noi. Pe urmă se retrage în cealaltă cameră, de unde îl auzim în răstimpuri plângând. „Ascultă mașina care trece pe stradă“, spune Rita. Își amintește de profesor, cum îi pregătea pachetelul cu friptură, cum se bucura văzându-l pe Fifiduș că apare tandru și că îi cuprinde

• Viorela Z. Marinca. Foto: Atelierul Aurel Baum

piciorul cu lăbuțele. Înduioșat, repeta cum îi simțea lăbuțele calde pe piciorul bolnav. O groază copleșitoare am văzut ivindu-se în ochii Ritei când a spus cum se gândește la Fifiduș bolnav, că ar putea muri, apoi cu ea ce o să se întâmple și cu lucrurile ei. Își amintește, în felul ei dureros, cum în dimineața zilei de miercuri – aici ochii i se măresc halucinant – i-a spus profesorului să rămână acasă, la pat. Profesorul n-a răspuns decât cu un grăbit „La revedere!“ și apoi cele ce au urmat. Cum i s-a încrețit pielea pe brațe, pe măsură ce auzea momentele următoare, devenea cu încetul ca o stană de piatră. Nu a avut nicio presimțire, doar o neliniște enormă, cu două-trei zile înainte.

În timpul mesei a vorbit cu însuflețire despre străduințele și eforturile enorme ale profesorului pentru înființarea Institutului Oncologic, tenacitatea neîncetată cu care a luptat pentru obținerea aparatelor și să-și scrie lucrările. Dureros de parcă iarăși i-ar fi intrat în conștiință dispariția lui, a spus cu vocea plină de lacrimi: „Și moartea aceea acolo...“

Stăteam cu toții tulburați în același decol și tiut, cu lucrurile tăcute la locul lor,

cu portretul profesorului, cu privirea lui atât de îngândurată, cu expresia de dăruzenie a feței, pictat în nuanțe de ocru, de pictorul Corneliu Baba. Priveam cu întristare chipul aceluia care a fost o personalitate uriașă, o forță capabilă de înfăptuiri și de opera eternă a Institutului Oncologic, pentru tratarea suferinșilor de cancer, și acum viața lui întreruptă brusc, zguduitor, pentru totdeauna.

În holul mic, un covor de rugăciune atârână pe un perete, sus în vârf cu o inscripție în litere arabe. Înainte de a ieși privesc încă o dată covorul în brun-întunecat. Ce stătea scris acolo? Ce mesaj străvechi, tainic, ascundea? Pe stradă era întuneric, sus o lună cețoșată. O tot văd prin geamul înghețat al mașinii și în inchipuire silueta înaltă a profesorului, care ne însoțea cu Fifiduș alături, vesel, îmbrăcat într-o haină de iarnă. Înaintează împreună încet, se duc, se pierd de-a lungul străzii adormite, ninse.

VIORICA Z. MARINCA

Poeme de FILIP KÖLLÖ

Favoritul doisprezece

lui NINO STRATAN

Etern tern chip
în chip de mască zilnică
ceea ce nu impietează cu nimic
asupra frumoaselor riduri strâns
cu grija celui trecut prin multe.
Reflecții, ca și singure
altele, mi le-a ridicat livid câștigul
înlocuit negativ în culisele
încăperii căpătate mică, mică;
răsfăț sumbru.
Se petrec întâmplări neîntâmplătoare.
Ți s-a stins mama
și ceri un milion împrumut la telefon.
Da, Nino! Iar după ea te-ai stins
și tu – basorelief ce nu-ți seamănă;
șapte etaje, atât.
Fără îndoială
că se luminează de înserare
și de noaptea imbatabilă, de neevitat.
Deși piața încă funcționează.
Picior peste picior pe scaun
o țigară fumând
rezemată cu cotul de pepenii
de vânzare; strânși într-un țarc
timorat, ca o uriașă mură verde
sau un strugure expandat; pușcăriaș.
Vesel pisoi în iarbă, cât ea de înalt.
Favoritul doisprezece.
Al iubirilor devorator – timpul, brunetă
cu nervii la pământ, asfalt, tocuri
groase... atât.
Pe când noi
vânăm stele căzătoare-dorinți
mai mult ca sigur, nesigure.

Centrifugă fugară

Superstiții digitale
etalate lamentabil ca pe
aceleași haine suspendate ieftin
pe umerii șevaletelor.
Somn, ochii închideți-i!
De vrei, ermetice simțuri
inundă-ți-le în galbena portocală
a pădurilor de vișini vișinii.
Al greierilor dulce vaier, iarăși
răsună prin plasa verde, verosimilă.
Vântul ploios pe divanele frunzelor.
Există un grad de suportabilitate.
Echivalent leneviei active, capabilă.
Timpuri iresponsabile, nevinovate.
Nașteri în pierdere.
Trup rupt de realitate, boem
cu mult deasupra; preponderent
staroste, tu, în fața vodcii line.
Urâtă masă – fața normală.
Vor fi alături cele mai alese neliniști –
anxietatea de bază, aur platinat.
70% inadptabilitate.
Când îți vei fi epuizat toate
subterfugiile, banale, vei realiza
că m-am îndepărtat la dulci leghe
de tine; suficient să-ți fac față
maleficelor farmece (n-ai depășit
aceeași țigancă-mentor, nu).
Scânteii, spumă, întrupare temporară
metempsihoză maidaneză, cât între
două degete nebune, nebune de legat.
Depart, marea îndrăgită, ploaia
halba de bere și navele de coastă –

prietene la cataramă, deși minuscule
în zare; ea poate să zacă în hotelul ciudat.
Colecție de absurdități și... consternat
divulg această resetare în grafia nopții funebre.

Depart, Satya

Semiîntuneric ochii
puțin șicanând.
Ciocolată ocru-auriu.
Calcul, luminează-mă!
Sunt...
Știu cine ești.
Și cât de fabulos de sărac
pe tărâmul țării lacrimioarelor.
O găză dă târcoale Zănei rele;
e strivită la puțin timp
după ce acostează.
Spune-mi ceva ce nu știu.
Ceaiul verde chinezesc
poartă crochiuri roșii și negre
pe el; în două pătrățele-lift.
Marea ploios amintită, navele de
coastă în zare, cerberi alungiți, gri.
Ai auzit cum respiră nisipul?
Nisipul aerian...
Patetic și nedeterminat.
Să fiu motivat de altceva;
o, cum te-aș putea uita!...
Depart, Satya, prietenă neprețuită.
Cuțitul nu se vede de cafea;
dar la o simplă deplasare
răsare clar, robust și trufaș.
Empatie – o bătrânică zâmbind
fetiței de vis à vis, jucăușă;
numeroase cleme-fluturași de plastic
strident colorați, încleștați
părului ei șaten crud.
Predispune la optimism accentuat.
Spune-mi ceva ce nu știu.
Sunt...

Excentric exercițiu de imagine

Răstignit cu duioșie
pe curbura de sus a frunzelor
soarele clipește nevăzut
din ochii săi de aur;
restrîștea, hipermulțumită.
Să ne tocmim, odaliscă!
Scad pomii
cu-atât mai mult
cu cât sunt retezați
de înălțimea ferestrei, limitată;
singura în măsură să-ți
redea cât vrea ea din peisaj.
Cântecele păsărilor
sunt un răsfăț precum o chiuveță
într-un atelier de pictură
al naibii de scarbăd
și sărăcăcios.
O pictură reprezentând
stupi de albine; naivi.
Se depărtează un bărbat
lovind ritmic de picior ziarul făcut sul.
O fată aplaudă pe trotuarul
celălalt; traversând, cei așteptați
desfășoară un exercițiu de imagine
ostentativ, pletos.
O piață frumușică, cocheta
deconcertează zările.

Dubla ieșire

Andrei Badea

– Trebuie să plec, Fluturul, spuse Mototolea, înghițindu-și o lacrimă ce-i stătea în gât.

– Pe mâine dimineață, prietene!

– Pe mâine...

– Iar o să-ți fie greu...

– Nu-i nimic. Am atâtea în jur care să-mi facă viața mai ușoară.

– Să stai lângă mine, ca-n fiecare seară și să...

– O să stau, frățioare, nu-ți face griji, spuse Fluturul, și își luă în brațe prietenul, ce deja adormise, căci Fluturul îi simți pe mână răsufierea grea, obosită, dar calmă. Îi privi îndelung fața și chipul său rozaliu se luminează pentru o clipă. De mult timp, din vremuri bătrâne, în care oștenii celor două împărății, de miazănoapte și de miazăzi, se luptaseră în luptă cinstită, cu onoare și victorie, cei doi prieteni rămăseseră singuri pe acele meleaguri înverzite, cu coline vizitate de cerbi maiestruși și seculari, cu haite de lupi ce vânau noaptea botul umed al căprioarelor care cădea sfâșiat, înroșind pământul, cu izvoare ce nașteau râuri și apoi fluvii, bogate în pește. Vânturile umede aduceau ploi torențiale, care purtau, dansând, răvașe scrise de mână de pe alte plaiuri, de unde ființe misterioase lansau celebrele zmeie cu viață lungă, de care erau agățate mesaje lungi, mesaje de pace, scrise într-un stil poetic și răsunător, aici, în această țară unde nu mai fusese război de câteva sute ani, pentru că nu mai avea cine să-l poarte. Era un meleag stingher, departe de orice așezare omenească și de Împărăția de Miazăzi, iar cei doi prieteni trăiau precum plantele, hrănindu-se cu apă și lumină. Se izolaseră aici pentru că numai aici se puteau juca în voie și se puteau bucura de ființa celuilalt, fără să fie nevoiți să ducă o viață convențională, care nu le-ar fi permis libertatea totală a prieteniei dezinteresate.

Ajunși la casa lui Mototolea, Fluturul deschise ușa cu piciorul și își așeză prietenul, care zâmbea în somn, pe patul de frunze, peste care era aruncat un cearșaf alb, găurit în mai multe locuri de trecerea timpului. Luna răsărise palidă și Fluturul observă, prin geamul scobit în scoarța copacului, o bufniță cu un cap imens, care pluti lin și ateriză pe o cracă, făcând-o să tremure.

Fluturul ieși prin deschizătura scorburii și se așeză pe scăunelul din dreapta copacului, așteptând venirea dimineții. Ca de obicei, își petrecu noaptea privind cum un mușuroi de furnici încearcă să-și adune hrana în cuibul de sub pământ. Pândea momentul în care vreun cărăbuș apărea prin preajmă și îi rupea toate picioarele, în afară de unul singur, după care îl pune pe pământ și aștepta să vină furnicile. Le lăsa să-l mănânce pe dinăuntru, să rupă bucăți din trupul lui și să le ia în spinare, cărându-le către casa lor, dar, din când în când, îi plăcea să le zădărnicească munca, dezlipindu-le de bucățile rupte din cărăbuș. Îl

distra ambiția lor, căci de fiecare dată micile ființe își reluau munca nestingherite. Fluturul părea că se distrează, dar era o amăgire. Destinul lui era și destinul furnicilor, căci munca lor întreruptă și reluată la nesfârșit era la fel cu prietenia celor doi izolați: frântă înainte de a fi început cu adevărat. Știau amândoi foarte bine că toată viața lor se va scurge între nesfârșite așteptări ale răsăriturilor de soare și ale amurgurilor repezi, că nimic pe lume nu va fi mai important decât acea jumătate de oră de dimineață și cealaltă jumătate seara și, cu toate acestea, se încăpățâneau să se considere fericiți, și poate chiar erau, dacă n-ar fi existat gândul nepotrivirii lor cu lumea.

Se născuseră în același sătuc și, la Târgul Anual de Copii Nedorți, rămăseseră nevânduți. Atunci, părinții amândurora s-au hotărât să nu-i alunge, însă i-au întreat ce vor să aleagă: să scape de blestemul de a nu se putea vedea decât o jumătate de oră în zori și cealaltă jumătate la apus, cu condiția să nu se mai întâlnească niciodată unul cu altul, sau să rămână împreună, dar separați prin somn. Așa spuneau legile date de Parlamentul Împăratului, iar cine nu se conforma era blestemat încă o dată de către Marele Vrăjitor Nesupus, să nu mai doarmă niciodată și, în plus, să nu mai uite niciodată nimic. Erau câțiva în Împărăția Îndepărtată care reușiseră să reziste mai mult de cinci ani. Unul singur, un bărbat, care acum era moșneag, ajunsese la 90 de ani. Se vorbea despre bătrânul Lingură că, pe la vreo 75, a vrut să-și ia viața, dar a primit în vis o Înștiințare de Urgență că, dacă va mai rezista până la 76, va veni peste el Suprema Bucurie, și asta era de ajuns pentru toți ca să înțeleagă că bătrânului nu i-ar mai fi trebuit nimic altceva. Vecinii știau când a fost ziua mult așteptată, căci Lingură a ieșit pe poarta grădiniței lui, cântând și bătând din palme. Copiii s-au luat după el, dar de-acum nu-i mai păsa. Și tot Lingură, într-o seară călduroasă de iunie, le spusese celor doi părăsiți că blestemul lor avea să se frângă, însă era nevoie de o moarte. Erau prea mici și naivi și n-au înțeles, dar din seara aceea ceva în sufletul lor s-a luminat și era de ajuns, în momentele de Mare Tristețe ce se abăteau peste inimile lor, regulat, ca secundarul unui ceas elvețian, să se gândească la promisiunea bătrânului, ca să se înveselească, așa cum marinarii, pe timp de furtună, așteaptă, cu sufletul la gură, atunci când simt că nu mai au nicio șansă de scăpare, ca cercul de lumină al farului să vină și să le mai arate, încă o dată, drumul spre casă, chiar dacă acest drum este doar un Țal uriaș.

Într-o zi, s-a întâmplat. Lingură a trimis un sol, sub formă de vrăbie adusă de vânt, și ei au înțeles că era timpul. Ajunși în fața lui, și-au plecat capetele în semn de prețuire și s-au lăsat mângâiați, semn că au acceptat, „... și cine n-ar fi acceptat“ se gândeau ei. Dar bătrânul, cunoscând sufletele

oamenilor de pe acele meleaguri, știa că niciunul, în situația lor, n-ar fi acceptat, și cu toate acestea, era încrezător că acela dintre ei care va ieși, în urma sorților, va înțelege că e mai bine să moară o secundă, ne-regretând și glorios, decât să trăiască o viață de regret și rușine.

Împărați cruzi din toate colțurile lumii s-au adunat să asiste la marele eveniment. Era o cinste pentru toți să ia parte la așa ceva și să se împărtășească, măcar vizual, de Marea Bucurie, căci cine murea pentru ca un frate să-și recapete somnul și uitarea nu murea, ci intra în Marea Bucurie. Și, mai mult decât atât, sufletele împăraților și ale celor din jurul lor aveau nevoie, din când în când, pentru a supraviețui, de asemenea dovezi de iubire, dar acestea nu ieșeau, din păcate, decât din inimi de copii. Însă aceasta n-o știau decât o mână de oameni, privilegiați, în special cei din conducere, care aveau legături ascunse cu Preoții Misterelor Greu de Rostit, care, la rândul lor, știau cum stă treaba cu Marea Bucurie, dar nu reușeau să pună în practică, căci ei se nășteau cu un handicap uriaș față de oamenii din celelalte categorii sociale: bancnotele, în nările lor, nu miroseau a carne de om, ci a gură de femeie tânără.

Sus, pe eșafod, călăul își potrivea masca, în timp ce Fluturul și Mototolea urcau scările, răzând și ciondăniindu-se. Toți știau ce urma să se întâmple, numai ei doi nu. Ajunși lângă torționar, tresărira la vederea acestuia și își acoperiră fețele cu palmele. Era la amurg, Fluturul își freca ochii, năuc de somn, pe când Mototolea începuse să caște. Tocmai bine, își spuse regele, nici n-o să simtă că-i adevărat și i se va părea o glumă proastă, iar celălalt e prea obosit ca să mai simtă ceva. Spectatorii își ocupară locurile. Se vedeau avantajele mișcându-se cu grație, ca un cârd de egrete gata să-și ia zborul. Bărbații își sufleau mâncile a mulțumire și își aprindeau țigările, iar Mototolea vedea în depărtare miile de puncte din care ieșeau, silențios, fuioarele de fum. Femeile își admirau copiii neastâmpărați, alergând și împiedicându-se printre picioarele nerăbdătoare. Toată lumea aștepta. Nu urma să dureze mult, dar emoția gândului de a se întâlni, măcar de la depărtare, cu Marea Bucurie făcea ca marea de inimi să vibreze fără putință de astâmpăr. Deodată, sunetul ascuțit al unei trompete se înfipse în timpanele privitorilor. Împăratul așteptă să termine, după care luă cuvântul:

– Dragii mei prieteni, începu el emoționat, sunt deosebit de bucuroși să mă aflu aici, printre voi, la acest eveniment așteptat de mai bine de câteva mii de ani, de când avem informații sigure că a luat naștere brava noastră națiune. Astăzi, în această zi însoțită, sufletul meu râde și se veseleşte să știe că a sosit clipa când unul dintre fiii acestui pământ norocos se va învredni-

→

Poeme de

DANIEL LĂCĂTUȘ

Nu pleca

Nu-ți risipi visele creând imperii.

Se spune că timpul distruge tot ce avem mai prețios,

nimicește și sfărâmă orice.

Captiv în îmbrățișarea ta
îmi găsesc fericirea amăgindu-mă
cu încremenirea vieții în jurul nostru.

Pe buzele de carmin răsar safire.

Nu pleca

tăcerea mai are ceva de spus.

Pe bucate de plumb se așterne toamna.

Pădurea nemuririi

E bizară pădurea care-mi
înconjoară plutirea.
Se apleacă și se înalță
se rupe și se frânge,
se sfarmă.

Vântul, din când în când,
mai ridică inimi vegetale moarte,
le topește în pământul negru:
și el, ca un simbol al renașterii,
le înalță și cad în lac.
Putrezite în puterea apei,
nasc licheni, și mușchi, și pânze,
bolnave caută vindecare în cer.
Plutesc în derivă,
suflete parcă de respirația
lui Dumnezeu.

Liniștea sălbatică

S-au ofilit
trandafirii japonezi.

În colțul gurii
odihnește o stea
cenușie și monotună.

Liniștea sălbatică
urlă în mine.

SORANA IONĂȘANU

Tribut

Lăsa privirea să dezlege deșertul
în timp ce
beznele mă leagă
și vântul ascunde ridicol certitudinii.
Tribut orașului străin
prin labirintul unui drog:
capete de aripi
pe potecile drumului.
În noapte am asistat la autopsia morții.

Alte cuvinte

prin spectrul cosmic
fumează portrete
alunecă pași,
în pulsul cuvintelor
tăcerea.
uitarea
prin giulgiuri
împrăstie
fărâme de sticlă
peste marginea prafului,
ecoul mă picură pe trepte
rostește sentințe
într-o sferă diafană,
din valuri cenușa se revarsă
izbind promisiuni,
în obscur
descopăr
alte cuvinte.

mă întorc în noaptea șoaptei
cu trupul deșirat
în cuvinte.
picur lumină
în vântul sfârtecat
crimele nopții
mă prind.
În lanțuri
făptura
un joc.

→

ci să primească cu brațele larg deschise Marea Bucurie, mai ales că cel care va fi eliberat de blestemul Somnului Silit este unul dintre Copiii Nedoriți. Să începem, dar, mai spuse, și bătu scurt, din două palme scurte și groase, înfășurate în inele masive, pietruite cu nestemate verzi și rubinii.

Împărăteasa trase la sorți și călăul se pregăti de execuție. Nimeni nu știa care dintre cei doi va fi executat, cu atât mai puțin Fluturul și Mototolea, care nici măcar nu aflaseră că unul sau altul va muri.

Credeau că au fost aduși în față pentru a fi aclamați că vor deveni, de acum înainte, un exemplu pentru toți viitorii Copiii Nedoriți. Rezultatul secret călători din mână în mână, până în palma călăului. Citi numele, după care făcu semn unui ajutor de-al lui ca amândoi să rămână pe scenă. Copilașii se bucurară enorm că nu trebuiră să se despartă, deși ora era foarte întârziată și, de-acum încolo, Mototolea putea adormi oricând. Și, dacă spectatorii curioși priveau mai bine spre eșafod, puteau vedea cum acesta își culca domol capul în poala

prietenului său, care se așezase pe butucul de tăiat capetele și începuse să-și plimbe degetele prin părul celuilalt, așa cum făcea în fiecare seară. Și cum stăteau așa amândoi, nici nu observară cum Johnny Călăul își făcuse vânt cu toată forța lui și acum lama perfect ascuțită a securii zbârâia prin aer și-și făcea loc spre capetele celor doi, aplecate unul spre altul ca într-o îmbrățișare inconștientă de adio.

Revista APOSTROF se poate cumpăra în următoarele puncte de difuzare:

Librăriile HUMANITAS

- ALBA IULIA, Librăria Humanitas, Bd. 1 Decembrie 1918, bl. M8-M10.
- BUCUREȘTI, Librăria Humanitas Kretzulescu, Calea Victoriei, nr. 45.
- CLUJ-NAPOCA, Librăria Humanitas, str. Universității, nr. 4.
- GALAȚI, Librăria Humanitas, str. Domnească, nr. 45.
- IAȘI, Librăria Humanitas 1, Piața Unirii, nr. 6.
- ORADEA, Librăria Humanitas „Mircea Eliade“, Bd. Republicii, nr. 5.
- PIATRA-NEAMȚ, Librăria Humanitas, str. Ștefan cel Mare, nr. 15, Galeriile „Viorel Lascăr“.
- RÎMNICU-VÎLCEA, Librăria Humanitas, Calea lui Traian, nr. 147, bloc D2, parter.
- SIBIU, Librăria Humanitas, str. Nicolae Bălcescu, nr. 16.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Emil Cioran“, str. Florimund Mercy, nr. 1.
- TIMIȘOARA, Librăria Humanitas „Joc Secund“, str. Lucian Blaga, nr. 2.

Rețeaua STANDARD PRESS DISTRIBUTION din Cluj

- str. Regele Ferdinand (lângă magazinul Central).
- Calea Moșilor (vizavi de Primărie).
- Piața Unirii, nr. 17 (lângă Diesel).
- Piața Unirii, nr. 1 (lângă Continental).
- str. Napoca, nr. 19.
- Piața Grigorescu (lângă magazinul Profi).
- Piața Mărăști (stația de autobuz).
- str. Fabricii, nr. 1.
- str. Memorandumului, nr. 12.
- str. Plopilor (lângă Hotelul „Babeș-Bolyai“).
- str. Republicii, nr. 109 (Sigma Shopping Center).

Librăria de Artă GAUDEAMUS

Cluj-Napoca, str. Iuliu Maniu, nr. 3.

Librăria MUZEULUI LITERATURII ROMÂNE
SC Orfeu Ed SRL, București, bd. Dacia, nr. 12.

Circulara Uniunii Scriitorilor din România

Conform prevederilor Statutului, Uniunea Scriitorilor din România nu este responsabilă pentru politica editorială a publicației și nici pentru conținutul materialelor publicate.

Comitetul Director
al Uniunii Scriitorilor
5 iunie 2003

Către cititorii revistei *Apostrof*

Vă puteți abona la revista *Apostrof* direct la redacție. Pentru aceasta, vă rugăm să plătiți contravaloarea abonamentului, prin:

1. mandat poștal, pe adresa:
Torockay-Lukács Iosif
Fundăția Culturală Apostrof
Cluj-Napoca, CP 1095, OP 1 Cluj, cod poștal 400750.

2. virament bancar, pe adresa:
Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Cont bancar: RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
Deschis la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj.

Prețul abonamentului, pentru persoane fizice și biblioteci din România, este de:

- 15 lei pentru 3 luni,
- 30 lei pentru 6 luni,
- 60 lei pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere. Prețul abonamentului pentru cititorii din străinătate este de:

- 12 euro sau 15 USD pentru 3 luni,
- 24 euro sau 30 USD pentru 6 luni,
- 48 euro sau 60 USD pentru un an.

Prețul abonamentului include taxele poștale de expediere par avion.

Datele necesare pentru viramentul acestui abonament:

Fundăția Culturală Apostrof
Sediul: Cluj-Napoca, Str. I. C. Brătianu, nr. 22
Cod fiscal: 4868907
Conturi bancare:
RO68BRDE130SV07853701300 (lei)
RO73BRDE130SV06534401300 (euro)
RO58BRDE130SV06674381300 (USD),
deschise la BRD-Groupe Société Générale, Sucursala Cluj, Bd. 21 Decembrie 1989, nr. 81-83,
SWIFT: BRDEROBU

Cuprins

• ÎN MEMORIAM

Mircea Ghițulescu	Horia Gârbea	2
Virgil Bulat, Ștefan Goanță	Irina Petraș	2
Ion Burnar	Nicolae Goja	2
Viorica Marinca		26

• POEME

Da; Octombrie; Carnet	Ion Pop	3
Reflex...; Prăjiturile mamei; Tuciul e tuciuriu	Monica Rohan	9
Moara de scoarță	Dumitru Chioaru	11
Edgar; Se auzea un zgomot ciudat;		
Pastila de a doua zi	Carmen Manuela Măcelaru	21
Favoritul doisprezece; Centrifugă fugară; Departe,		
Satya; Excentric exercițiu de imagine	Filip Kólló	27
Nu pleca; Pădurea nemuririi;		
Liniștea sălbatică	Daniel Lăcătuș	29
Tribut; Alte cuvinte; ***	Sorana Ionășanu	29

• PUNCTE DE REPER

Avatarurile unui roman arestat	Al. Săndulescu	4
--------------------------------	----------------	---

• ESEU

Romanul polițist... desuet?	Marieta Găurean	5
-----------------------------	-----------------	---

• CRONICA LITERARĂ

Ileana Mălăncioiu și riscurile verticalității	Irina Petraș	6
Amintiri cu cei de-acasă	Ștefan Borbély	7

• MICROLECTURI

Geta Brătescu: jurnalul artistei	Ion Bogdan Lefter	8
----------------------------------	-------------------	---

• CU OCHIUL LIBER

În cheie nietzscheană...	Constantina Raveca Buleu	10
Hermeneutica îndoielii	Iulian Boldea	12
Între New Age și <i>second life</i>	Ovidiu Pecican	13
Esență de critic	Mihaela Ursa	13

• DOSAR: NICOLAE BALOTĂ

În laboratorul minotaurului ideologic (II)	Nicolae Balotă	15
--	----------------	----

• ARHIVA 'A'

Scrisori ale lui Arșavir Acterian către Lucian Boz (transscrise de Mircea Popa)		22
--	--	----

• PROZĂ

Dubla ieșire	Andrei Badea	28
--------------	--------------	----

Editura Biblioteca Apostrof vă oferă următoarele cărți:

Colecția „Filosofie contemporană”

- GABRIEL MARCEL, **A fi și a avea**
traducere de CIPRIAN MIHALI, 1997, 192 p. 3 lei

Colecția „Filosofie modernă”

- FRIEDRICH NIETZSCHE, **Antichristul**
traducere de VASILE MUSCĂ, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Filosofie extrem-contemporană”

- JOSEPH RATZINGER, **Europa în criza culturilor**, traducere de DELIA MARGA, prefață de ANDREI MARGA, 2008, 92 p. 15 lei

Colecția „Filosofie medievală”

- SF. ANSELM DIN CANTERBURY, **Monologion despre esența divinității**
traducere de ALEXANDER BAUMGARTEN, 1998, 162 p. 3,50 lei

Colecția „Filosofia religiei”

- HENRY CORBIN, **Paradoxul monoteismului**
traducere de JANINA IANOȘI, 1997, 216 p. 4 lei

Colecția „Filosofie românească”

- VASILE MUSCĂ, **Spusul și de nespusul**, 2003, 146 p. 10 lei
- N. STEINHARDT, **Cartea împărțirii**, ediție gândită și alcătuită de ION VARTIC, ed. a IV-a, 2004, 140 p. 8 lei
- D. D. ROȘCA, **Introducere la „Viața lui Isus”. Mitul utilului**
traducere de DUMITRU ȚEPENEAG, ediție și postfață de MARTA PETREU, 1999, 138 p. 3,50 lei
- BUCUR ȚINCU, **Apărarea civilizației**
ediție îngrijită și prefață de MARTA PETREU, 2000, 132 p. 5 lei
- LAURA PAMFIL, **Noica necunoscut**, 2007, 288 p. 8,75 lei

Colecția „Ianus”

- OVIDIU PECICAN, **Trasee culturale Nord-Sud**, 2006, 228 p. 15 lei
- CĂLIN TEUȚIȘAN, **Textul în oglindă: Reflexii ale imaginarului eminescian**, 2006, 202 p. 15 lei
- PETRU POANTĂ, **Efectul „Echinox” sau despre echilibru**, 2003, 176 p. 10 lei
- DORLI BLAGA, **Tatăl meu, Lucian Blaga**, 2004, 380 p. 20 lei
- GEORGE BANU, **Uitarea**, 2003, 80 p. 5 lei
- NORMAN MANEA, **Despre clovni**
eseuri, 1997, 230 p. 4 lei
- NORMAN MANEA, **Octombrie, ora opt**
proză, 1997, 186 p. 4 lei
- PHILIP ROTH, **Animal pe moarte**
roman, traducere de IRINA PETRAȘ, 2001, 132 p. 9,90 lei
- SANDA CORDOȘ, **Literatura între revoluție și reacțiune**, ediția a II-a, adăugită, 2002, 284 p. 15 lei
- LEV TOLSTOI, **Moartea lui Ivan Ilici**
traducere de JANINA IANOȘI, prefață de ION VARTIC, 2003, 96 p. 7,50 lei
- LUKÁCS JÓZSEF, **Povestea „orașului-comoară”: Scurtă istorie a Clujului și a monumentelor sale**, volum ilustrat cu fotografii de VÁRDAL LEVENTE, 2005, 146 p. 20 lei
- GEORGETA HORODINCĂ, **Duminică seara**, 2006, 231 p. 20 lei
- ALEXANDRU VONA, **Să mai fiu o dată îndrăgostit**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2005, 188 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Despre Thomas Mann și alte eseuri**, 2005, 172 p. 20 lei
- MARTA PETREU, **Conversații cu...**, vol. II, 2006, 132 p. 20 lei

- RUXANDRA CESEREANU, MARTA PETREU, CORIN BRAGA, VIRGIL MIHAIU, OVIDIU PECICAN, ION VARTIC, **Sadovaia 302 bis**, 2006, 204 p. 20 lei
- EUGEN PAVEL, **Între filologie și bibliofilie**, 2007, 170 p. 20 lei
- IRINA PETRAȘ, **Teoria literaturii: Dicționar-antologie**, 2002, 288 p. 20 lei
- ȘTEFAN BORBÉLY, **Proza fantastică a lui Mircea Eliade**, 2003, 224 p. 20 lei
- **Scriitorul și trupul său**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 264 p. 8,75 lei
- **Cele 10 porunci**, carte gândită și alcătuită de MARTA PETREU, 2007, 276 p. 8,75 lei
- NICOLAE BĂRNA, **Dumitru Țepeneag**, 2007, 304 p. 7 lei

Colecția „Scrinul negru”

- ZAHARIA BOILĂ, **Amintiri și considerații asupra mișcării legionare**
prefață de LIVIA TITIENI BOILĂ, ediție îngrijită de MARTA PETREU și ANA CORNEA, notă asupra ediției de MARTA PETREU, 2002, 160 p. 10 lei
- ZAHARIA BOILĂ, **Memorii**, 2003, 256 p. 12 lei
- **Procesul „tovarășului Camil”**, ediție îngrijită de ION VARTIC, prefață de MIRCEA ZACIU, 1998, 96 p. 2 lei
- I. D. SÎRBU, **Scrisori către bunul Dumnezeu**
ediție îngrijită de ION VARTIC, 1998, 244 p. 5 lei
- LUDOVICA REBREANU, **Adio pină la a doua Venire: Epistolar matern**, ediție îngrijită, prefață și note de LIVIU MALIȚA, 1998, 288 p. 5 lei
- ARTHUR DAN, **Mituri căzute (Din jurnalul unui psihiatru): Aforisme**, prefețe de I. NEGOIȚESCU, ION VIANU, ALEXANDRU PALEOLOGU; ediție și notă asupra ediției de MARTA PETREU, 1999, 96 p. 3 lei
- DUMITRU ȚEPENEAG, **Destin cu popești. Șotroane** (în colaborare cu Editura Dacia), 2001, 144 p. 6,30 lei
- ALEXANDRU VONA, **Esmeralda**, fișă de dicționar de FLORIN MANOLESCU, desene de GABRIELA MELINESCU, 2003, 112 p. 7,50 lei
- KONSTANTINOS ARVANITIS, **Jurnal (1893-1899)**, traducere din neogreacă de CLAUDIU TURCITU, cuvânt-înainte de MARTA PETREU, epilog de NICOLAE MĂRGINEANU (în colaborare cu Editura Polirom) 2009, 83 p. + ilustrații

Colecția „Istoria filosofiei”

- CONSTANTIN RĂDULESCU-MOTRU, **F. W. Nietzsche: Viața și filosofia sa**, 2003, 128 p. 10 lei

Colecția „Poeme”

- TRISTAN JANCO, **Memoriile Șoahului**, 2006, 84 p. 15 lei

Cărți în coeditare cu Ed. Polirom (le puteți comanda la www.polirom.ro):

- ION VARTIC, **Bulgakov și secretul lui Koroviev: Interpretare figurală la Maestrul și Margareta**, ed. a II-a, adăugită, 2006, 160 p. 17,95 lei
- MATEI CĂLINESCU, **Mateiu I. Caragiale: recitiri**, ed. a II-a, 2007, 168 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Blestem și Bindecuvântare**, 2007, 182 p. 19,95 lei
- ION VIANU, **Investigații mateine**, 2008, 112 p. 19,50 lei
- MARTA PETREU, **Despre bolile filosofilor. Cioran**, 2008, 128 p. 19,90 lei

REDACȚIA:

MARTA PETREU
(redactor-șef)

LUKÁCS JÓZSEF
VIRGIL LEON
ANA SALOMIA CORNEA
IRINA PETRAȘ
Tehnoredactare:
FOGARASI EDITH

Vignetele revistei reprezintă variațiuni grafice de Mihai Barbu după desene de Franz Kafka.

ANA POP
(contabilitate)

EDITORI:

- Uniunea Scriitorilor din România
- Fundația Culturală Apostrof

Revista apare cu sprijinul:

- Fondului Cultural Național
- Consiliului Local și al Primăriei Cluj-Napoca

ADRESA REDACȚIEI:

Cluj-Napoca
Str. I. C. Brătianu, nr. 22
cod 400079
Tel., fax: 0264/432.444
e-mail: apostrof@revista-apostrof.ro

Pentru corespondență:

Revista Apostrof, CP 1095, OP 1,
Cluj-Napoca, 400750

• Revista APOSTROF figurează în Lista-catalog a publicațiilor interne, editată de RODIPET SA, la poziția 4251.

Manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază.

ISSN 1220-3122

Revista este înregistrată la OSIM cu nr. 45630/22.05.1996.

Revista APOSTROF este membră a Asociației Revistelor, Imprimeriilor și Editorilor Literare (ARIEL), asociație cu statut juridic, recunoscută de Ministerul Culturii și Cultelor.

Tiparul:
Centrul de Presă Reformat

Unica responsabilitate a revistei *Apostrof* este de a găzdui opiniile, oricât de diverse, ale colaboratorilor noștri. Responsabilitatea pentru conținutul fiecărui text aparține, în exclusivitate, autorului.

Apostrof

Puteți comanda orice carte la adresa: Cluj-Napoca, 400079, Str. I. C. Brătianu, nr. 22, tel. 0264/432.444 sau prin www.revista-apostrof.ro